

Tartu Ülikool
Ühiskonnateaduste instituut

Ulvi Uulimaa

KAITSEVÄEKOHUSTUSE EAS EESTI MEESTE AKTIIVNE
KAITSETAHE AASTATEL 2000-2017

Magistritöö

Juhendaja: PhD Kairi Kasearu

Tartu 2019

ABSTRACT

Töö eestikeelne pealkiri: Kaitseväekohustuse eas Eesti meeste aktiivne kaitsetahe aastatel 2000-2017

Töö inglise keelne pealkiri: Defence willingness of Estonian male population liable to national defence obligation in 2000-2017

Võtmesõnad eesti keeles: psühholoogiline dispositsioon, militaarhabitused, kaitsetahe, Eesti mehed, multinomiaalne regressioonanalüüs, aegridade analüüs, avalik arvamused.

Võtmesõnad inglise keeles: psychological disposition / psychology of set, military habitus, defence willingness, Estonian male population, time series analysis, multinomial logistic regression analysis, public opinion.

Sisukord

Sissejuhatus.....	3
1. Militaarhabituse ja kaitsetahte kujunemine julgeolekupoliitilises kontekstis	7
1.1. Psühholoogilise dispositsiooni ja militaarhabituse kujunemine.....	8
1.2. Kaitsetahte ja selle kujunemine.....	12
1.3. Julgeolekupoliitiline kontekst taasiseseisvunud Eestis	18
2. Uurimistöö probleemiseade.....	21
2.1. Tunnuste kirjeldus ja analüüsi meetodika põhjendus	23
3. Uurimistulemused ja andmete analüüs	30
3.1. Kaitsetahte kaitsestruktuuridega kokku puutumise kogemuse alusel	30
3.2. Kaitsetahte mõjutavad individuaalselt tajutud tegurid	37
3.3. Kaitsetahte ja sotsiaaldemograafilised näitajad.....	43
3.4. Aktiivse kaitsetahte prognoos põhitudunuste alusel	49
3.5. Aktiivse kaitsetahte prognoos täiendavate tunnuste alusel perioodil 2014–2017.....	54
Arutelu ja järeldused.....	63
KOKKUVÕTTE.....	70
SUMMARY	72
Kasutatud kirjandus	74
LISAD.....	78
Lisa 1. Tunnuste loomisprotsessi kirjeldus	78
Sotsiaaldemograafilised tunnused	78
Isiklik seos riigikaitsega	82
Aktiivne kaitsetahte ja soov sõjaohu korral Eestist lahkuda	86
Individuaalselt tajutud julgeolekurisk	87
Eesti võimekusse ennast kaitsta kuni liitlasvägede saabumiseni.....	88
Informeeritus ohuolukorras käitumise suhtes.....	89
Uhkustunne Eesti üle.....	90
Lisa 2. Aegridade analüüsiks loodud tunnuste kirjeldav statistika aastate lõikes.....	91
Lisa 3. Regressioonanalüüsi tabelid	96

Sissejuhatus

Üleilmastumisega kaasnevad suundumused ning rahvusvaheliste kriiside ja konfliktide mõjud puudutavad Eestit üha enam. Riigi iseseisvuse hoidmise ja arendamise eesmärgil võttis Eesti peale taasiseseisvumist suuna saada Euroopa Liidu ja NATO liikmeks. NATOga liitumine 2004. aastal on olnud meile märgilise tähtsusega ning tänases julgeolekusituatsioonis rõhutatakse selle tähtsust üha enam.

NATO liikmeks saamine ning liikmelisus on tähendanud seda, et meil endil on tulnud panustada nii rahvusvahelistesse operatsioonidesse kui enda riigi kaitsevõimekusse, koolitades reservarmeed. Selgeks on saanud ka see, et pelgalt reservarmee koolitamine ei pruugi tähendada, et relva käsitsemata õppinud mehed tahaksid Eestit kaitsta juhul, kui meile peaks kallale tungima mõni võõrriik. Tõde, et kaitsetahe ei teki pelgalt relva kasutusõpetusest ning lahingutaktika tundmisest, on ammu teada. Kaitsetahte temaatika üliõpilaste uurimistöodes ning eri uuringutes ja trükistes on Eestis tõusnud päevakorda juba 2000. aastate alguses.

Eesti elanikkonna riigikaitsealased hoiakud otsustas Kaitseministeerium vaatluse alla võtta juba 2000. aastate alguses, kui algatati monitooruring „Avalik arvamus ja riigikaitse“. Uuringu eesmärk oli mõista elanikkonna arvamusi riigikaitsest ning suhtumist NATO-ga liitumisse ja hiljem NATO liikmeks olemisse. (Kivirähk, 2017: 5) Juba esimesel küsitlusaastal uuriti, milline on olnud vastajate isiklik kogemus kaitsestruktuuridega, kuidas nad hindavad ohtu Eesti julgeolekule ning milline on meie riigi elanike kaitsetahe; ehk kuivõrd oluliseks peetakse vastupanu osutamist võõrriigi relvastatud kallaletungi korral ning inimeste valmisolekut ise vajadusel panustada riigikaitsele vastavalt oma võimetele ja oskustele.

Kaitsetahte temaatikat, selle olemust ja tekkimise mehhanismi on Eestis uuritud ning sellel teemal on arutlenud mitmed autorid. Noorte kaitsetahte temaatika võeti suuremas ringis aruteluks 2002. aastal Pärnumaal Audru Keskkoolis toimunud konverentsil. Konverentsi peamisteks aruteluteemadeks olid isamaaline kasvatus ja esmaste kogemuste jagamine riigikaitseõpetuse ainekursuste kaudu; kaitseväeteenistuse kohustus kui meelsuse ja oluliste väärtuste kandja ning samuti noorsootöö tõhustamine üldhariduskoolides, mis tutvustaks ka riigikaitse valdkonda. (Velliste: 2002)

Merle Tihaste (2003) on oma lõputöös kaitsetahte ja selle seoseid kollektivismiga uurinud põhikoolide ja gümnaasiumide lõpuklasside noorte näitel. Tema uuringu tulemusel selgus, et

kaitsetahte ja kollektivismi vahel on seos. Näiteks põhikooli õpilaste hulgas väljendus seos pigem negatiivselt, sest põhikooli lõpuklasside noortele olid olulised nende sõprusringkonnas kehtivad hoiakud. Seevastu gümnaasiumi lõpuklasside noorte seas kaitsetahte ja kollektivismi vaheline seos tugevnes. Oma töö tulemusena leidis autor, et kaitsetahte on multidimensionaalne. Riigi relvastatud kaitse on sellest vaid üks komponent. Kaitsetahtes toimuvad muutused on arengulise iseloomuga ning need on seotud ühiskondliku hoiaku ja väärtushinnangu mehhanismidega, olles kooskõlas ühiskonnas tervikuna toimuvate protsesside ja muutusega. (Tihaste, 2003: 26)

Irene Kool (2012) käsitles seda teemat uurides oma lõputöö raames Kirde Kaitseringkonna ajateenijate kaitsetahtet ja selle seost enesetõhususega Viru jalaväepataljoni näitel. Uuringu tulemusel selgus, et enesetõhususe ja kaitsetahte vahel tekkis seos. See tähendab, et õppe käigus tuleks anda ja püstitada ajateenijatele ülesandeid, mida lahendades saavad nad õpitavas valdkonnas eduelamusi. Samuti selgus, et ajateenistuse jooksul paranes ajateenijatel üldpilt riigikaitsest. (Kool, 2012: 35–38)

Mari-Liis Mänd (2013) puudutas kaitsetahte tekkimise temaatikat oma magistritöös „Kaitsetahte seos riigikaitseõpetusega Tallinna gümnaasiumite näitel“, keskendudes just riigikaitseõpetuse kontekstile. Uuringust selgus, et riigikaitseõpetuse läbimine tõstis abiturientide kaitsetahtet. Selles aines vabatahtlikult osalenud hindasid oma kaitsetahtet kõrgemalt kui kohustuslikus korras aine läbinud. (Mänd, 2013: 74)

Riigikaitse laiaast käsitlest lähtuvalt uuris Erko Iljin 2016. aastal oma magistritöös Eesti naisüliõpilaste tahtet osaleda laiapõhjalises riigikaitstes. Uurimistulemused näitasid, et naistel on kaitsetahte olemas, nad oleksid valmis kaitsetegevuses osalema, kuid neil napib oskusi ja teadmisi, mida selles olukorras teha. (Iljin, 2016: 57)

Anna Bulakh, Grigori Senkiv ja Dmitri Teperik (2017) kirjeldasid oma artiklis „*First on the front lines: the role of volunteers in countering Russia's military aggression against Ukraine*“ Ukraina sõjas osalevate vabatahtlike sõdurite motivatsioonitegureid. Analüüsi tulemusel joonistus välja vabatahtlikult oma kodumaa eest võitlema mineva sõduri sotsiaaldemograafiline portree: sõtta minevad mehed olid täis patriotismi, neid motiveeris soov kaitsta oma kodu, perekonda ja väärtusi. (Bulakh jt, 2017: 5)

Ajalukku on vaadanud Igor Kopõtin (2018), kes ilmekalt kirjeldas oma doktoritöös Eesti Vabariigis 1920. aastate esimesel poolel levitatavat kaitsetahte ideed, mille kohaselt „*Sõjavägi pidi saama rakukeseks rahva ühisest organismist. ... Iga sõjaväe läbi käinud kodanik pidi*

ajateenistusest lahkudes viima koju vaid häid mälestusi sõjaväest, kui paremast kooliajast ja viima riigikaitse idee rahva sekka. Sellisel moel pidi Rahvavägi, kui osa rahvast, olema seesmiselt valmis kriitilisel momendil välja astuma riigi kaitseks ja seisma selle eest viimse meheni“. (Kopõtin, 2018: 127–128)

Nagu selgub, on kaitsetahte temaatikat käsitletud nii sügavama isamaalise kasvatuse kui teadmiste ja oskuste õpetamise kontekstis. Kaitsetahte kujunemisel tunduvad olulised väärtused olevat nii patriotism riigi suhtes, positiivsed kogemused väljaõppe raames, isiklik motivatsioon kui ka soov koos oma relvavendadega oluliste väärtuste eest seista.

Nagu eeltoodust selgus, ei ole kaitsetahte uurimine sugugi uudne teema. Tõsi, kõige järjepidevamalt on seda uuritud Kaitseministeeriumi tellimusel „Avalik arvamus ja riigikaitse“ uuringute raames alates 2000. aastast. Neis uuringutes on inimeste kaitsetahet mõõtvaks küsimuseks olnud, kuid võrd oluliseks peavad inimesed võõrriigi kallaletungi korral vastupanu osutamist ning kas nad on vastavas olukorras ise valmis aktiivselt kaitsetegevuses osalema ja valmisolek kallaletungi korral Eestist lahkuda? Lisaks on elanikkonnalt küsitud ka teiste kaitsetahet mõjutavate ja toetavate tegurite kohta, nagu sõjalise ohu tajumine, usk Eesti kaitsevõimesse, uhkustunne Eesti üle. Samuti ka seda, milline on olnud vastajate isiklik kokkupuude Eesti kaitseväge ja kaitseliiduga.

Kaitseministeeriumi koduleheküljel on avaldatud ka nimetatud monitooruuringu küsitluslainete uuringuraportid. Nendes on esitatud statistiline ülevaade ja aastate jooksul muutuvad trendid, kuid seni pole Eestis uuritud nende erinevate tegurite koosmõju ja seost aktiivse kaitsevalmidusega ajalises perspektiivis.

Sellest tulenevalt on käesoleva magistritöö eesmärk välja selgitada, kuid võrd on aastate lõikes (perioodil 2000–2017) muutunud kaitsevækohustuse eas meessoost elanikkonna valmisolek kaitsetegevuses osaleda ja mil määral see valmisolek varieerub sotsiaaldemograafilise tasust ja sotsiaalsete gruppide lõikes.

Statistilisele andmeanalüüsile tuginedes soovitakse leida vastust üldisele uurimisküsimusele: kui stabiilne on Eesti kodakondsusega meeste aktiivne kaitsetahe aastatel 2000–2017?

Ja kolmele alaküsimusele:

- Mil määral aktiivne kaitsetahe varieerub kaitsestruktuuridega kokkupuutumise ja selles osalemise vahetu kogemuse alusel?

- Kuivõrd sõltub aktiivne kaitsetahe individuaalselt tajutud julgeolekuriskidest, usust riigi kaitsevõimesse, informeeritusest sõjaolukorras tegutseda ja patriotismist?
- Mil määral varieerub kaitsetahe vanuse, haridustaseme, suhtluskeele ja sissetuleku alusel moodustunud sotsiaalsete gruppide lõikes?

1. Militaarhabituse ja kaitsetahte kujunemine julgeolekupoliitilises kontekstis

Inimese kujunemist ja tema arenguprotsesse on sotsiaalteadlased viimase sajandi jooksul palju uurinud. Üheselt ollakse nõus, et igapäevane keskkond, kus inimene viibib, on oluline mõjutaja – eriti lapsepõlv ja noorukiiga. Sealt saame kaasa käitumisnormid ja väärtushinnangud, mille järgi oma edaspidises elus käitumisotsuseid langetame.

Käesolev magistritöö keskendub „Riigikaitse ja avalik arvamus“ uuringute andmete alusel Eesti meeste aktiivse kaitsetahte valmisoleku uurimisele ning seda mõjutavatele teguritele ajalise muutumise kontekstis perioodil 2000–2017.

Juhan Kivirähki (2017) uuringumetoodika selgitusest lähtuvalt on üles ehitatud ka käesoleva magistritöö teoreetiline kontseptsioon:

„Nii nagu ühiskond ei ole pelgalt füüsiliste indiviidide kogum, vaid nende vahel eksisteerivate sotsiaalsete suhete süsteem, moodustub ka avalik arvamus küll indiviidide arvamuste summast, kuid on samas ka midagi enam – me võime rääkida ühiskonnas reaalselt eksisteerivast ning tajutavast arvamuskliimast. Ehkki küsitlustega mõõdame me tõesti üksikute indiviidide arvamusi, on indiviidi kogu dispositsioonisüsteem, tema fikseerunud sotsiaalsed hoiakud, omakorda kujunenud ühiskonna kultuurilise keskkonna ning valitseva arvamuskliima mõjuväljas.“
(Kivirähk, 2017: 6)

Mõistmaks meeste valmisolekut aktiivseks kaitsetegevuseks, leiab käesoleva peatüki esimeses osas põhjalikumat teoreetilist käsitlemist militaarhabituse ja vastava käitumishoiaku kujunemise protsess. Teises alapeatükis vaadeldakse lähemalt kaitsetahte kujunemist ja seda mõjutavaid tegureid inimest ümbritseva arengukeskkonna (välja) kontekstis. Kolmandas teoreetilises alapeatükis antakse ülevaade ühiskondlikust julgeolekupoliitilisest kontekstist, mis avaliku, ajas muutuva väljana, paratamatult mõjutab inimeste käitumisotsuseid ning ühtlasi aitab töö kontekstis mõista Eesti meeste aktiivse kaitsetahte dünaamikat aastatel 2000–2017.

1.1. Psühholoogilise dispositsiooni ja militaarhabituse kujunemine

Käesoleva magistritöö üheks teoreetiliseks lähtekohaks on Gruusia tuntud psühholoogi Dmitri Uznadze (1886–1950) psühholoogilise dispositsiooni teooria (*The Psychology of Set*¹), mis lähtub subjekti seesmise dispositsioonisüsteemi hierarhilisusest ning on olnud ka nimetatud avaliku arvamuse küsitluste ülesehituse metodoloogiliseks lähtealuseks. (Kivirähk, 2017: 5)

Uznadze (1940) käsitluse kohaselt ei sõltu inimese käitumine ainult bioloogilistest vajadusest, vaid suurel määral on see tingitud minevikukogemusest ning ümbritsevatest sotsiaalsetest suhetest. See on pidevas interaktsioonis järgnevate sündmuste ja muutustega, ehk elu jooksul käitumist tingivad vajadused muutuvad ja tekivad juurde uued. Vajadus – käitumine – keskkond on omavahel väga tugevalt seotud, suhe keskkonnaga on tingitud vajadusest, mis omakorda kutsub esile mingi käitumise. Siinkohal ei tähenda suhe keskkonnaga ainult isiklikku reaalselt füüsilist kogemust, vaid ka inimese võimet illusoorse kogemuse kaudu arendada enda käitumispraktikat. Teisisõnu – käitumise visualiseerimise abil suudab inimene kujundada oma käitumishoiakuid. Näiteks bioloogiliste ja moraalsete vajaduste vastuolu korral suudab inimene enne tegutsemist visualiseerida käitumise ning alles seejärel tegutseb vastavalt kujutluses loodudule. (Uznadze, 2009: 74–75) Püüdes tuua Uznadze teooriat militaarkonteksti, siis võiks tuua näiteid, kus vastav käitumishoiak kujundatakse „välise vaenlase“ vastu ilma selle vaenlasega tegelikult kokku puutumata. Kaitsetahte kujunemise praktikas võib see tuleneda suuresti iga päev indiviidi ümbritsenud väärtus- ja kultuurikontekstist, mis ümbritseb meid meie lähedaste näol või isegi väljaõppe raames, kus vastavaid oskusi praktiseeritakse.

Inimene suudab enda käitumist kujundada ka lähtuvalt ootuspärastest sotsiaalsetest vajadusest, mida kujundatakse, kui ollakse teadlik vastavast ootusest (näiteks õppida ära / meelde jätta lause, mida testi läbi viia palub teha). (Uznadze, 2009: 75–79) Militaarkonteksti paigutatuna võiks siia näitena tuua meie kohustusliku ajateenistuse, kus noored mehed omandavad militaarseid teadmisi ja oskusi, sest nad teavad, et neil on riigi ees kohustus ning teenistuse jooksul oodatakse vajalikke oskuste omandamist.

Uznadze psühholoogilise dispositsiooniteooria tekkimise kokkuvõtteks võib öelda, et mingis sotsiaalses keskkonnas elades ja toimides, loob inimene endale esmase käitumishoiaku

¹ *Set* - mida võib määratleda kui seisundit, dispositsiooni või tendentsi, mis on organismi osa ning mis vastab selle iseäralikule käitumismaneerile, mis hõlmab endas nii tähelepanu, funktsionaalsust, varasemaid kogemusi kui situatsioonile orienteeritust. (Reber, 1995: 713)

keskkonna situatsioonist ja enda vajadusest lähtuvalt, sõltumata sellest, kas tegemist on bioloogilise, illusoorse või ootuspärase hoiaku loomisega. Interaktsioon keskkonnaga mõjutab inimest ning tekkiv muutus vastab objektiivsele situatsioonile. (Uznadze, 2009: 80)

Uznadze teooriat täiendab Pierre Bourdieu (1986) kapitalide teooria, mille kohaselt inimese habitust² kujundab sotsiaalne struktuur, kus ta iga päev elab. Bourdieu leidis, et inimene on eelkõige mõjutatav teda ümbritsenud sotsiaalsest keskkonnast ning sellest kaasa antavast kapitalist. Peamise kapitalina tõi ta esile majandusliku kapitali, millest omakorda sõltub sotsiaalne ja kultuuriline kapital. Bourdieu eristas sotsiaalses keskkonnas erinevaid sotsiaalsed struktuure, mida ta nimetas sotsiaalseteks väljadeks (i.k: *fields*) ja mis kujundavad indiviidi habitust erineval moel. (Bourdieu, 1986: 81, 88–90)

Mõlemad räägivad inimese ja tema käitumise kujunemisest ning keskkonna mõjust sellele, kuid oluline erinevus on see, et Uznadze (1940) lähtub inimese käitumishoiakute kujunemise selgitamisel peamiselt selle psühholoogilisest aspektist. Bourdieu (1986) seevastu on inimese käitumise kujunemisel tõstnud esile teda ümbritsenud sotsiaalse keskkonna.

Oma ettekandes „*Physical Space, Social Space and Habitus*“ käsitleb Bourdieu (1996) nende mõistete asetsemist üksteise suhtes. Inimeseks olemine tähendab nii bioloogilist olemasolu kui sotsiaalse agendi rolli, mis on konstrueeritud suhetest meid ümbritseva sotsiaalse keskkonnaga. Bioloogiliselt on meil kõigil olemas psühholoogiline ruum, mille kohaselt me teeme mingeid tegevusi sarnaselt, kuid samas ümbritseb meid sotsiaalne ruum – suhete kogum, mis enamal või vähemal määral suunavad meie psühholoogilist ruumi tõlgendada mingeid nähtusi ja omadusi. See tähendab, et psühholoogilised tõlgendused sõltuvad sotsiaalsest kontekstist ning iga sotsiaalne agent/inimene on iseloomustatav vastavalt sellele, millises sotsiaalses kontekstis ta on viibinud enam või vähem aega. (Bourdieu, 1996: 11–13) Seega erinevatel sotsiaalsetel väljadel toimivad psühholoogilised protsessid, mis paratamatult mõjutavad inimekäitumist ja tema hoiakuid. See, kuidas me uues situatsioonis või sotsiaalses kontekstis uut infot vastu võtame ja enda jaoks tõlgendame, sõltub meie minevikukogemusest. (Bourdieu, 1996: 15–17)

² *Habitus* – Baruch Shimoni (2018) defineerib Bourdieu (1986) alusel habituse kui millegi, mis kätkeb endas sotsiaalsete dispositsioonide kogumit (maailmavaadet, mõtlemiskeeme, praktilisi teadmisi), mis mõjutavad nii indiviidi mõtlemist kui käitumist. Indiviid kujundab need sotsiaalsed dispositsioonid end ümbritsevatelt sotsiaalsetelt väljadelt: perekonnast, eakaaslaste ja etnilisest grupist ning organisatsioonidest, kus ta töötab ning mille kaudu ta sotsialiseerub. Need sotsiaalsed struktuurid sisaldavad oma keelt, metafoore, võimusuhteid ja kontrolli füüsiliste ressursside üle. Habitus on seega „struktuuride struktuur“ mehhanism, mille põhjal inimene loob oma mõtteid ja käitumist.

Bourdieu kapitalide teooriat on kasutatud erinevate organisatsioonide ja süsteemiväljade mõju uurimisel inimese habituse kujunemisel. Anheier, Jurgen ja Romo (1995) kasutasid tema teooriat Saksa kirjanike kultuurivälja uurimisel, vaadeldes, kuidas see on seotud nende majandusliku, sotsiaalse ja kultuurilise kapitaliga. Cooper ja Caddick (2017; 2018) kasutasid Bourdieu kapitalide teooriat kultuurilise ülemineku uurimisel militaarorganisatsiooni ja tsiviilühiskonna vahel. Anheier jt (1995) tõid Bourdieu'le tuginedes esile, et sotsiaalseid välju iseloomustavad eri vormi kapitalid ning neis peetakse „valuutaks“ erinevaid väärtusi. Samuti eksisteerivad nendes eri mehhanismid ja struktuurid. Majanduslik kapitali vorm erineb sotsiaalsest ning sotsiaalne kapitali vorm kultuurilisest erineva hierarhia poolest, mis pakuvad inimesele erinevaid sotsiaalseid kogemusi.

Kui Bourdieu pidas üheks olulisemaks kapitali vormiks majanduslikku kapitali, millest sõltuvad ka teised, siis militaarstruktuuris (väljal) on kujunenud jõuliselt väljenduvaks „valuutaks“ hoopis sotsiaalne, kultuuriline ja sümboolne kapital, sõltumata sellest, kas inimesed kuuluvad militaarorganisatsiooni vabatahtlikkuse alusel või mitte. Tuginedes Anheier jt (1995: 866), Laanepere (2018: 41) ja Cooper jt (2018: 162) käsitlusele erinevatest kapitalidest militaarstruktuuris saab kokkuvõtlikult tuua esile järgneva:

- Majanduslik kapital on tavapäraselt orienteeritud majanduslikule edule, see on staatuse oluline näitaja. Militaarstruktuuris aga on see esindatud kõige vähem, sest selles osalejad kannavad sarnast vormi, elavad samades tingimustes ning söövad sama toitu. Osalejad elavad ja tegutsevad võrdsetes füüsilistes tingimustes.
- Sotsiaalses kapitalis on olulised liikmelisus nii formaalsetes kui mitteformaalsetes organisatsioonides, suhted ning suhtevõrgustikud. Militaarstruktuuris tekib tugev sotsiaalne kapital organisatsioonikuuluvuse ja suhete kaudu.
- Kultuurilises kapitalis on olulised tunnustatus, prestiiž ning haritus kui kõige selle indikaator. Militaarstruktuuris väljendub kultuuriline kapital teadmiste, kvalifikatsiooni, auastmete ja samuti ka isiklike mälestuste ja meenete kaudu.
- Sümboolne kultuuriline kapital teeb Anheieri selgituste kohaselt selgelt vahet kunstil või mittekunstil, kõrgkultuuril või massikultuuril. See on sarnane sotsiaalsele tunnustamisele positiivsete omaduste omistamise abil, mille kaudu inimene „eristab“ ennast teistest. Militaarstruktuuris on see seotud sotsiaalse võimu, maine omandamise ning säilitamisega ühiskonnas ja nende sümboolsete kuvanditega auastmete ja medalite kujul.

Uurides kultuurilist üleminekut militaarorganisatsiooni ja tsiviilühiskonna vahel rõhutasid Cooper ja Caddick (2018) militaarkultuuri erilisust, mis baseerub rangel distsipliinil ja on eraldatud muust ühiskonnast. Esmase baaskursuse jooksul toimub sinna värvatul esimene kokkupuude militaarkultuuriga, mille käigus eemaldatakse indiviidist tema eelnev identiteedi ja individuaalsuse tunne. Omandatakse esimesed uued väärtused ja saavutatakse täielik integreerumine militaarkeskonda, mis on oma olemuselt väga maskuliinne ning milles liikme sotsiaalne staatus sõltub tihti relva ning sõjatehnika kasutusoskuses. Autorid rõhutavad, et see kultuurikeskkond mängib tugevat rolli militaaridentiteedi kujunemisel ning annab tugeva mõju inimese enesekontseptsioonile, kui ta hakkab taas kohanema tsiviilühiskonnaga. (Cooper ja Caddick: 2018, 158–160)

Eestis on Bourdieu kontseptsiooni habitusest, sotsiaalsetest väljadest ja neist omandatavatest kapitalidest kasutanud militaarkontekstis Laanepere, Truusa ja Cooper (2018), kui nad tõstsid Cooperi ja Caddick’u 2017 ja 2018 artiklite alusel esile militaarpärandi tekkimise, mis tekib militaarstruktuuris viibimise ajal mälestuste näol ning mis omakorda võib osutada positiivseks, neutraalseks või negatiivseks faktoriks üleminekul militaarorganisatsioonist tsiviilühiskonda. Autorid arvavad, et meie ajateenistuse jooksul tekkinud militaarpärand võiks olla toetav mehhanism reservõppekogunemistele naasmisel. Oma artiklis esitasid nad militaarpärandi mudeli (*Military Legacy Model*), millega nad illustreerisid, kuidas reservväelaste militaarne elustiil taaselustub reservõppekogunemistel. (Laanepere jt, 2018: 27)

Sarnaselt Uznadze psühholoogilise dispositsiooni teooriale toovad Laanepere, Truusa ja Cooper (2018) Bourdieu kapitalide teooriale ja tema kontseptsioonile habitusest tuginedes esile, et inimkäitumine ei ole deterministlik, vaid see võib muutuda vastavalt elukogemusele. Kodus ja tavapärasel töökeskkonnas saadud väärtused tuleb loovutada, kui toimub liikumine tsiviilkeskkonnast militaarkeskonda, sest militaarhabituse on üks olemise viis, mis tekib baaskursuse või ajateenistuse jooksul – siis kui sõdurid on eemaldatud nende tsiviilelust. Militaarpärandi mudelis esitlevad autorid kuidas tsiviilühiskonnas kujunenud habitus muutub militaarkeskonnas militaarhabituseks ning kuidas see „lahustub“ peale militaarstruktuurist lahkumist. Edasise habituse kujunemisel on oluline roll militaarstruktuurist kaasa võetud kultuurilisel, sotsiaalsel ja sümboolsel kapitalil uute kogemuste, sõlmitud tutvuste ja ühiste mälestuste näol. (Laanepere jt: 2018, 37–39) Ajateenistusest kaasa võetud kapital aga kujundab reservi minevate meeste suhtumist ja valmisolekut osaleda edaspidi reservõppekogunemistel ning vajaduse korral aktiivselt kaitsetegevuses.

Siin põimuvadki Uznadze käsitus psühholoogilise dispositsiooni ning Laanepere jt (2018) lähenemine inimese militaar- ja tsiviilhabituse tekkimise kohta. Kuigi situatsioonid muutuvad ning elu jooksul tekivad ja tulevad juurde uued kogemused, mis mõjutavad meie käitumishoiakuid (habitust), ei tähenda see sugugi seda, et vanad kaovad. Uznadze rõhutab, et kui hilisemas elus tekib sarnane situatsioon, kus käitumishoiak tekkis, siis see käitumine vallandub palju kergemini (Uznadze, 2009: 80). Laanepere jt (2018) näite kohaselt inimese liikumisel militaarstruktuurist (ajateenistusest) tsiviilühiskonda militaarhabitust ei kao, (Laanepere jt, 2018: 37) vaid inimene paneb selle enda jaoks kõrvale ning on valmis seda kasutama selle sündmuse juures, kus tekivad sarnased tingimused, milles ta „kõrvale“ pandud käitumishoiaku omandas. Uznadze toob ka välja, et alati ei pruugi inimese valmisolek vana käitumishoiakut kasutada olla sama värske, palju sõltub sellest, kuidas inimene on seda enda jaoks säilitanud. Mis omakorda on tingitud sellest, kui tugevalt on hoiakut arendatud kordamise abil või milline on selle situatsiooni personaalne tähtsus, mis vastava käitumise aktiveerib. (Uznadze, 2009: 80)

1.2. Kaitsetahte ja selle kujunemine

Avaliku arvamuse ja riigikaitse uuringute tulemused näitavad, et Eesti elanikkond on alati suhtunud positiivselt oma riigi kaitsmisse, uuringuaruannetes eristatakse passiivset ja aktiivset kaitsetahtet. Esimene neist väljendab üldist valmisolekut kallaletungi korral riiki kaitsta ehk siis kuivõrd toetatakse seisukohta, et välisvaenlase kallaletungi korral tuleb relvastatud vastupanu osutada. Aktiivne kaitsetahte seevastu mõõdab isiku valmisolekut ise oma oskuste ja võimete kohaselt riigikaitstes kaasa lüüa. (Avalik arvamus ja riigikaitse, 2018: 30–33)

Tekib küsimus, mis on see, mis paneb inimesi toetama sõjategevust ning tekitab valmisoleku kaitsetegevuses osalemiseks, juhul kui tajutakse ohtu välisvaenlase poolt?

Mari-Liis Mänd (2013) on Eestis seni kõige põhjalikumalt käsitlenud kaitsetahte kujunemise temaatikat oma magistritöö teoreetilises osas. Ta toob välja Sondereggeri (1986) kaitsetahte kujunemise kuus komponenti: ajalooline, poliitiline, sõjaline, teenistusväline, ühiskondlik-sotsiaalne ja isiklik (Sonderegger, 1986: 4). Need sobituvad Bourdieu sotsiaalsete väljade/struktuuride idee ning inimese liikumisega nende vahel ning Uznadze psühholoogilise

dispositsiooni teooriaga, mille kohaselt keskkond, käitumine ja vajadus on tihedas interaktsioonis. Vastavas situatsioonis, sõltuvalt selle emotsionaalsest tähtsusest ning käitumishoiaku „värskusest“, on inimene valmis seda kasutama.

Sonderegger defineerib kaitsetahte kui elanikkonna positiivse hoiaku sõjalise riigikaitse suhtes. Siinjuures ei pea ta silmas ainult kaitsejõudude toetamist, vaid ka positiivset hoiakut julgeolekupoliitika ja kaitsekontseptsiooni suhtes ning indiviidi tasandil motivatsiooni ja valmisolekut vajadusel kaitsta oma riiki. Tema esile toodud 6 komponenti käsitlevad kaitsetahte kujunemist laiemas, nii julgeolekupoliitilises kui indiviiditasandi kontekstis ning on omavahel tihedalt põimunud:

Ajalooline komponent, milles sisaldub ajalooline teadvus meie riigi kujunemisest, (Sonderegger, 1986: 4) sõjaline edulugu Eesti Vabadussõjas ning relvajõudude rakendamise positiivsed ja kestma jäävad tulemid ajaloo vältel. Veel enam, lähedaste esivanemate osalemine selles loob emotsionaalse sideme minevikukogemusega. (Mänd, 2013: 15–16) Ajaloolise komponendi hulka võib arvata nüüd juba pea 30 aasta tagust poliitilise läbimurde ja taasiseseisvumise perioodi aastatel 1987–1991, mille käigus toimus poliitilise ja majandusliku iseseisvuse kõrval ka ajaloolise tõe, rahvusliku mälu ja sümbolite taastamine (Lauristin ja Vihalemm: 2017: 61–62) Nimetatud perioodi suhtes on loodud emotsionaalne poeetiline ühisnimetus laulev revolutsioon (ESTONICA koduleheküljel, i.a), seda ajajärku taaselustatakse vabariigi aastapäeva sündmustel ning selle perioodi vahetu (lapsepõlve) kogemus on tänastel üle 35 aastastel Eesti elanikel, kes oma isikliku minevikukogemuse kaudu seda jagavad.

Kaitsetahte ja ajaloolise pärandi seose tõi Mänd (2013) esile ka abiturientide arvamustes, kus sõltumata riigikaitseõpetuse läbimisest oma kaitsetahtet kõrgeks või pigem kõrgeks pidanud õpilased põhjendasid seda ajaloolise pärandiga, viidates Vabadussõjas võidelnutele ning Eesti eest oma elu andnutele (Mänd, 2013:45). Leedus tehtud uuringus selgus, et need elanikkonna rühmad, kes kandsid endas nõukogude aega kui positiivset ajaloolist kogemust, ei tundnud end peale Ukraina sõja algust Venemaa poolt nii ohustatuna nagu seda tunnetasid nõukogude aega mitte positiivseks hinnanud inimesed. (Gečienė-Janulionė, 2018: 9-10) Ajaloolise ja rahvusliku identiteeditunde ja kaitsetahte omavahelist seost Eesti riigiga aitab aimata ka asjaolu, et kui eestlastest oleks valmis ise kaitsetegevuses osalema 65%, siis mitte-eestlastest vaid 48%. Muust rahvusest Eesti kodanike seas on see protsent 57%, Venemaa kodanike seas 37% ja määratlemata kodakondsusega vastajate hulgas lausa 32%. (Avalik arvamus ..., 2018: 32).

Poliitiline komponent, mis luuakse läbi riigikaitse kontseptsiooni ja julgeolekupoliitika. Selle raames sätestatakse poliitilise otsusena ka põhiseadusest tulenev ajateenistuskohustus ja sõjaväe roll riigis. (Sonderegger, 1986: 4; Mänd, 2013: 16) Poliitilise komponendi abil luuakse ühiskondlik-sotsiaalne keskkond, milles inimesed elavad ning mis paratamatult üldises plaanis vähemal või enamal määral mõjutab selles ühiskonnas elavaid inimesi. Näiteks meie põhiseaduse § 124, mille alusel Eesti kodanikud on kohustatud osa võtma riigikaitsest seaduses sätestatud alustel ja korras, loob aluse meie riigis toimivale ajateenistuskohustusele.

Saksa uurijad Steinbrecher ja Biehl (2018) uurisid avaliku arvamuse uuringute alusel elanikkonna (tsiviilnimeste) toetust julgeolekupoliitikale ja kaitsejõudude temaatikaga kursis olekut. Uuringust selgus, et inimeste julgeoleku ja turvalisusepoliitika hoiakud sõltuvad tihti utilitaarsetest väärtustest – julgeolekupoliitika tajutavast tulemuslikkusest. Riigi välis- ja julgeolekupoliitikat respektseerivad enam need, kes ennast selle paigaga identifitseerivad ning kellel on tugevamad militaarsed hoiakud. (Steinbrecher, 2017: 7–9) Teadmiste taset kaitsepoliitika ja kaitsejõudude suhtes mõjutavad sotsiaaldemograafilistest näitajatest sugu (mehed), haridus, vanus, motivatsioon ehk huvi poliitika vastu, valimistel osalemise valmidus ning viimaseks oluliseks mõjuteguriks oli massimeedia kasutus. Kui aga elanikud tunnetasid üldise julgeolekusituatsiooni muutust ning massihävitusrelvade kasutuselevõttu, tõusis ka julgeoleku ja kaitsepoliitika toetus. (Steinbrecher, 2017: 17-19)

Sõjaline komponent luuakse riigikaitse kontseptsiooni ja julgeolekupoliitika kaudu. Kaitseväge ülesanne on tagada valmisolek riigi kaitsmiseks sõjalise tegevusega (Mänd, 2013: 17) ning selle rakendamise üks osa on kohustuslik ajateenistus. Näiteks 2018. aastal kutsuti ajateenitusse ligikaudu 3400 noort (Aruanne ... 2018: 16), kes omandavad kogemusi militaarstruktuurist.

Mitmed autorid on oma uuringutes esile toonud seose rahvusliku identiteeditunde, subjektiivse ohutaju ja kaitsetegevuse toetamise vahel. Irondelle, Mérand jt (2015: 365–366) leidsid, et inimesi paneb riigi kaitsetegevust toetama hirm terrorismi, III maailmasõja ja relvastatud massilise kallaletungi ees ning rahvuslik identiteeditunne. Individuaalset ohutunnetust kui kaitsetegevuse olulist toetuse käivitajat, mainisid Steinbrecher (2017), Leedu teadlased Gečienė-Janulionė, (2018) ja Pocienė (2019). Siinjuures Steinbrecher (2017: 7–8) lisas, et inimeste toetus kaitsetegevusele võib sõltuda paljuski sellest, milliseks peetakse riigi sõjalist võimekust ning liikmelisust erinevates liitudes ja julgeoleku organisatsioonides. Pocienė tõi ajateenijate motivatsiooni uurides esile asjaolu, et need ajateenijad, kes uskusid, et Leedu

Julgeolek ja stabiilsus on ohus, väljendasid ka rohkem oma soovi õppida kaitsma oma perekonda ja kodumaad (Pocienė, 2019: 18). Gečienė-Janulionė märkis, et ohuolukorra tajumisel mängib suurt rolli inimese päritolu kultuuriline ja ajalooline kontekst. Leedu elanikkonnalt küsiti 2016. aastal, kas peale Ukraina sõja puhkemist tundsid nad end vähem turvaliselt. Uuringu tulemused näitasid, et julgeolekulast ohtu tajusid kõige enam leedukad (52,9%) seejärel poolakad (36,4%) ning kõige vähem pidas olukorda ebatavaliseks leedu vene vähemus (23,7%) (Gečienė-Janulionė, 2018: 9).

Teenistusväline komponent, mis tähendab vabatahtlikuse alusel loodud ja kuuluvust militaarorganisatsioonidesse (Sonderegger, 1986: 4; Mänd, 2013: 17). Eestis on enim tuntud militaarorganisatsioonid Kaitseliit, Noored Kotkad ja Naiskodukaitse ning Kodutütred, mida võiks pidada vabatahtlikkuse alusel loodud militaarstruktuuriks, kus omandatakse ja antakse edasi vastavaid oskusi ja väärtusi. Selles osaleva inimese jaoks on ilmselt siin üheks olulisemaks kapitaliks sotsiaalne kapital – liikmelisus ja kuuluvustunne.

Vabatahtlikuse seost valmisolekuga oma riiki kaitsta on esile toodud mitmetes uuringutes. Pocienė (2019) uuris Leedu ajateenijad, kelle seast vabatahtlikult ajateenitusse tulnud väljendasid kõrgemat valmisolekut kaitsta oma riiki. Siinjuures oli peamiseks motivatsiooniteguriks soov õppida kaitsma oma riiki ja perekonda (Pocienė, 2019: 17–18). Soov kaitsta oma perekonda ja lähedasi, oma riiki ning lojaalsus oma sõprade ja grupi suhtes olid kolm tugevamat motivatsioonifaktorit, mis motiveerisid Ukraina sõja puhkedes noori mehi astuma Ukraina vabatahtlike armeesse oma riigi eest võitlema. (Bulakh jt, 2017: 13)

Isiklik komponent, kus igal inimesel on oma isiklik seos kaitseväega. See hõlmab vastutustundlikku kohustuste täitmist väljaspool tsiviilelu (Sonderegger, 1986: 4), inimese hoiakuid ja maailmavaadet – uhkustunnet oma riigi üle. (Mänd, 2013: 18) Seega isiklik komponent hõlmab endas nii ajaloolist, poliitilist, sõjavälist kui teenistusvälist komponenti. See tähendab ajaloolist isiklikku kogemust või lähedastest ümbritsetud sotsiaalset keskkonda ja isiklikku militaarvälja kogemust, kus treeningu käigus luuakse militaarne identiteet ning ühises tegevuses luuakse emotsionaalselt olulisi sotsiaalseid sidemeid.

Mänd (2013: 45-46) tõi esile abiturientide arvamuse, kus kaitsetahet kõrgeks hinnanud abiturientid tundsid uhkustunnet oma riigi suhtes ning nimetasid Eestit oma koduks. Madala kaitsetahtega õpilased aga suhtusid riiki pigem negatiivset või tunnistasid, et neil puudub side paigaga, kus elatakse. Pocienė rõhutas noorte teenistusmotivatsiooni tekkimisel perekonna konteksti – esmast struktuuri, kus noor sotsialiseerub. Samas ei alahinnanud ta noorte sõprus-

ja tutvusringkonda, mis paratamatult 18–24 aastastele on kohati olulisem kui perekond ning võib osutada oluliseks faktoriks otsuse tegemisel sõjaväeteenistuses osalemiseks või mitte. (Pocienė, 2019: 5–6) Leedu sotsioloog Egle Vileikiene on vaadanud sügavamalt kaitsetahte ja patriotismi dispositsiooni. Ta eristas nelja erinevat motivatsiooniprofiili: (1) patrioodid, kes on uhked oma riigi üle ja on valmis oma riiki kaitsma; (2) pettunud patrioodid, kes ei ole uhked oma kodakondsuse üle, kuid on valmis oma riiki kaitsma; (3) passiivsed, kes on uhked oma kodakondsuse üle, kuid pole valmis oma riiki kaitsma ning (4) ükskõiksed ja eraklikud, kes ei ole uhked oma kodakondsuse üle ning ei kaitseks ka oma riiki. Analüüsi tulemusel selgus, et kõige enam olid valmis vajaduse korral oma riiki kaitsma noored patrioodid. (Pocienė, 2019: 13-14)

Seos isikliku relvajõududega kokkupuutekogemuse ja kaitsetahte vahel leidis kinnitust sakslaste uuringus, kus isikliku relvajõudude kogemusega inimesed tundsid selle teema vastu hilisemas elus enam huvi. (Steinbrecher, 2018: 17) Samuti oli Eesti abiturientide kaitsetahe kõrgem nende õpilaste seas, kes olid riigikaitseõpetuse läbinud võrrelduna nendega, kes selles aines polnud osalenud. (Mänd, 2013: 42-48)

Need tulemused on selged näited, et isiklikul kogemusel erinevates struktuurides on kaitsetahte kujundajana väga suur roll. See loob emotsionaalse sideme militaarstruktuuriga, kuid tõstab ka teadlikkust selle teemavaldkonna kohta ning suurendab usku riigi kaitsevõimekusse. Näiteks võrreldes 2018. aastal korraldatud reservväelaste ja avaliku arvamuse uuringu tulemusi, selgus, et reservväelastest 61% arvasid, et kindlasti või tõenäoliselt on võimalik võõrriigi kallaletungi korral Eestit kaitsta kuni liitlaste abi saabumiseni. Samal ajal aga avaliku arvamuse uuringus nii märtsis kui oktoobris, andsid sarnasele küsimusele positiivse hinnangu 53% küsitlusele vastanud Eesti inimestest. (Õppekogunemisel „Siil 2018“ ..., 2018: 8; Avalik arvamuse ..., 2018: 40)

Ühiskondlik-sotsiaalne komponent hõlmab endas kollektiivseid jõupingutusi, riigi terviklikku julgeolekustrateegia rajamist, mille eesmärk on kaitsta kogukonda (Sonderegger, 1986: 4; Mänd, 2013: 16–18). See tähendab riigikaitse laia käsitlust, kus igapäev on oluline roll: sõjalisel kaitseal, tsiviilsektoril, rahvusvahelisel koostööl, hõlmates elanikkonda ja elanikkonna poolset koostööd, kus teadlikul kodanikuaktiivsusel on turvatunde tagamisel oluline roll. (Eesti julgeolekupoliitika alused, 2–3)

Kodanikuaktiivsuse ja kaitsetahte vahelisele seosele on Eestis riigikaitse laia käsitluse võtmes lähenenud oma magistritöös Erko Iljin (2016), kes uuris Eesti naisüliõpilaste tahet osaleda

laiapõhjalises riigikaitstes. Analüüsi tulemusel selgus, et naistel on olemas arvestatav kaitsetahe, kuid selle rakendamine jääb puudulikuks, sest naistel pole infot ja teadmisi, kuidas oma kaitsetaht reaalses tegevuses rakendada. (Iljin, 2016: 57) Informatsiooni ja teadmiste puudumisest annab märku ka avaliku arvamuse ja riigikaitse uuringuaruannetes avaldatud passiivse ja aktiivse kaitsetahte toetusprotsent. Passiivne kaitsetahe on elanikkonna seas tavapäraselt kõrgem, 2018. oktoobri tulemuste alusel oli see 79%, kuid ise oleks oma võimete ja oskuste kohaselt valmis kaitsetegevuses osalema vaid 60% elanikkonnast. Tulemuste erinevus tuleneb peamiselt sellest, et valimisse olid kaasatud ka naised, sest meeste aktiivne kaitsetahe oli 77 protsenti. (Avalik arvamus ..., 2018: 32–33)

Lisaks eeltoodud kuuele komponendile, kus arvestatavate teguritena tulid esile patriotism, soov kaitsta oma perekonda ja lähim sotsiaalvõrgustik, ei saa me kaitsevalmiduse juures kindlasti mööda vaadata inimesest kui elu jooksul arenevast ning väärtusi ning käitumishoiakuid enda jaoks ümber kujundavast olendist.

Käitumishoiakute kujunemisel mängib olulist rolli ka see, millisesse aega ja sotsiaalsesse keskkonda me sündime. Vanuse või sünnikohort, mis tähendab gruppi inimesi, kes sündivad ühel ajaperioodil, arenevad ja vananevad koos ühises/sarnases sotsiaalses kontekstis. Sünnikohorti kuuluvate inimeste muutused elus ja väärtustes on tihti tingitud muutustest ümbritsevas sotsiaalses keskkonnas ja nende inimeste individuaalsest elutsüklist, kus nad parasjagu viibivad. (Norman, 1965: 843–845) Ühevanused inimesed võivad tajuda teatud ühiskonnamuutusi sarnaselt ning reageerivad neile sarnasel viisil, samuti saavad nad erinevatel ajaperioodidel endaga kaasa erineva sotsiaalse kapitali. Sünnikohordi efekt on seotud eluperioodi efektiga, sest erinevates eluperioodides saadavaid kogemusi jagatakse oma eakaaslaste grupiga. (Robinson & Jackson, 2001: 120–238) Näiteks liitus Ukraina vabatahtlike armeega kõige enam mehi, kes kuulusid 20–29 ja 30–39 aastaste vanusegruppi (40,3% ning 31,8%) ning 50 protsendil neist ei olnud lapsi, 29%-l oli peres üks laps ning 20%-l kaks või enam last (Bulakh jt, 2017: 12), mis annab alust oletada, et pea pooled vabatahtlikult võitlema läinud on seda saanud teha seetõttu, et neil pole veel loodud perekonda ning neil polnud lapsi, kelle toimetuleku eest nad oleksid otseselt vastutavad.

1.3. Julgeolekupoliitiline kontekst taasiseseisvunud Eestis

Inimese kaitsetahe ja -valmidus kujuneb geopoliitilise konteksti ja seda ümbritsevate sündmuste mõjul. Siinolevas peatükis esitatakse ülevaade põhilistest sündmustest, mis on kujundanud Eesti kaitsepoliitikat ning eeldatavalt ka riigikaitsega seonduvat avalikku arvamust.

Peale taasiseseisvumist, 1991. aasta augustis puudus Eestil vähimgi kaitsevõime. Selleks ajaks oli kodanikualgatuse korras 1990. aasta veebruaris taastatud Kaitseliit ning moodustatud korrakaitseorganisatsioon Kodukaitse. Uues poliitilises situatsioonis taasloodi Peastaap 31. oktoobril 1991 ning Kaitseministeerium 13. aprillil 1992. aastal. Taasiseseisvumise järel oli Eesti julgeolekupoliitikas võimalik võtta erinevaid suundi – seada sisse suhted Sõltumatute riikide Ühenduse ja eriti Venemaa Föderatsiooniga, neutraliteet või võtta suund ühinemiseks NATO-ga. Millest viimase suuna kasuks otsustati, esmatähtsaks sai luua esmane kaitsevõime ja kindlustada koht Euroopa julgeolekusüsteemis. 1994. aastal kinnitasid NATO esindajad Brüsselis toimunud tippkohtumisel, et NATO on avatud uutele liikmetele ja tervitavad alliansi võimalikku laienemist ida suunas. Paralleelselt NATO-ga koostöö tõhustamisele oli 1990.-date esimeses pooles prioriteediks ka Venemaa Föderatsiooni vägedest tühjaks jäävate objektide ülevõtmine. Viimane, Paldiskis asuv tuumaobjekt, võeti üle 1995. aastal. (Lill, 2018: 100-111)

Soov liikuda kaugemale Venemaast ja kindlustada oma riigi julgeolek, oli nii Eesti kui teiste Balti riikide peamine põhjus, miks sooviti saada Euroopa Liidu ja NATO liikmeks. (Jakniunaite, 2016: 7–8) Enne NATO-ga liitumist panustas Eesti rahvusvahelistesse välismissioonidesse Kosovos aastast 1999, Afganistanis 2001 ja Iraagis 2003. Need missioonid mõjutaid Eesti välispoliitika otsused kõige enam. Kosovos 1999. aastal alanud missioonil osalemisega kinnitas Eesti vajadust jagada Euroopa ühtsust ning püüdis sellega peatada laienevat inimkatastroofi. (Riim, 2006: 35–42) Teine väga oluline sündmus oli 2001. aasta 11. septembril, mil toimusid Talibani rünnakud USA kaksiktornidele ning sellele järgnes NATO Talibani vastane tegevus Afganistanis. Algas ülemaailmne sõda terrorismiga (i.k: *Global War on Terrorism*), NATO artikkel 5 võeti kasutusele esimest korda selgelt identifitseeritud vaenlase vastu. See tähendas kollektiivset kaitset ning rahvusvaheline üldsus kiitis heaks sõjalised operatsioonid Afganistanis. Iraagi operatsioon 2003. aasta näitas taas uut julgeolekuolukorda maailmas – külma sõja järgne stabiilsuse periood hakkas lõppema ning üha

enam suurenes sõjalise institutsionaliseerimise ja koostöö vajadus erinevate riikide vahel. (Mölder, 2006: 12–13)

NATO toetamisega ja nende missioonidel osalemisega andis Eesti mõista, et on valmis koopereeruma ning võitlema terrorismiga igal võimalikul viisil, et NATO normid ja väärtused on osa Eesti identiteedist. 2001. aastaks oli Eesti NATOsse püüdlemine sõnastatud uude turvalisuspoliitika kontseptsiooni ning NATOt ei nähtud enam kui Eesti iseseisvuse kaitsjat välisagressori suhtes, vaid kui sotsiaalset mehhanismi, mis aitab saavutada demokraatia ja stabiilsuse. Julgeolekupoliitikas oli see ajajärk, kus vene hirm oli tõrjutud ning uus NATO-ga ühine vaenlane oli tekkinud. Eesti, koos Läti ja Leeduga, sai NATOsse kutse 2002. aastal ning täieõiguslikuks liikmeks 2004. aastal. (Riim, 2006: 44–46)

Peale NATO ja Euroopa Liiduga liitumist tajuti julgeolekuruumi postmodernse turvalisuse loogika alusel, mille taustal keskenduti peamiselt kollektiivkaitsemeetmetele, rahvusvahelistele missioonidele ja erilistele mobiilsetele võimetele. Venemaad ei nähtud agressiivse naabri vaid järk-järgult areneva ja üldiselt rahumeelse partnerina, kes vajab abi moderniseerimisel ja demokratiseerimisel. (Veebel & Ploom, 2016: 52–53) Kuigi julgeolekupoliitikat analüüsivates teadusartiklites ei tõsteta esile 2006. aasta 9. maid, toimus sel päeval konflikt, mis leidis Eesti ajakirjanduses laiemat kõlapinda. Tõnismäel toimus monumendi juures intsident, kus Nõukogude armee veteranide esindajad rebisid pronksõduri vastu piketi korraldanud rahvuslase Jüri Böhmi käest Eesti lipu. Edaspidiste intsidentide ärahoidmiseks piiras politsei Tõnismäe haljaku politseivalvega, mis kestis 2006. aasta oktoobri alguseni. (Soonvald, 2017) Esimene märguanne, mis seadis aga kahtluse alla illusiooni Venemaast, kui strateegilisest partnerist ja rahumeelsest naabrist, oli seoses 2007. aasta aprillis Tallinnas toimunud pronksiöö sündmustega. Olemasolevat julgeolekuperspektiivi muutis dramaatiliselt 2008. aastal Gruusia-Vene sõda, kus Eesti avalik arvamus ja poliitiline eliit hakkas Venemaad üha enam pidama sõjalise ohu allikaks, kes soovib hõivata endise NSVLi territooriumid. Rahvusvaheline üldsus seda arvamust veel ei jaganud, kuid 2013-2014. aastal toimunud Ukraina-Krimmi-Vene sündmused võimendasid Baltikumi julgeolekuprobleeme ja sisemisi hirme. Eestis kujunenud avalik arvamus nägi Venemaad selgelt konflikti agressorina. (Veebel & Ploom, 2016: 54–55) Venemaa agressiivsusele Ukraina suhtes lisandus sõda Süürias, islamivõitlejate (ISIS) terrorirünnakud ning pagulaste massilisest sissevoolust tingitud kriis Euroopa Liidus 2015. aastal. (Lauristin ja Vihalemm, 2017: 87)

Julgeolekupoliitikas algas uus ajajärk. Venemaa surve minimeerimiseks, tuli julgeolekupoliitikas ette võtta uued reformid. Kaitsesektor vajas territoriaal- ja kollektiivkaitse

arendamist ja NATO kollektiivkaitse kohalolu ning arendamist spetsiifilistes valdkondades (nagu küberturvalisus). (Rostoks ja Vanaga, 2016: 76–77; Veebel, 2016: 55) 2016. aasta juunis otsustasid 28 NATO liitlasriigi juhid Varssavi tippkohtumisel muutunud julgeolekukeskkonna tõttu paigutada alliansi lahingugrupid Eestisse, Lätti, Leetu ja Poola. (Kaitseministeerium: i.a)

2. Uurimistöö probleemiseade

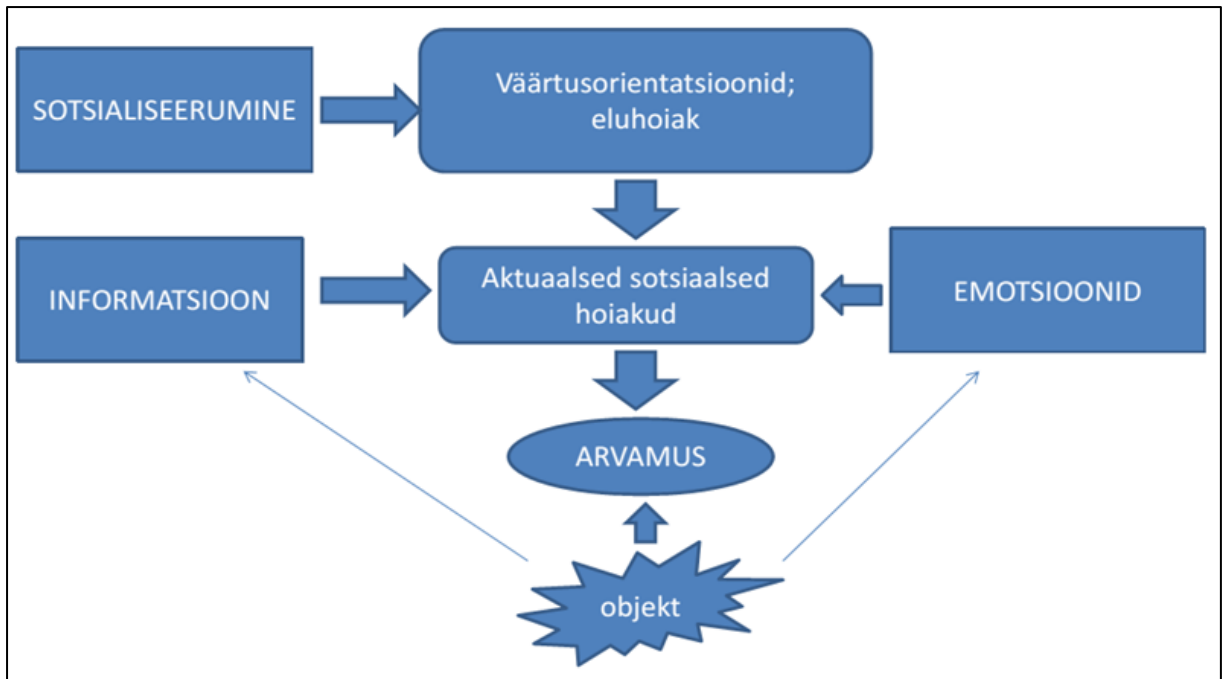
Töö teoreetilises osas leidis käsitlemist kaitsetahte kujunemine laiemas sotsioloogilises kontekstis, kus selgitati põhjalikumalt lahti uuringu teoreetiline lähtekoht, milleks oli „Avalik arvamus ja riigikaitse“ uuringute küsimuste seade ja käesoleva töö aluseks olnud Dimitri Uznadze (2009) psühholoogiline dispositsiooni teooria (ik: *The Psychology of Set*), mis on põimitud Pierre Bourdieu (1986) kapitalide teooria ja inimese habituse kujunemise selgitusega erinevatelt väljadelt. Militaarkonteksti aitasid neid käsitlusi paigutada Laanepere jt (2018) militaarhabituse, tekkimise ja militaarpärandi säilitamise selgitus ning Sonderegger'i (1986) kaitsetahte kujunemise kuus komponenti.

Juhan Kivirähk (2017) on uuringumetoodika selgituses esitanud küsitluste ülesehituse meetoodilise lähtealuseks võetud isiksuse seesmise dispositsioonisüsteemi hierarhilisuse, mille kohta ta on koostanud joonise 1.

Teoreetilise kirjanduse baasil sai selgeks, et inimest ei saa vaadelda väljaspool teda ümbritsevat keskkonda. Kaitsetahte kujunemist mõjutavad paratamatult erinevad väljad ehk sotsiaalne keskkond, kus inimene elu jooksul viibib ning kuidas see keskkond ja avalik ruum aja jooksul muutub. Selle keskkonna all võib silmas pidada riigi ja rahvuse ajaloolist konteksti ja käsitlust – edulugu, mida kanname edasi põlvest põlve. Üldist julgeolekupoliitilist keskkonda ja väärtusorientatsioone, mille kohaselt edastab avalik ruum ootused oma (meessoost) kodanikele seadusandlusest tuleneva ajateenistuskohustusena kui selle avaliku arvamuse toetuse ja ootusena³.

Inimese liikumisel ühelt väljalt teisele ja sotsiaalsete olude muutumisel muutub ka informatsioon, mis pakub sisendit olemasolevatele sotsiaalsetele hoiakutele ning mis mõjutavad inimesi läbi emotsioonide. Emotsioonid omakorda kujundavad arvamuse mingi objekti (keskkonnateguri) suhtes, millele vastavalt inimene käitub ja kujundab oma hoiakud.

³ Avalik arvamus ja riigikaitse 2018.a oktoobri küsitluse andmetel peab ajateenistuse läbimist noormeeste jaoks vajalikuks 92% kõigist küsitletutest. (Avalik arvamus ... 2018: 46)

Joonis 1. Isiksuse dispositsioonisüsteem (Kivirähk, 2017: 6)

Sellest tulenevalt on käesoleva magistritöö eesmärk välja selgitada, kuivõrd aastate lõikes (perioodil 2000–2017) on muutunud kaitsevähkohustuse eas meessoost elanikkonna valmisolek kaitsetegevuses osaleda ja mil määral valmisolek varieerub sotsiaaldemograafilise tausta ja sotsiaalsete gruppide lõikes:

Statistilise andmeanalüüsile tuginedes soovitakse leida vastust üldisele uurimisküsimusele: kuivõrd stabiilne on Eesti kodakondsusega meeste aktiivne kaitsetahe aastatel 2000–2017?

Ja kolmele alaküsimusele:

- Mil määral varieerub aktiivne kaitsetahe kaitsestruktuuridega kokkupuutumise ja selles osalemise vahetu kogemuse alusel? Kogemuse ammutamise kohaks on nii isiklik vahetu kogemus ja/või oma lähedaste, tuttavate kaudu saadud kogemus ajateenistuse läbimisel, kaitseliidu tegevuses osalemisel ja riigikaitseõpetuse läbimisel.
- Mil määral varieerub aktiivne kaitsetahe individuaalselt tajutud julgeolekuriskidest ja soovist ohu korral Eestist lahkuda, usust riigi kaitsevõimesse ja patriotismist. Vaatluse alla tulevad siin indiviidi hinnang julgeolekuriskile, usk riigi kaitsevõimesse, oskus ise vastavas situatsioonis tegutseda ja uhkustunne Eesti üle.
- Mil määral varieerub kaitsetahe vanuse, haridustaseme, suhtluskeelega ja sissetuleku alusel moodustunud sotsiaalsete gruppide lõikes. Samuti kas erinevate sennikohortide vahel on erinevusi valmisolekuks aktiivseks kaitsetegevuseks, siinjuures vaadeldakse

sünnikohorte eristamata, kas tegemist on kaitseväekohustuse eas oleva vastajaga või mitte ehk valimisse kuuluvad kõik küsitlusele vastanud mehed vanuses 15–93.

2.1. Tunnuste kirjeldus ja analüüsi metoodika põhjendus

Töö eesmärgi saavutamiseks kasutati „Avalik arvamus ja riigikaitse“ uuringute andmeid, mille kasutamiseks andis autorile loa Kaitseministeerium 18. aprillil 2018.

Kaitseministeeriumi tellimusel on „Avalik arvamus ja riigikaitse“ monitooruringuid läbi viidud alates 2000. aastast. 2017. aasta lõpuks oli toimunud 42 küsitlusvooru. Aastatel 2000–2006 küsitleti inimesi kolm korda aastas, 2007. aastal toimus vaid üks ning edaspidi kaks küsitlusvooru aastas.

Töö eesmärgist lähtuva andmeanalüüsi teostamiseks moodustati 2000–2017 aastatel 42-st küsitlusvoorst koondandmestik, millesse kaasati 41 küsitlusvooru andmed, kus sisaldasid 43 288 indiviidi vastused. Nende seast filtreeriti välja meessoost vastajad vanuses 15 kuni 93 eluaastat, keda oli kokku 20 182 ning viimaks kaitseväekohutuse eas mehed vanuses 18–60 eluaastat, keda oli 15 423 indiviidi.

Käesoleva töö andmeanalüüsi tarbeks moodustatud koondandmestikust jäi välja 2008. aasta jaanuari küsitlus, sest sel aastal oli teistest aastatest erinevalt küsitud indiviidi ja tema lähikondlaste kaitseväe ja kaitseliidu kogemust, mida ei olnud võimalik üksteisest eristada (vt lisa 1 isiklik seos riigikaitsega) ning seega ei olnud need andmeid teiste küsitlusvoorudega võrreldavad.

Koondandmestikku loodi 25 põhitunnust, nendest 13 kajastasid 41 küsitlusvooru andmeid ehk tunnus oli võimalik luua alates esimesest küsitlusvoorst ning 12 tunnust, mis oli võimalik luua vastavalt sellele, mis aastal vastav küsimus ankeeti lisati. Allpool antakse lühiülevaade andmestikku loodud tunnustest, kuid põhjalikum põhitunnuste loomisprotsessi selgitus ja kirjeldav statistika on esitatud lisa 1.

Esimesed 13 põhitunnust (alates 2000–2017) olid: sugu, vanus, haridus, sissetulek vastaja leibkonna liikme kohta, kodakondsus, intervjuu läbi viimise keel, vastaja kogemus Eesti kaitseväe ja kaitseliiduga nii isiklikult kui oma lähedaste ja tuttavate kaudu, subjektiivne

sõjaohu tajumine, lahkumine Eestist sõjaohu korral ning valmisolek ise aktiivselt kaitsetegevuses osaleda.

Alates 2000–2007 uuriti vastajatelt nende sõjaväeteenistuse kogemust, kusjuures võimalikud vastusevariandid olid: nõukogude armee, Eesti kaitseväge, muu relvajõudude teenimise kogemus ja sõjaväekogemuse puudumine.

Alles alates 2008. aastast hakati vastajatelt uurima Eesti kaitseväes teenimise kogemuse kohta ning lisandus küsimus vastajate hinnangu kohta ohuolukorras tegutseda.

Alates 2009. aastast uuriti vastajate arvamust Eesti kaitsevõimekuse kohta vastu pidada kuni liitlaste saabumiseni, 2010. aastast lisandusid küsimused vastaja isikliku ning lähedaste või sõprade õppekogunemisel või riigikaitseõpetuses osalemise kohta ning võimalus märkida, kui vastajal endal või tema lähedastel puudus kogemus kaitsestruktuuridega.

2011. aastast uuriti, kas vastaja tunneb uhkust Eestis üle.

Põhitunnuste alusel loodud lisatunnuseid oli seitse:

- Sünniaasta tunnus järjestikusel skaalal, mille alusel loodi sünnikohordi tunnus. (v.t lisa 1 tabel 3)
- Eesti kaitseväge kogemus aastatel 2000–2017, kus liideti 2000–2007 ja 2008–2017 Eesti kaitseväge kogemusega meeste andmed. (v.t lisa 1 tabel 8 ja 10)
- Kokkupuude Eesti kaitseväega, kaitseliiduga, riigikaitseõpetusega ja õppekogunemistel osalemisega, mis loodi vastavate tunnuste „*olen ise kokku puutunud ning minu lähedased sõbrad on kokku puutunud Eesti kaitseväge / kaitseliidu / riigikaitseõpetuse ning õppekogunemistega*“. Olemasolevate andmete alusel oli võimalik luua neli vastuste kategooriat nimetatud kaitsestruktuuri suhtes: (a) enda ja sõbra kokkupuude kaitsestruktuuriga, (b) endal kogemus puudus, kuid sõbral oli, (c) endal oli kogemus, kuid sõbral polnud ning (d) nii endal kui sõbral puudus kogemus kaitsestruktuuridega. Indiviidide vähesuse tõttu otsustati liita (a) ja (c) kategooriad, ehk loodi vastuskategooria, kuhu kuulusid indiviidid, kellel oli isiklik kokkupuude vastava kaitsestruktuuriga. (vt lisa 2, tabelid 1– 4)
- Kodakondsuse ja suhtluskeele tunnus, mis saadi suhtluskeele ja kodakondsuse tunnuse ühendamisel ning tekkis neli vastusekategooriat: (a) muu riigi kodakondsus ja vene keel; (b) Eesti kodakondsus ja vene keel; (c) muu riigi kodakondsus ja eesti keel ning

(d) Eesti kodakondsus ja eesti keel. Siinjuures on oluline mainida, et muu riigi ja eesti keelsed vastajad eemaldati analüüsist, sest aastate lõikes oli neid kaitseväge kohutuse eas mehi väga vähe (minimaalselt 2012. aastal, kui taolisi vastajaid ei olnud ja maksimaalselt 2009. aastal, kui taolise kodakondsuse ja keeletaustaga vastajaid oli 13). (vt lisa 2 tabel 6)

Andmeanalüüsi selguse ja tulemuste täpsuse huvides moodustati andmestikku lisaks veel kaks tunnust:

- Küsitlusaasta, milles koondati ühel aastal toimunud küsitlusvoorud ühte aastasse, võimaldades andmeridu lühendada ning näidata muutusi konkreetse aasta lõikes. (v.t lisa 1 tabel 1)
- Vanuse filtertunnus, kus eristati 18–60 aastased mehed teistest, et andmeanalüüsis oleks võimalik keskenduda vaid kaitsevägekohutuse eas meestele. (vt lisa 1 tabel 3.b teine jaotus)

Andmete analüüsimisel kasutati andmeanalüüsi programmi SPSS 26. Andmeanalüüsi peamiseks meetoditeks olid aeGRIDade analüüs ning multinomiaalne logistiline regressioonanalüüs.

Andmestik on representatiivne Eesti elanikkonna suhtes, kõikides küsitlusvoorudes alates 2000. aastast oli andmete kogumisel sellega arvestatud. Käesolevas töös ei ole andmete analüüsimisel kasutatud andmekaalusid, sest aastate lõikes oli andmekaalud moodustatud erinevatel alustel ning 2004. aasta oktoobri baasandmestikus puudus kaalu tunnus.

AeGRIDade analüüsiks filtreeriti andmestikust välja kaitsevägekohutuse eas mehed (18–60 eluaastat) ning analüüsitavad tunnused agregeeriti, mis tähendab analüüsitavatest tunnustest keskmiste moodustamist (Data Aggregation, i.a). AeGRIDade analüüsil oli sõltuvaks tunnuseks valmisolek aktiivseks kaitsetegevuseks, mille suhtes vaadati erinevate tunnuste muutumise trendi ajalisel teljel (Tooding, 2015: 23). AeGRIDade analüüs jagati tuginevalt uurimisküsimustest teemavaldkondadeks (vt tabel 1), kus esmalt vaadati meeste kaitsestruktuuridega kokku puutumise kogemust, seejärel nende poolt individuaalselt tajutavaid tegureid ning viimaks sotsiaaldemograafilisi näitajaid aktiivse kaitsevalmiduse suhtes. AeGRIDade sisu mõtestamisel ning andmete sügavamalt vaatamiseks kasutati risttabeleid ja protsentjaotusi.

Valmisolekut aktiivseks kaitsetegevuseks oli läbi aastate uuritud küsimuse abil: „*Kui Eestile tungitaks kallale, kas oleksite valmis oma võimete ja oskuste kohaselt osalema kaitsetegevuses?*“ millele oli võimalik vastata: „1 - Jah, kindlasti; 2 - Tõenäoliselt jah; 3 - Tõenäoliselt mitte; 4 - Kindlasti mitte; 5 - Ei oska öelda.“. Vastusevariant „ei oska öelda“ arvestati puuduvaks väärtuseks ning aegrea analüüsi joonistel esitatavate tulemuste esitluse selguse huvides muudeti vastuste skaala vastupidiseks, kus madalaim valmisolek aktiivses kaitsetegevuses osalemiseks algas skaala väiksemast numbrist (vt tabel 1).

Teiste kasutatavate tunnuste loomisprotsessi kirjeldus on esitatud lisas 1 koos kirjeldava statistikaga. Tabelis 1 on esitatud tunnused (võimaluse korral algupärane, inimesele esitatud küsimus) ja juba analüüsi tarbeks korrektseks kodeeritud vastuste kategooriad.

Aegidade analüüsis vajab esile tõstmist sünnikohortide analüüs, kuhu kaasati andmed filtreerimata kujul ehk valimisse on kaasatud kõik küsitlusele vastanud mehed.

Aegridade analüüsi tulemusel joonistusid välja suundumused, kus aktiivne kaitsevalmidus oli kõrgem või veidi madalam. Saadud tulemuste alusel moodustati **multinomiaalse logistilise regressioonanalüüsi** läbi viimiseks neli perioodi:

- 1) 2000–2005 periood, kus maailmas julgeolekuolukord muutus. 11.09.2001 toimusid Talibani terrorismirünnakud kaksiktornidele, algas ülemaailmne sõda terrorismiga. Eesti liitus NATO rahvusvaheliste missioonidega Afganistanis ja Iraagis. Venemaad ei tajutud enam vaenlasena vaid lähinaabrina, kes vajab abi poliitika demokratiseerimisel. Maailma mõisteti postmodernse turvalisuse loogika alusel.
- 2) 2006–2009 periood, kus poliitiline olustik Eestis hakkas muutuma. Iga aastased vene vähemuse mälestusmiitingud Tõnismäel pronksõduri jalamil jõudsid 2006. aastal ajakirjanduse veergudele. 2007. aprillis toimunud pronksiöö ning 2008. aastal alanud Gruusia sõda näitasid Eestile muutuvat julgeolekusituatsiooni.
- 3) 2010–2013, peale Pronksiööd ja Gruusia sõja algust, julgeolekulane stabiliseerumisperiood.
- 4) 2014–2017, uus sündmusterohke julgeolekupoliitiline periood. Algas Ukraina sõda, muutunud julgeolekukeskkonna tõttu paigutati NATO lahingugrupid Eestisse, Lätti, Leetu ja Poola, 2015. aastal algas Süüria sõjast tingitud pagulaskriis Euroopas. Maailm oli taas muutunud ning senine julgeolekupoliitika tuli üle vaadata.

Tabel 1. Aegridade analüüsi metoodiline ülesehitus ja kasutatavad tunnused

Uurmisküsimused ja sõltuv tunnus	Kasutatavad tunnused	Vastuste kategooriad
Sõltuv tunnus	<i>Kui Eestile tungitaks kallale, kas oleksite valmis oma võimete ja oskuste kohaselt osalema kaitsetegevuses? (valmisolek aktiivseks kaitsetegevuseks)</i>	1- kindlasti mitte
		2- tõenäoliselt mitte
Mil määral aktiivne kaitsetahe varieerub kaitsestruktuuridega kokkupuutumise ja selles osalemise vahetu kogemuse alusel?	<i>Kas te olete läbinud sõjaväeteenistuse? (sõjaväeteenistuse läbimine)</i>	1 - Eesti kaitseväes
		2 - Nõukogude armees
		3 - ei ole läbinud
	Teie enda või Teie lähedaste kokkupuuted Eesti riigi kaitsestruktuuridega: kaitseväeteenistus, kaitseleiiduga, riigikaitseõpetuses osalemine ja õppekogunemistel osalemine,	0 - ei mina ega minu lähedased sõbrad ei ole kokku puutunud kaitseväeteenitusega / 1 - mina ei ole, kuid minu lähedased sõbrad on kokku puutunud kaitseväeteenitusega / 2 - nii mina kui minu lähedased / sõbrad on kokku puutunud kaitseväeteenitusega
		0 - ei mina ega minu lähedased sõbrad ei ole osalenud kaitseleiidu tegevuses / 1 - mina ei ole, kuid minu lähedased sõbrad on osalenud kaitseleiidu tegevuses / 2 - nii mina kui minu lähedased / sõbrad on osalenud kaitseleiidu tegevuses
		0 - ei mina ega minu lähedased sõbrad ei ole osalenud riigikaitseõpetuses / 1 - mina ei ole, kuid minu lähedased sõbrad on osalenud riigikaitseõpetuses / 2 - nii mina kui minu lähedased / sõbrad on osalenud riigikaitseõpetuses
		0 - ei mina ega minu lähedased sõbrad ei ole osalenud õppekogunemistel / 1 - mina ei ole, kuid minu lähedased sõbrad on osalenud õppekogunemistel / 2 - nii mina kui minu lähedased / sõbrad on osalenud õppekogunemistel /
		1- tõenäoliselt / 2 - mitte eriti tõenäoliselt / 3 - täiesti ebatõenäoliselt
		1- tõenäoliselt või kindlasti mitte / 2- jah, tõenäoliselt või kindlasti on Eestit võimalik kaitsta.
		1- kindlasti mitte / 2- pigem mitte / 3 - üldiselt küll / 4 - jah piisavalt
Mil määral aktiivne kaitsetahe varieerub individuaalselt tajutud teguritest?	<i>Kuidas Teile tundub, kas Te olete piisavalt informeeritud teadmaks, mida teha Eesti kaitseks juhul kui Eestit ähvardaks välisvaenlase kallale tung? (informeeritus ohuolukorras käitumise suhtes)</i>	1 - kindlasti mitte / 2 - tõenäoliselt mitte / 3 - tõenäoliselt jah / 4 - jah, kindlasti
	<i>Kui Eestile tungitaks kallale, kas püüaksite siis Eestist lahkuda?(valmisolek sõjaohu korral Eestist lahkuda)</i>	1 - mitte kunagi / 2 - mõnikord / 3- küllalt sageli / 4- väga sageli pidevalt
	<i>Kas ja kui sageli Te olete tundnud uhkust ja heameelt selle üle, et elate Eesti Vabariigis? (uhkustunne Eesti üle)</i>	1 - muu kodakondus ja vene keel / 2- Eesti kodakondus ja vene keel / 3. Eesti kodakondus ja eesti keel
	<i>Kodakondus ja suhtluskeel</i>	1- alg- või põhiharidus / 2- kesk ja keskeri haridus / 3 - kõrgharidus
Mil määral varieerub kaitsetahe vanuse, haridustaseme, suhtluskeele ja sissetuleku alusel moodustunud sotsiaalsete gruppide lõikes?	<i>vanus (vanusegruppide ja sünnikohortide lõikes)</i>	v.t joonised 15 ja 16
	<i>sissetulek leibkonna liikme kohta</i>	1- madal sissetulek / 2 - keskmine sissetulek / 3 - kõrge sissetulek / 4 - vastamata

Lähtuvalt andmestiku võimalustest koostati regressioonanalüüs kolmes etapis (vt tabel 2):

1. Esmalt prognoositi kaitsevähendamise ees meeste valmisolekut aktiivseks kaitsetegevuseks neljal perioodil. Iga perioodi kohta koostati kõiki võimalikke põhitunnuseid kaasates ühismudel. Tunnuste jaotus ja kirjeldav statistika perioodide kaupa on esitatud lisa 3 tabelis 1 ja 2.
2. Regressioonanalüüsi teises etapis koostati perioodi 2014–2017 kohta kolm mudelit uurimisküsimuste alusel jaotunud teemavaldkondade kaupa, kuhu kaasati lisaks põhitunnustele ka konkreetse teemavaldkondadesse kuuluvad lisatunnused.
3. Kolmandas etapis koostati perioodi 2014–2017 ühismudel, kuhu kaasati nii põhi- kui lisatunnused.

Kõigis regressioonimudelites on sõltuvaks tunnuseks valmisolek aktiivseks kaitsetegevuseks, mille vastuste kategooriad kodeeriti regressioonanalüüsi tarbeks kolmeväärtuseliseks: 1 - „tõenäoliselt ja kindlasti mitte“, 2 - „tõenäoliselt jah“ ja 3 - „jah, kindlasti“ ning millest 1 - „tõenäoliselt ja kindlasti mitte“ jäi kõigis mudelites taustakategooriaks (vt lisa 3 tabel 1).

Analüüsi esimesse ossa kaasatakse seitse kategooriaalset ja kaks pideva skaalaga põhitunnust, mida oli võimalik läbi 41 küsitlusvooru luua (vt tabel 2). Tunnuste kirjeldav statistika on esitatud lisa 3 tabelis 1. Siinkohal on oluline tähelepanu juhtida sellele, et enne regressioonimudelisse kaasamist kodeeriti taas vastuste kategooriad vastupidiseks (võrreldes aegrea analüüsiga), et mudelite tõlgendamisel oleks kõige negatiivsem (suurema numbriga) vastus taustakategooriaks, mille suhtes teised vastuste kategooriad prognoosivad aktiivset kaitsevalmidust. Kontrolltunnusena kaasati küsitlusaasta tunnus (vt lisa 3 tabel 2).

Uurimiskäigu ja metodoloogia selgituse lõpetuseks on oluline mainida, et regressioonanalüüsi käigus välja toodavad regressioonikordajad, mille abil püütakse tõlgendada aktiivse kaitsevalmiduse prognoosi, on statistiliselt usaldusväärsed olulisuse tõenäosusega $p < 0,05$. Riskisuhte usaldusvahemikud jäävad lubatud piiridesse usaldusnivool 95%. Lisa 3 on esitatud regressioonanalüüsi kirjeldavad tabelid, tabelites on täpsemalt tunnuse regressioonikordaja (mis ennustab aktiivse kaitsevalmiduse tõenäosusriski), standardhälve, olulisuse tõenäosus ja eksponenttaseme regressioonikordajad ehk riskisuhte usaldusvahemikuga.

Tabel 2. Regressioonanalüüsi meetodiline ülesehitus ja kasutatavad tunnused

Sõltuv tunnus	Kui Eestile tungitaks kallale, kas oleksite valmis oma võimete ja oskuste kohaselt osalema kaitsetegevuses? (valmisolek aktiivseks kaitsetegevuseks)	1- jah kindlasti / 2- tõenäoliselt jah taustakategooria: 3- tõenäoliselt ja kindlasti mitte
1. osa: eelanalüüs nelja perioodi kohta		
Sõltumatud tunnused	Ühismudel perioodide 2000-2005; 2006-2009; 2010-2013; 2014-2017 kohta	Teie enda või Teie lähedaste kokkupuuted Eesti kaitseväeteenistusega Teie enda või Teie lähedaste kokkupuuted kaitseliiduga <i>Kui Eestile tungitaks kallale, kas püüaksite siis Eestist lahkuda?(soov sõjaohu korral Eestist lahkuda)</i> <i>Kui tõenäoliseks, te peate, et Eestit ähvardab lähemate aastate jooksul sõjaline rünnak mõne välisriigi poolt? (sõjalise rünnaku tõenäosus)</i> Kodakondus ja suhtluskeel Haridus Vanus (pideval skaalal) Sissetulek leibkonna liikme kohta (pideval skaalal) Küsitlusaasta
2. osa: analüüs koos täiendavate tunnustega perioodi 2014-2017 kohta uurimisküsimustele tugineva jaotuse alusel		
Sõltumatud tunnused	1. mudel. Mil määral aktiivne kaitsetahe varieerub kaitsestruktuuridega kokkupuutumise ja selles osalemise vahetu kogemuse alusel? 2. mudel. Mil määral aktiivne kaitsetahe varieerub individuaalselt tajutud teguritest? 3. mudel. Mil määral varieerub kaitsetahe vanuse, haridustaseme, suhtluskeele ja sissetuleku alusel moodustunud sotsiaalsete gruppide lõikes? Täiendav tunnus	Kokkupuude kaitseväeteenistusega Kokkupuude kaitseliidu tegevusega Kokkupuude õppekogumenistel osalemisega Kokkupuude riigikaitseõpetusega Sõjalise rünnaku tõenäosus Valmisolek sõjaohu korral Eestist lahkuda Usk kaitsevõimesse Informeeritus ohuolukorras käitumise suhtes Uhkustunne Eesti üle Kodakondus ja suhtluskeel Haridus Vanus (vanusegruppide ja sünnikohortide lõikes) Sissetulek leibkonna liikme kohta Küsitlusaasta
3. osa: ühismudel koos põhi- ja täiendavate tunnustega perioodi 2014-2017 kohta		
Sõltumatud tunnused	Ühismudel täiendavate 2. analüüsi osas statistiliselt usaldusväärseks osutunud tunnustega perioodi 2014-2017 kohta	Kokkupuude kaitseväeteenistusega Kokkupuude kaitseliidu tegevusega Kokkupuude õppekogumenistel osalemisega Kokkupuude riigikaitseõpetusega Sõjalise rünnaku tõenäosus Valmisolek sõjaohu korral Eestist lahkuda Usk kaitsevõimesse Informeeritus ohuolukorras käitumise suhtes Uhkustunne Eesti üle Kodakondus ja suhtluskeel Haridus Vanus (vanusegruppide ja sünnikohortide lõikes) Sissetulek leibkonna liikme kohta Küsitlusaasta

3. Uurimistulemused ja andmete analüüs

Käesolevas peatükis esitatakse püsitatud uurimisküsimustele tuginevalt andmeanalüüsi tulemused, nende analüüs ja seosed teoreetilises osas toodud seisukohtadega.

Esmalt vaadeldakse, kui võrd uuringuaastatel varieerub kaitsevähkohustuse eas meeste valmisolek aktiivseks kaitsetegevuseks nende kaitsestruktuuridega kokku puutumise kogemuse alusel. Seejärel, kui võrd see sõltub individuaalselt tajutud sõjalise ohu hinnangutest ning enda oskustest ning usust olukorrast edukalt välja tulla. Viimaks vaadatakse, kuidas kaitsevalmidust on aastate jooksul mõjutanud erinevad sotsiaaldemograafilised näitajad.

Kuigi andmete analüüs jagatakse uurimisküsimustest lähtuvalt teemavaldkondadeks, siis seoseid ja tähendust joonistel esitatud trendidele otsitakse laiemast julgeolekupoliitilisest või kaitsetahte tekkimise teoreetilisest kontekstist.

3.1. Kaitsetahte kaitsestruktuuridega kokku puutumise kogemuse alusel

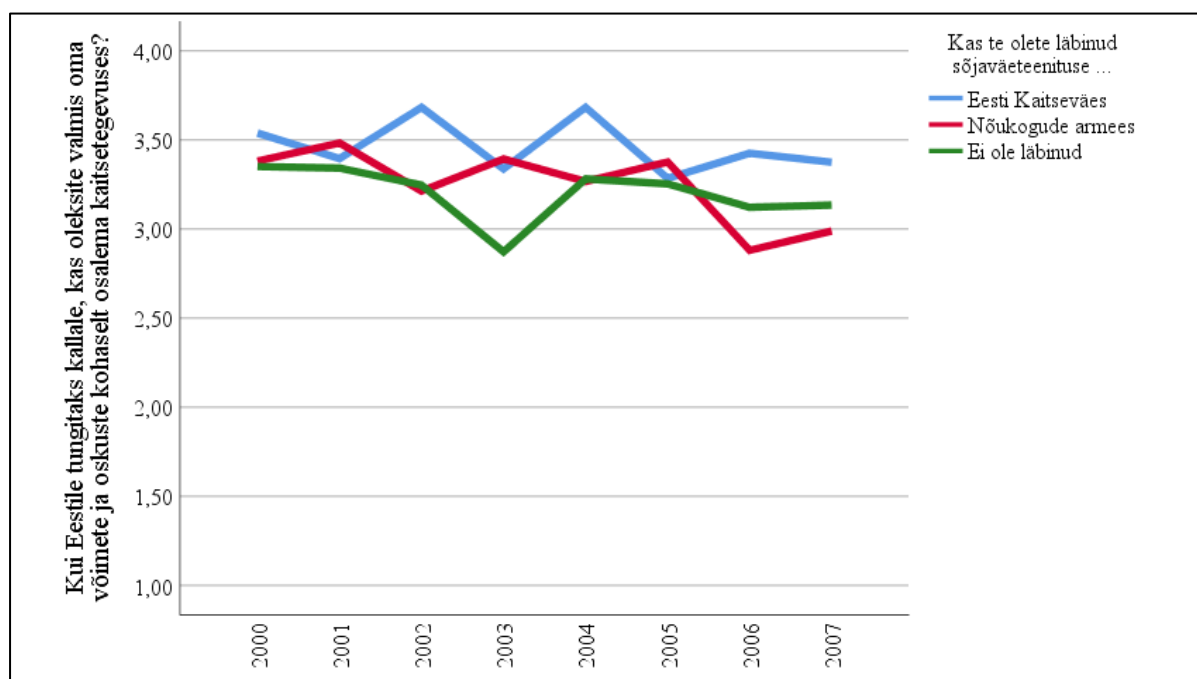
Meie ühiskonnas valitseb norm, mille kohaselt peaksid kõik täiskasvanuikka jõudnud mehed läbima ajateenistuse. See norm valitses enne Eesti taasiseseisvumist nõukogude ajal ning on kestnud Eesti Vabariigis alates selle taasiseseisvumisest.

Käesoleva magistritöö esimeses osas käsitleti militaarhabituse kujunemist ning selle taaselustumist vastavas situatsioonis. Siinolevas peatükis vaadeldaksegi visuaalselt, kuidas kaitsevähkohustuse eas meeste kokku puutumise kogemus erinevate militaarstruktuuridega on läbi aastate mõjutanud nende valmisolekut aktiivseks kaitsetegevuseks.

Joonisel 2 on esitatud kaitsevähkohustuse eas meeste kaitsevalmiduse varieerumine aastatel 2000–2007 lähtuvalt nende sõjaväeteenistuse kogemusest: Eesti kaitseväes, nõukogude armees ja nende meeste puhul, kes sõjaväeteenistust ei olnud läbinud. Analüüs põhineb (vt lisa 1 tabel 8) 7555 mehe andmetel, kellest 11% olid Eesti kaitseväe kogemusega, 52,8% läbinud sõjaväeteenistuse nõukogude armees ning 36,2%-l puudus vastav kogemus.

Jooniselt 2 paistab, et sõltumata oma sõjaväeteenistuse kogemusest, on mehed siiski oma hinnangutes näidanud valmisolekut sõjaohu korral aktiivselt kaitsetegevuses osalemiseks. Valdavalt jääb keskmine hinnang „tõenäoliselt jah“, „jah, kindlasti“ vahele. Mõningate erinevustena torkab silma, et kui küsitluse esimesel aastal tõuseb nõukogude armees osalenud meeste kaitsevalmidus ja Eesti kaitseväe käinute oma langeb, siis peale 2001. aastat, kui

toimused Talibani rünnakud New Yorgi kaksiktornidele, hakkas tõusma Eesti kaitseväge kogemusega meeste aktiivne kaitsevalmidus. Nende valmisolek sõjaolukorras tegutseda on valdavalt veidi kõrgem nõukogude armee läbinud ja ilma sõjaväeteenistuse kogemuseta meeste valmisolekust. Erandina torkab siin silma 2003. ja 2005. aasta, kus Eesti kaitsevägekogemusega meeste valmisolek veidi langeb, samal ajal kui nõukogude armee läbinute kaitsevalmidus tõuseb. Samuti 2004. aasta, kus nõukogude armee ja ilma sõjaväeteenistuse kogemuseta meeste kaitsevalmidus on samal tasemel, kuid Eesti kaitseväge läbinutel on see tõusnud üle 3,50 punktijoone „jah, kindlasti“ poole.

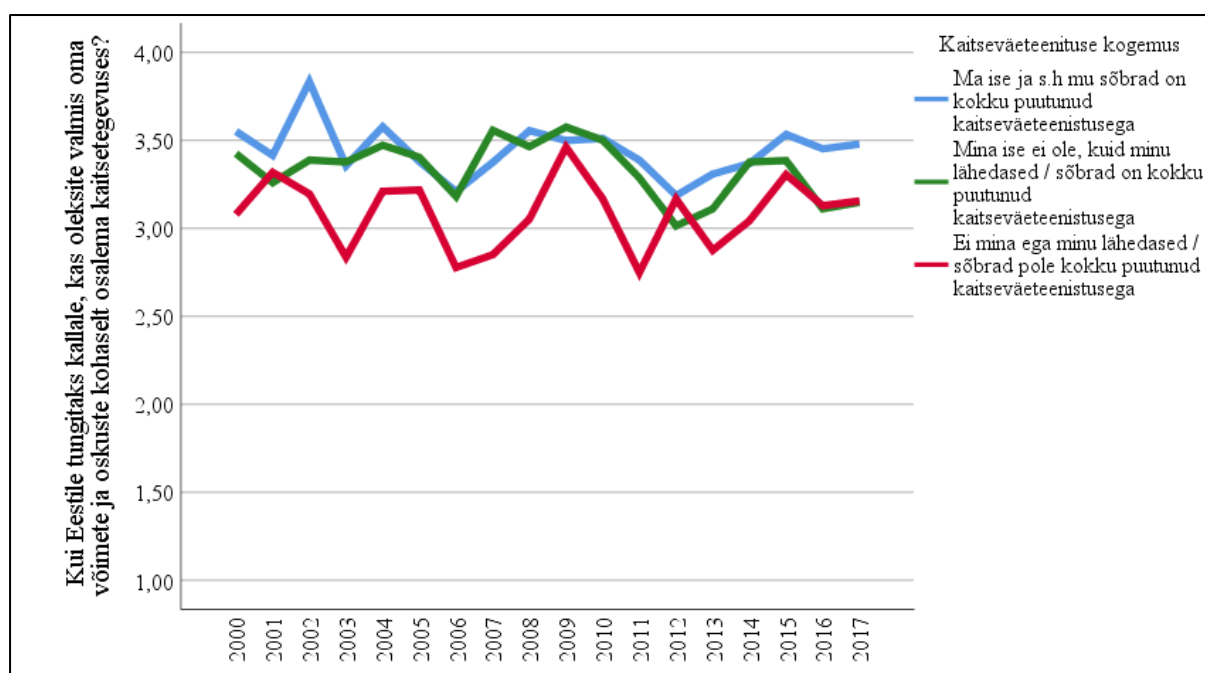
*Kaitsevalmiduse skaala: 1-kindlasti mitte; 2- tõenäoliselt mitte; 3- tõenäoliselt jah; 4 – jah, kindlasti

Joonis 2. Erineva sõjaväeteenistuse kogemusega meeste aktiivse kaitsevalmiduse varieerumine 2000–2007

Joonise 2 trende jälgides võib oletada, et siin taga võib olla laiem avalik julgeolekupoliitiline kontekst. 2001. aastal läksid Eesti sõdurid koos NATO vägedega Afganistani, 2002. aastal tehti Eestis ettevalmistusi 2003. aastal algavale rahvusvahelisele missioonile Iraagis.

Peale 2005. aastat aga toimub erinevatesse kategooriatesse kuuluvatel meestel kaitsevalmiduse suhtes teatav harunemine. Nõukogude armee läbinutel langeb kaitsevalmidus alla 3,0 punktijoone „tõenäoliselt mitte“ poole, samal ajal kui Eesti kaitseväge kogemusega meeste kaitsevalmidus kasvab. Seda võib seletada vanuse ja sünnikohordi efektiga (vt joonis 16), mille kohaselt vanuse kasvades aktiivne kaitsevalmidus väheneb, tulenevalt füüsilise võimekuse ja sõjaliste oskuste langusest.

Joonisel 3 on esitatud aktiivse kaitsevalmiduse varieerumine tuginedes meeste isiklikule või oma lähedaste/sõprade kaudu saadud kogemusele Eesti kaitseväeteenistusega. Joonisel esitatu mõistmiseks kasutati täiendavaid risttabeli andmeid (vt lisa 2 tabel 1). Tunnuse valimisse on kaasatud 14 578 meest, kellest kuulus kategooriasse „*mina ei ole, kuid minu sõbrad on teeninud Eesti kaitseväes*“ 44,2 protsenti. Seejärel oli vastanute seas 39 % neid mehi, kes liigitusid „*ei mina ega mu sõbrad pole teeninud Eesti kaitseväes*“, kõige vähem mehi oli kategoorias „*olen teeninud Eesti kaitseväes*” – 16,8% koguarvust.

*Kaitsevalmiduse skaala: 1-kindlasti mitte; 2- tõenäoliselt mitte; 3- tõenäoliselt jah; 4 – jah, kindlasti

Joonis 3. Eesti kaitseväega kokku puutunud meeste aktiivse kaitsevalmiduse varieerumine aastatel 2000–2017

Jooniselt 3 paistab, et kõige kõrgem on kaitsevalmidus nende meeste hulgas, kes on ise ja kelle lähedased/sõbrad on teeninud Eesti kaitseväes (joonisel 3 sinise joonena). Eriti tugevalt kasvab nende meeste kaitsevalmidus 2001. aastal, ilmselt maailma raputanud terrorismirünnakute mõjul ning samal aastal ühinesid Eesti sõdurid rahvusvahelise missiooniga Afganistanis. Peale 2002. aastat nende meeste valmisolek aktiivseks kaitsevalmiduseks langeb, kuid see tõuseb taas 2003. aastal – Iraagi missiooni alustamise aastal. Järgmine tõusutrend leiab aset 2006. aastal, jätkates kasvamist 2007. (pronksiöö) ja 2008. aastal (Gruusia sõda), mille järel see hakkab langema. Uus tõusutrend tekib aastal 2013, ilmselt Ukrainas toimunud sündmuste tagajärjel. Isikliku kaitseväekogemusega meeste aktiivse kaitsevalmiduse joone dünaamikat

vaadates on näha, et nad on valdavalt teistest kategooriatest oma valmisolekuhinnangus mõne punkti võrra kõrgemal. Samal ajal on nad tundlikud ühiskonnas toimuvate sündmuste suhtes, mis võivad ohustada Eesti julgeolekut. Näiteks aktiivne kaitsevalmiduse (sinise) joone tõus 2006. aastal annab alust oletada, et läbi ajakirjanduse tajusid need mehed ohtu Eesti julgeolekule juba aasta enne pronksiööd.

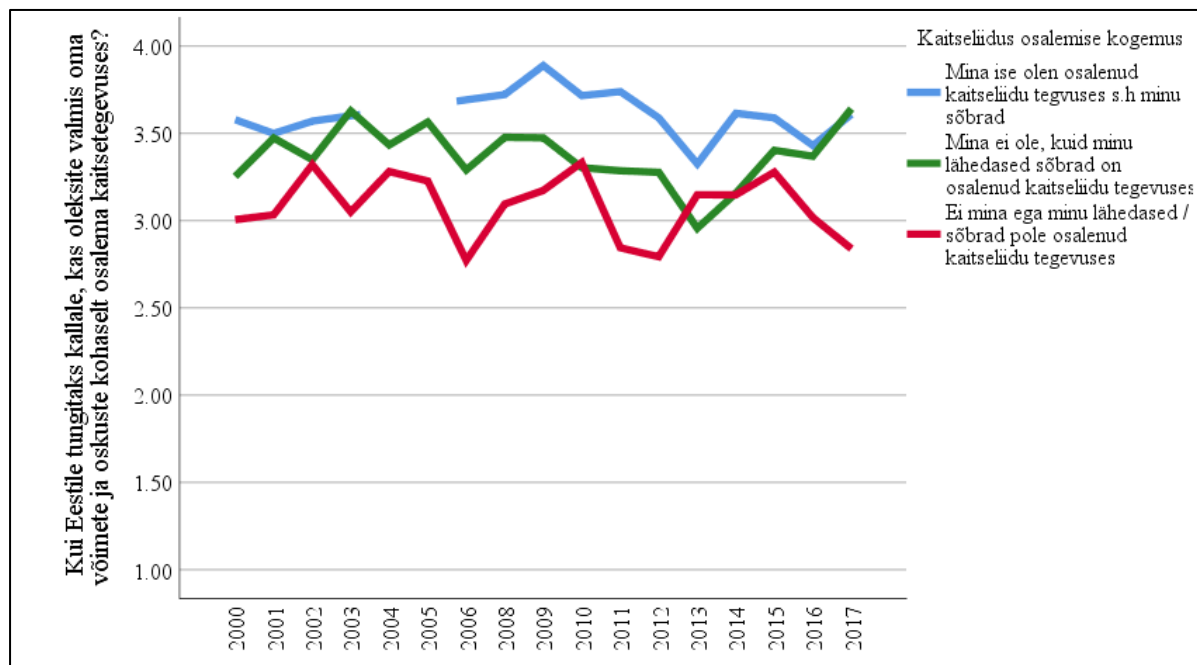
Sarnaselt, kuid valdavalt mõne punkti võrra madalama aktiivse kaitsevalmidusega joonistub roheline kõver – mehed, kes ise ei ole, kuid kelle sõbrad on teeninud Eesti kaitseväes. Kõige madalam joon (punane) esindab mehi, kes ei ole ise ning kelle sõbrad ei ole samuti Eesti kaitseväeteenistusega kokku puutunud. Nende aktiivne kaitsevalmidus kasvab ja raugab sarnaselt isikliku kaitseväeteenistuse kogemusega meestele, kuid langustrendid on sügavamad ning liiguvad 3,0 punktijoonest „tõenäoliselt mitte“ poole.

Siit jooniselt torkab silma Eesti kaitseväeteenistuse kogemusega meeste sisemine kindlus: neid esindav (sinine) joon on väiksemast valimist hoolimata stabiilsem ning nad reageerivad ühiskonnas toimunud julgeolekuolukorda ohustavatele sündmustele varem kui need mehed, kellel puudub igasugune kokkupuude kaitseväeteenistusega.

Alljärgnevalt vaadeldakse kuidas mõjutab kaitseliiduga kokku puutumise kogemus kaitseväekohustuse eas meeste valmisolekut aktiivseks kaitsetegevuseks. Siia valmisse on kaasatud 14 001 meest (vt lisa 2 tabel 2). Neist 72,8%-l puudus nii endal kui lähedastel/sõpradel kaitseliiduga kokku puutumise kogemus (vt punane joon joonisel 4), 23,1%-l valimist polnud küll ise, kuid nende lähedased/sõbrad olid kokku puutunud kaitseliidu tegevusega (roheline joon joonisel 4). Neid mehi, kes olid ise tegevad kaitseliidus sh koos oma lähedaste või sõpradega, oli valimis 4,2% (sinine joon joonisel 4). Siinkohal on oluline mainida, et aastatel 2003–2006 pole vastavasse kategooriasse sattunud ühtki meest, kellel oleks olnud isiklik kokkupuude kaitseliiduga.

Jälgides joonisel 4 esitatud trende, on näha, et valdavalt alluvad need üldisele ühiskondlikule julgeolekukontekstile, aktiivne kaitsevalmidus kasvab siis, kui maailmas ja Eestis suureneb oht julgeolekule. Hea on tõdeda, et kaitseliiduga kas isiklikult või oma lähedaste/sõprade kaudu kokku puutunud meeste kogemus ületab „tõenäoliselt jah“ punktijoone. Kaitseliiduga mitte kokku puutunud meeste aktiivne kaitsevalmidus langeb korraks 2006., 2011. ja 2016. aastal sellest isegi veidi allapoole. Kuid palju enam väärib tähelepanu asjaolu, et meestel, kel on isiklik kokkupuude kaitseliiduga, on aktiivne kaitsevalmidus aastatel 2006–2015 oluliselt kõrgem kui Eesti kaitseväega isiklikult kokku puutunud meestel (vt joonis 3 ja 4 sinine joon). Isikliku kaitseliidu kogemusega meeste sinine joon ligineb aastatel 2009–2011 „jah, kindlasti“

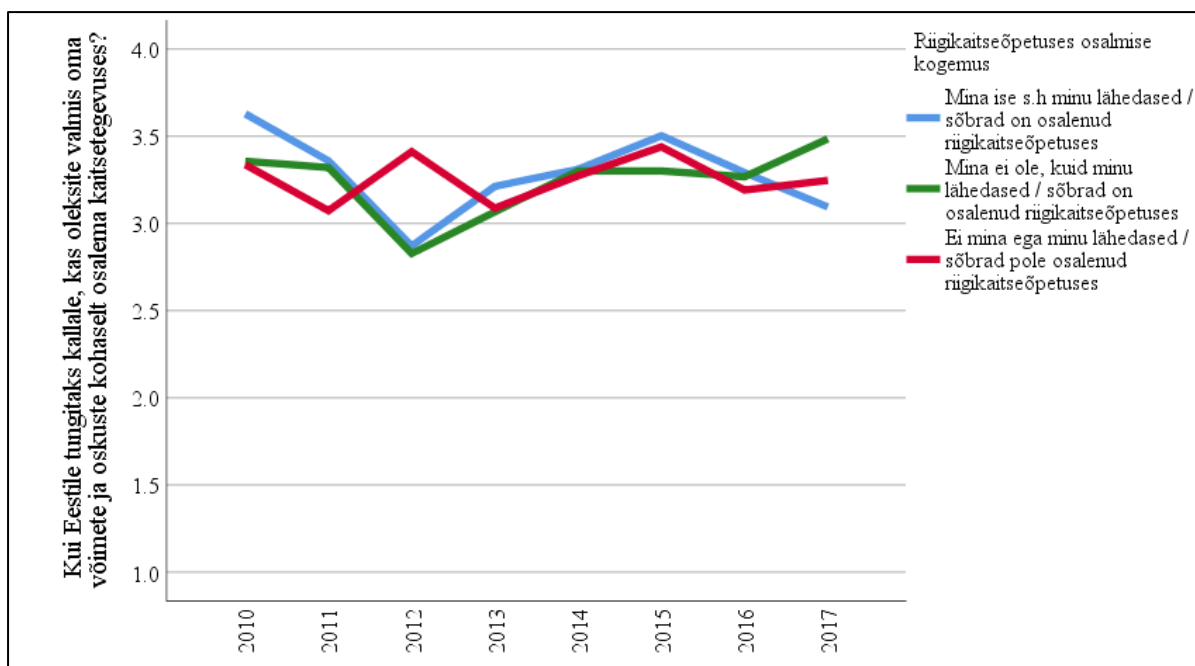
punktijooneni. Siin võib olla tegemist tõsiasjaga, et kaitseliidus osalevad mehed vabatahtlikult, kuid ajateenistus tuleb läbida noormeestel seadusest tuleneva kohustusena, mida toetab avalik arvamus ajateenistuse suhtes.

*Kaitsevalmiduse skaala: 1-kindlasti mitte; 2- tõenäoliselt mitte; 3- tõenäoliselt jah; 4 – jah, kindlasti

Joonis 4. Eesti kaitseliiduga kokku puutunud meeste aktiivse kaitsevalmiduse varieerumine aastatel 2000–2017

Kas ja millisel moel avaldab aktiivse kaitsevalmiduse hinnangule mõju gümnaasiumides valikainena õpetatav riigikaitseõpetuse läbimise kogemus paistab jooniselt 5. Aastast 2010 kuni 2017 andis enda riigikaitseõpetuse kogemuse kohta vastuse 6637 meest (vt lisa 2 tabel 3), nendest 83,1%-l puudus riigikaitseõpetusega igasugune kokkupuude, 9,3% olid selle valikainega kokku puutunud oma lähedaste või sõprade kaudu ning 7,6% olid selles osalenud ise koos oma lähedaste/sõpradega. Vaadates joonist 5, siis valdavalt ületab valimisse kuulunud meeste aktiivse kaitsevalmiduse hinnang „tõenäoliselt jah“ punktijooni. 2015. aastal jõuab (sinine joon) isikliku riigikaitseõpetuse kogemusega meeste hinnang 3,5 punkti. Arvestades aga asjaolu, et aktiivse kaitsevalmiduse trend hakkab neil meestel kasvama juba 2012. aastal, samal ajal kui kaitseväeteenistuse ja kaitseliidu kogemusega meestel on see pigem madalam, siis on alust oletada, et trendi kasvu mõjutab pigem selle valikaine populariseerimine ning Kaitseministeeriumi tegelemine selle teemaga.

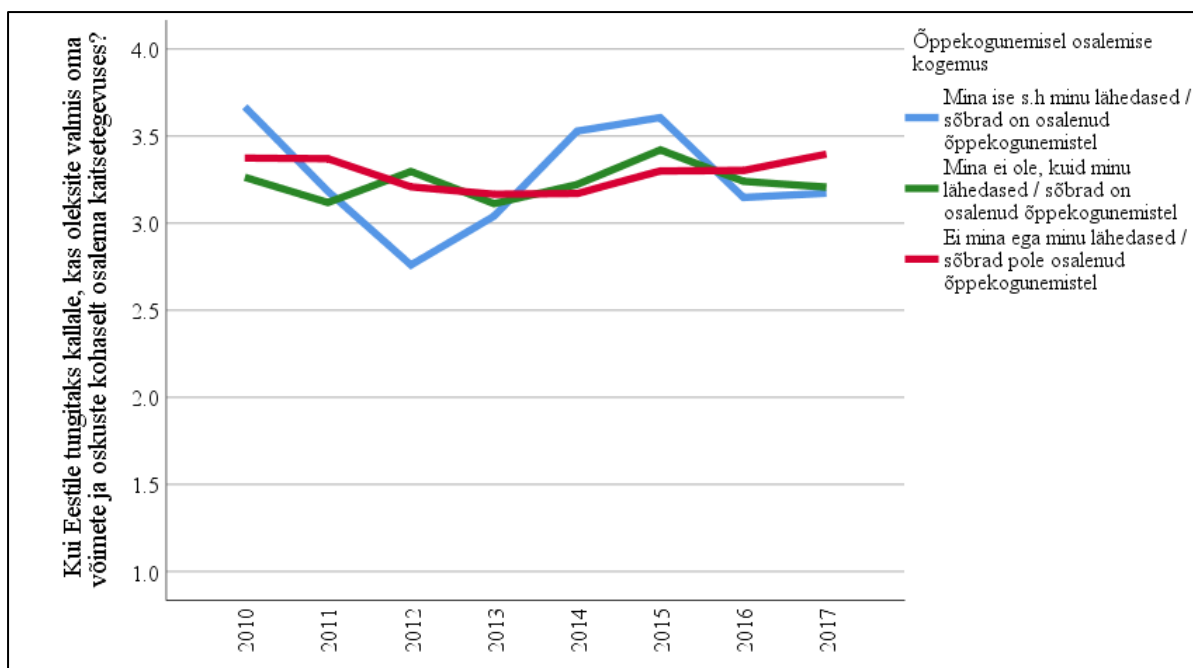
*Kaitsevalmiduse skaala: 1-kindlasti mitte; 2- tõenäoliselt mitte; 3- tõenäoliselt jah; 4 – jah, kindlasti

Joonis 5. Riigikaitseõpetusega kokku puutunud meeste aktiivse kaitsevalmiduse varieerumine aastatel 2010–2017

Joonisel 6 on esitatud meeste valmisolekuhinnangud sõjaohu korral aktiivselt kaitsetegevuses osalemiseks lähtuvalt reservõppekogunemistel osalemise kogemusest. Aastatel 2010–2017 kuulus sellesse valimisse 6673 meest, kellest 76,8%-l puudus igasugune kokkupuude õppekogunemistega, 17%-l meestest oli lähedane või sõber osalenud õppekogunemisel ning 6,3% meestest olid ise osalenud sh nende lähedased või sõbrad.

Vaadates joonisel 6 esitatud jooni siis paistab, et need mehed, kes pole õppekogunemistega kuidagi kokku puutunud ning need, kellel oli seal osalenud lähedane või sõber, on oma aktiivse kaitsevalmiduse hinnangutes aastate lõikes suhteliselt stabiilsed, ületades „tõenäoliselt jah“ punktijoont.

Märksa tähelepanuväärsem on ise õppekogunemistel osalenud meeste (sinine) joon. 2012. aastaks on neil kaitsetahe langenud alla kolmanda punkti ehk lähenes „tõenäoliselt mitte“ punktijooneni, kuid hakkab siis taas tõusma.

*Kaitsevalmiduse skaala: 1-kindlasti mitte; 2- tõenäoliselt mitte; 3- tõenäoliselt jah; 4 – jah, kindlasti

Joonis 6. Reservõppekogunemistega kokku puutunud meeste aktiivse kaitsevalmiduse varieerumine aastatel 2010–2017

Veidi järsem tõus tekib veel 2013. aastal, ilmselt Ukraina sündmuste mõjul ning aktiivne kaitsetahe kasvab ka 2014. aastal, jõudes oma maksimaalse 3,6 punktimäärani 2015. aastal. Võrreldes seda tulemust isikliku kaitseväetenistuse ja kaitseliidu kogemusega meeste aktiivse kaitsevalmidusega aastatel 2014 ja 2015, on näha, et õppekogunemistel osalenud meeste aktiivne kaitsevalmidus on 2014. aastal juba jõudnud 3,50 punktijooneni, kuid kaitseväetenistuse kogemusega meestel jõudis see sisuliselt samale tasemele alles 2015. aastal. See tulemus annab alust oletada, et Laanepere jt (2018) militaarpärandi mudel on realses elus toimiv praktika. Sotsiaalsed väljad, kus me viibime, mõjutavad meie suhtumist mingisse temavaldkonda ning kordamine (näiteks õppekogunemistel) tugevdab vastavat psühholoogilist käitumishoiakut ning see hoiak vallandub, kui ühiskonnas vastav situatsioon tekib.

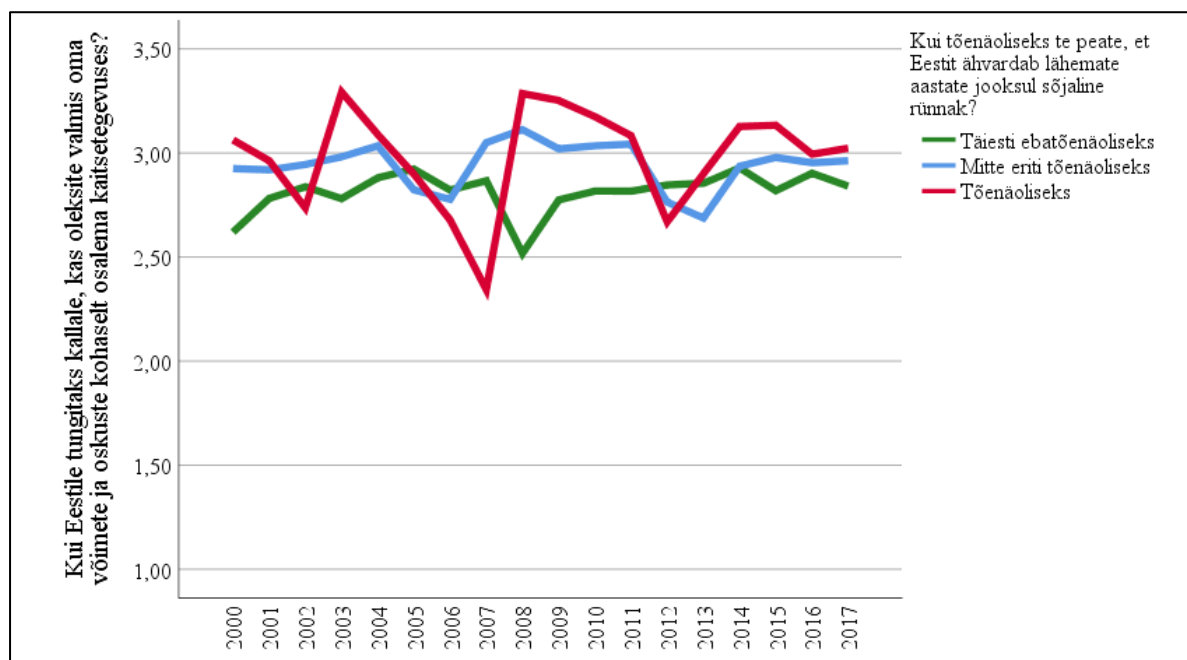
Alapeatüki kokkuvõtteks saab öelda, et käitumishoiaku avaldumisest vastavas situatsioonis annab märku ka kaitsestruktuuridega isiklikult kokku puutunud meeste (siniste) joonte dünaamika, mis reageerivad avalikus ruumis toimunud julgeolekusündmustele ja olukorra muutustele kiiremini kui teised. Nende meeste valmisolek aktiivseks kaitsetegevuseks langeb neil aastatel, kui avalik julgeolekuruum oli stabiilne ning kasvab julgeolekualaselt „ärevamatel“ aegadel.

3.2. Kaitsetahet mõjutavad individuaalselt tajutud tegurid

Mõistmaks, millest veel, peale isikliku kogemuse ja ümbritseva sotsiaalse välja, sõltub sõjaohu korral valmisolek aktiivselt kaitsetegevuses osalemiseks, vaadeldakse käesolevas alapeatükis individuaalselt tajutavaid tegureid nagu:

- sõjalise rünnaku tõenäosust,
- usk riigi kaitsevõimekusse,
- hinnangut enda informeeritusele ohuolukorras tegutseda
- valmisolekut sõjaohu korral Eestist lahkuda,
- uhkustunne Eesti üle.

Esimesena tuleb vaatluse alla individuaalselt tajutud julgeolekurisk – sõjalise rünnaku tõenäosushinnang mõne välisriigi poolt (vt joonis 7). Tunnuse valimisse kuulub (vt lisa 1 tabel 14). 14 720 meest, kellest sõjalist rünnakut mõne välisriigi poolt pidas täiesti ebatõenäoliseks 30,6%, mitte eriti tõenäoliseks 52,7% ning tõenäoliseks 16,8% vastanutest. Joonisel 7 on esitatud kaitsevääkkohtuse eas meeste individuaalselt tajutud sõjalise rünnaku tõenäosushinnang ja selle varieerumine aktiivse kaitsevalmiduse suhtes.

*Kaitsevalmiduse skaala: 1-kindlasti mitte; 2- tõenäoliselt mitte; 3- tõenäoliselt jah; 4 – jah, kindlasti

Joonis 7. Aktiivse kaitsevalmiduse varieerumine individuaalselt tajutud julgeolekuriski alusel aastatel 2000–2017

Sõjalist ohtu täiesti ebatõenäoliseks pidanud meeste (roheline joon) valmisolek ise aktiivselt sõjaohu korral tegutseda jääb alla „tõenäoliselt jah“ punktijoone. Kasvab veidi 2001. ja 2003. aastal, kui toimusid Talibani terrorismirünnakud ning Eesti sõdurid liitusid rahvusvaheliste NATO operatsioonidega Afganistanis ja Iraagis. Peale 2005. aastat hakkab see langema, peatudes hetkeks 2007. aastal ja jõudes 2008. aastal „tõenäoliselt mitte“ 2,50 punktijooneni. Järsult tõuseb sõjalist ohtu täiesti ebatõenäoliseks pidavate meeste kaitsetahe 2008. aastal ning kasvab taas 2013. aastal. See näitab, et tegelikult sõjalise rünnaku ohtu täiesti ebatõenäoliseks pidavate meeste aktiivse kaitsevalmiduse hinnang tõuseb, kui avalikus ruumis julgeoleku situatsioon muutub.

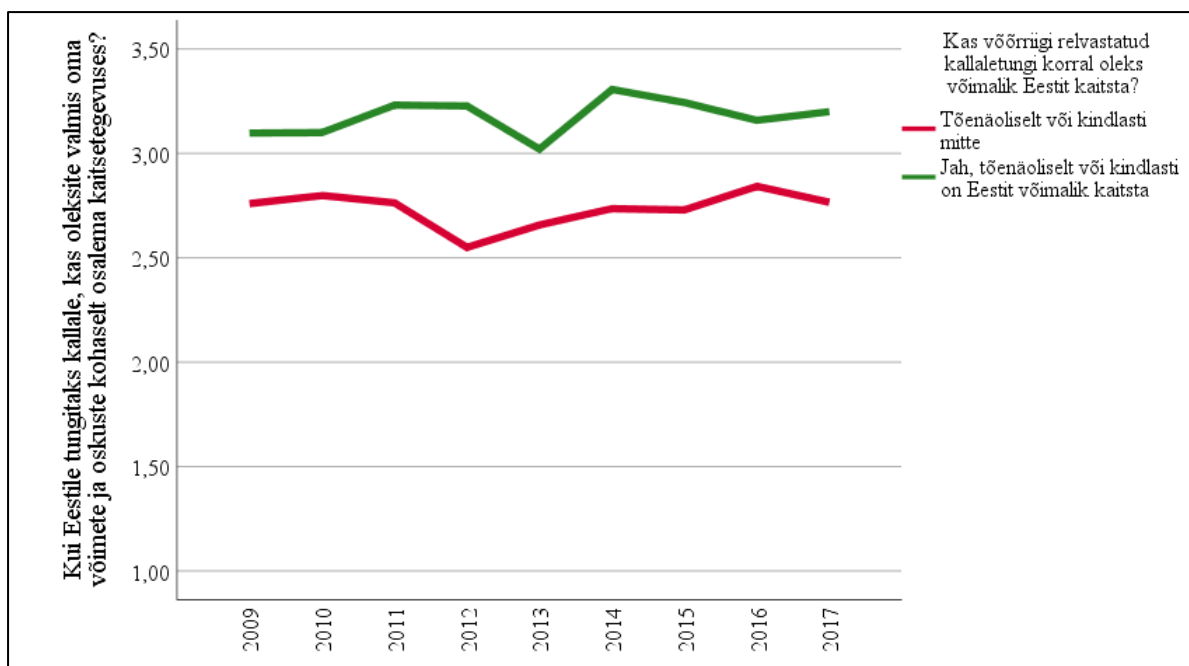
Sõjalist ohtu mitte eriti tõenäoliseks pidanud meeste (sinine joon) valmisolek aktiivseks kaitsetegevuseks on valdavalt „tõenäoliselt jah“ punktijoone lähedal, see langeb neil aastatel kui avalikus ruumis julgeolekuolukord stabiliseerub.

Julgeolekuohtu tõenäoliseks hindavate meeste valmisolek kaitsetegevuses osalemiseks (punane joon) on aga väga tundlik ühiskonnas toimuvate julgeolekuolukorda muutvate sündmuste suhtes. Kui julgeolekuolukord maailmas – kohalikus riigis või veidi kaugemal – muutub, tõuseb järsult ka nende meeste valmisolek ise aktiivselt kaitsetegevuses osaleda.

Meeste usku riigi kaitsevõimesse ja selle varieerumist 2009–2017 aktiivse kaitsevalmiduse suhtes illustreerib joonis 8. Valimisse kuulub siin 6446 meest, kellest 45% olid arvamusel, et Eestit ei ole võimalik kaitsta kuni liitlasvägede saabumiseni, kuid pea 10 protsenti enam (55%) uskusid, et võõrriigi rünnaku korral peab Eesti vastu kuni liitlasvägede saabumiseni. (vt lisa 1 tabel 15)

Vaadates joonisel 8 esitatud jooni, on selgelt näha, et nende meeste kaitsetahe, kes ei usu, et Eestit on võimalik kaitsta kuni liitlaste saabumiseni, on madalam (punane joon). Nende hinnang enda aktiivse kaitsevalmiduse suhtes kaldub pigem „tõenäoliselt mitte“ poole. See hakkab tõusma 2012. aastal, millele kahjuks ei oska julgeolekupoliitilisest kontekstist lähtuvalt selgitust anda. Aktiivne kaitsevalmidus tõuseb vähesel määral 2013. ja veidi rohkem 2015. aastal, mis võivad olla seotud siiski Ukrainas toimunud sündmustega ning NATO vägede paigutamise Eestisse 2014. aastal.

Seevastu Eesti kaitsevõimesse uskuvate meeste aktiivne kaitsetahe ületab veidi aktiivse kaitsevalmiduse „tõenäoliselt jah“ punktijoont. See kasvab järsult siis, kui tajutakse ohtu julgeolekule 2013. aastal, mis annab alust oletada, et valmisolek aktiivselt kaitsetegevuses osaleda sõltub ka sellest, kuivõrd usutakse, et sellest on kasu.

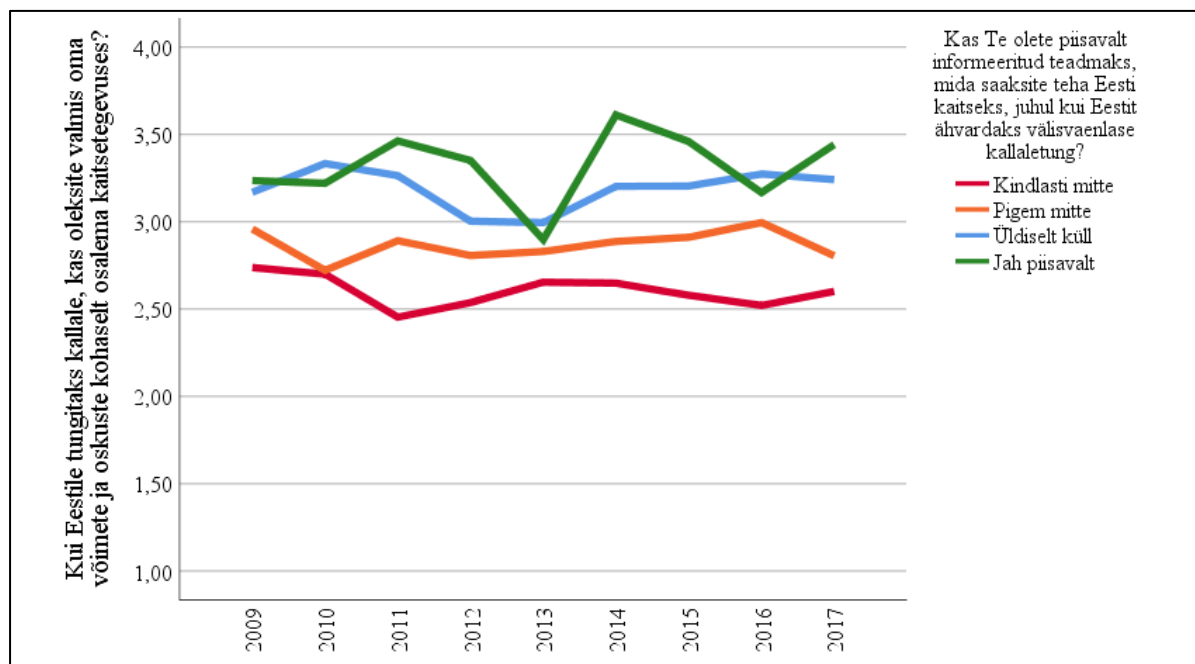

*Kaitsevalmiduse skaala: 1-kindlasti mitte; 2- tõenäoliselt mitte; 3- tõenäoliselt jah; 4 – jah, kindlasti

Joonis 8. Aktiivse kaitsevalmiduse varieerumine lähtuvalt usust kaitsevõimesse 2009–2017

Alates 2009. aastast oli võimalik vastajatel anda hinnang enda informeeritusele sõjalises ohuolukorras tegutsemiseks. Käesolevasse analüüsi on aastate jooksul kaasatud (vt lisa 1 tabel 16) 7197 kaitseväekohustuse eas meest, kellest 20% olid veendunud, et nad „kindlasti mitte“ ning 43,3% „pigem mitte“ ei tea, mida selles olukorras teha. Üldiseks pidasid oma informeeritust sõjalises ohuolukorras tegutsemiseks ligikaudu 26% ning „jah piisavaks“ hindasid 11% kaitseväekohustuse eas meestest.

Joonisel 9 on esitatud aastatel 2009–2017 küsitlusele vastanud meeste hinnangud enda aktiivsele kaitsevalmidusele ja informeeritusele sõjalises ohuolukorras tegutseda. On näha, et kõige madalam valmisolek ohuolukorras tegutsemiseks on neil meestel, kes väitsid, et nad „kindlasti mitte“ ei tea, mida selles olukorras teha. Nende aktiivse kaitsevalmiduse (punane) joon jääb alla „tõenäoliselt jah“ punktijoone (2,5 lähedale). Alates 2011. aastast see tõuseb veidi, kuid 2013. aastal, kui toimuvad Ukraina sündmused, mis teistes vastusekategoriates vallandavad aktiivse kaitsevalmiduse tõusu, püsib see neil samal tasemel ja seda kuni 2014. aastani, mil langeb veidi. Väike aktiivse kaitsevalmiduse tõus tekib neil 2016. aastal, kui ühiskonnas on julgeolekuolukord stabiliseerunud ning teistel kategooriatel kaitsevalmidus hoopis langeb. Püüdes mõista nende meeste infopuuduse tagamaid, vaadati risttabeli abiga andmete sisse (vt lisa 2 tabel 5). Ilmnes, et ligikaudu 68 protsendil nendest meestest, kes olid hinnanud oma informeerituse taset pigem negatiivsemalt, polnud olnud isiklikke kokkupuuteid kaitsestruktuuridega.

*Kaitsevalmiduse skaala: 1-kindlasti mitte; 2- tõenäoliselt mitte; 3- tõenäoliselt jah; 4 – jah, kindlasti

Joonis 9. Aktiivse kaitsevalmiduse varieerumine lähtuvalt meeste hinnangust enda informeeritusele ohuolukorras Eestit kaitsta 2009 – 2017.

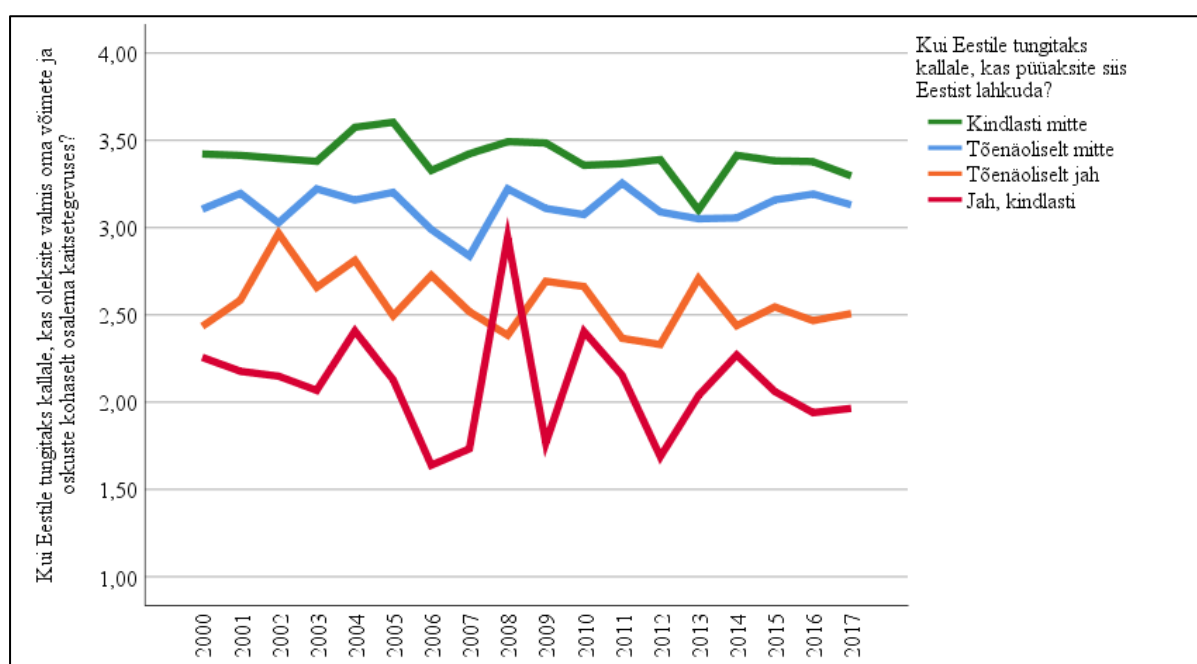
Oma informeerituse tasemele „pigem mitte“ hinnangu andnud meeste aktiivse kaitsevalmiduse (oranž) joon on veidi rohkem „tõenäoliselt jah“ poole. Peale 2012. aastat hakkab see tõusma ja langeb 2016. aastal.

Märksa tundlikumalt reageerivad aga ühiskonnas toimunud sündmustele need mehed, kes hindasid, et „üldiselt küll“ (sinine joon) ja „jah, piisavalt“ (roheline joon) on neil infot, mida teha, kui Eestile tungitakse kallale mõne välisriigi poolt. Nende meeste aktiivne kaitsevalmidus ületab „tõenäoliselt jah“ punktijoone, ulatudes isegi 3,5 punktijooneni „jah kindlasti“ poole. Muutused tekivad just neil aastatel, mil julgeolekusituatsioon stabiliseerub (2010. ja 2011. aastal) ning aktiivne kaitsevalmidus raugab. Nad reageerivad kohe Ukraina sündmustele ning tugevamalt kui need mehed, kes väitsid, et nad „pigem mitte“ ei tea, mida välisvaenlase kallaletungi korral teha.

Sõjaohu korral Eestist lahkujate protsendi vastu on Kaitseministeerium huvi tundnud alates uuringu algusaastatest. Kui 5% elanikkonnast püüaks sõjaohu korral Eestist kindlasti lahkuda ja 14% teeks seda tõenäoliselt (Avalik arvamus ja riigikaitse, 2018: 35) siis kaitseväge kohustuse eas 13 981 mehest, lahkuks Eestist kindlasti 5,4 ning tõenäoliselt 12,4 protsenti. Tõenäoliselt

mitte on vastanud 38,2 ja kindlasti mitte ei lahkuks sellises olukorras Eestist 44,1 protsenti meestest (vt lisa 1 tabel 13).

Joonisel 10 on esitatud meeste valmisolekuhinnang sõjaohu korral Eestist lahkuda ning selle varieerumine aktiivse kaitsevalmiduse suhtes. Joonisel ilmneb selgelt, et need mehed, kes tõenäoliselt ja kindlasti mitte sõjaohu korral Eestist ei lahkuks, on vajaduse korral valmis enam aktiivselt kaitsetegevuses osalema. Nende hinnangud ületavad „tõenäoliselt jah“ 3,0 ja 3,5 punktijoone ning need alluvad julgeolekuolukorrast tingitud seaduspärasustele ehk meeste kaitsetahe tõuseb või kahaneb sõltuvalt sellest, kas avalik julgeolekuruum muutub „ärevamaks“ või stabiliseerub.

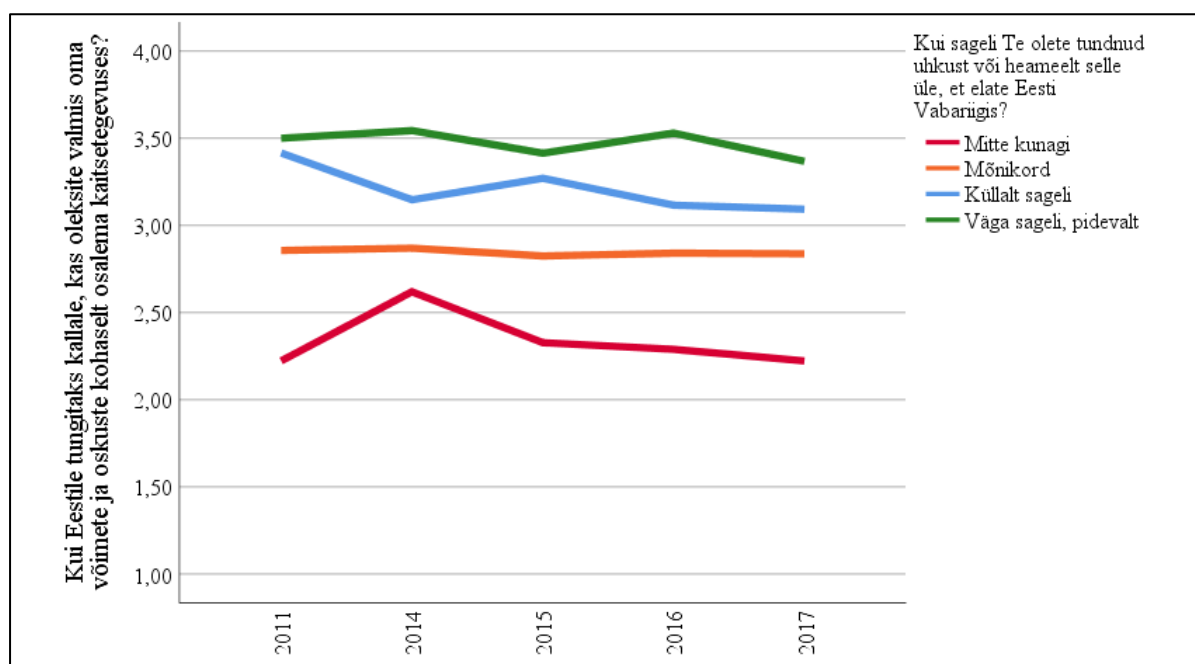

Kaitsevalmiduse skaala: 1-kindlasti mitte; 2- tõenäoliselt mitte; 3- tõenäoliselt jah; 4 – jah, kindlasti

Joonis 10. Aktiivse kaitsevalmiduse varieerumine lähtuvalt meeste valmisolekust Eestist lahkuda, kui meile tungitaks kallale (2000–2017)

Joonisel 10 aga väärivad tähelepanu mehed, kes küsimusele vastates on arvanud, et nad sõjaohu korral Eestist lahkuvad („tõenäoliselt jah“ ja „jah, kindlasti“ vastuste kategooriad). Ka nemad on tundlikud ühiskonnas toimuvatele julgeolekuolukorra muutustele ning aastatel 2001, 2003, 2007, 2008, 2012 ja 2013 nende aktiivne kaitsevalmidus siiski kasvab „tõenäoliselt jah“ poole. Kuigi Eestist lahkujate arv on aastate lõikes väike, torkab siin silma asjaolu, et peale 2007. aastat kasvas ka nende meeste valmisolek kaitsetegevuses osalemiseks „tõenäoliselt jah“ tasemeni.

Uhkustunnet Eestis elamise üle küsiti vastajatelt esimest korda 2011. aastal ning hiljem 2014–2017. See tunnus väljendab patriotismi ehk inimese emotsionaalset sidusust riigiga. Joonisel 11 on esitatud meeste valmisolek aktiivselt kaitsetegevuses osalemiseks lähtuvalt uhkustundest Eestis elamise üle. Tunnusesse on kaasatud 3294 kaitseväekohustuse eas meest, kellest 8,7 protsenti tunnistasid, et nad ei tunne Eestis elamise üle uhkust mitte kunagi, 47,7% väitsid, et mõnikord ning 28,6% küllalt ja 15% väga sageli / pidevalt. (vt lisa 1 tabel 17). Jooniselt 11 on näha, et mitte kunagi Eestis elamise üle uhkust tundvate meeste valmisolek aktiivseks kaitsevalmiduseks läheneb 2,0 punktijoonele, mis tähendab, et nad on küsitlusele vastates arvanud, et sõja puhkedes nad tõenäoliselt ise kaitsetegevuses ei osaleks.

*Kaitsevalmiduse skaala: 1-kindlasti mitte; 2- tõenäoliselt mitte; 3- tõenäoliselt jah; 4 – jah, kindlasti

Joonis 11. Aktiivse kaitsevalmiduse varieerumine lähtuvalt meeste uhkustundest Eestis elamise üle aastatel 2011, 2014–2017

Huvitavaks erandiks on siin olnud 2014. aasta, kuid kuna joonis ei sisalda andmeid 2012. ja 2013. aasta kohta siis on raske hinnata, kas aktiivne kaitsevalmidus selle grupi meeste hulgas hakkas kasvama 2013. aastal Ukraina sündmuste mõjul.

Teistest eristuvad „mõnikord“ Eesti üle uhkust tundvad mehed, kelle (oranž) joon on sisuliselt ühtlane sirge „tõenäoliselt jah“ (3,0 punktijoone) ligidal, kuid ei ulatu selleni kordagi. Eesti üle „küllalt sageli“ uhkust tundvate meeste valmisolek aktiivseks kaitsetegevuseks ületab „tõenäoliselt jah“ punktijoone ning need, kes tunnevad uhkust „väga sageli / pidevalt“ püsivad läbi aastate 3,50 punktijoonel „jah kindlasti“ poole.

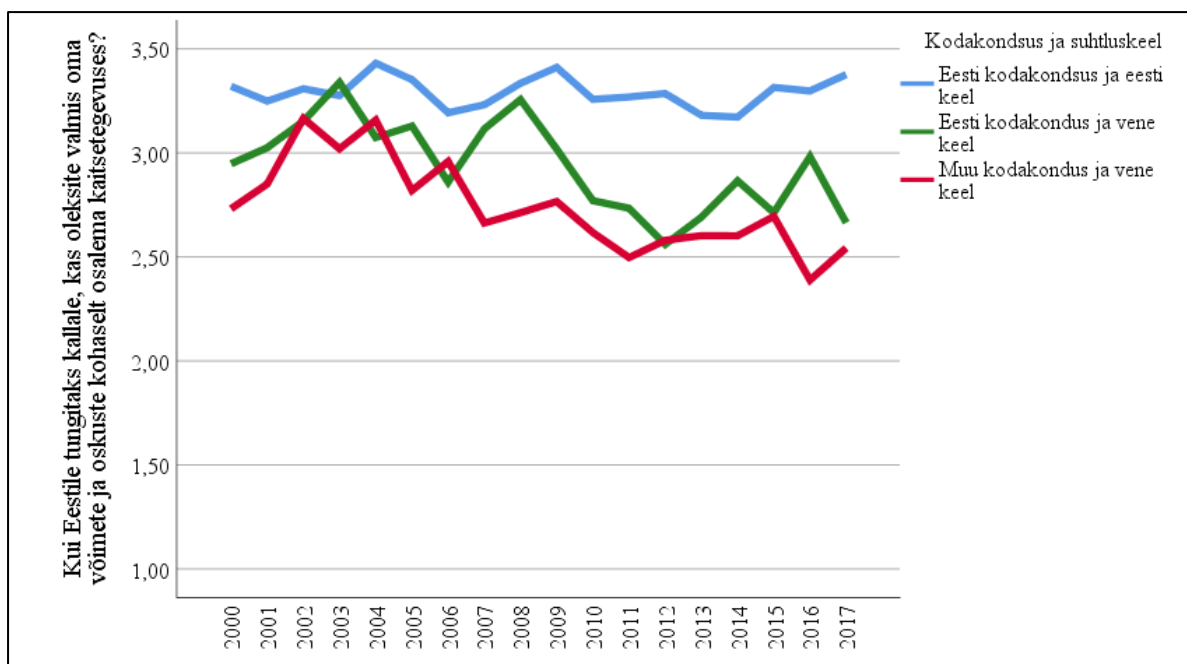
3.3. Kaitsetahe ja sotsiaaldemograafilised näitajad

Aeridade analüüsi viimases alapeatükis vaadeldakse, mil määral varieerub kaitsevalmidus suhtluskeele ja kodakondsuse, haridustaseme ning sissetuleku alusel moodustunud sotsiaalsete gruppide lõikes. Kas erinevate sünnikohortide vahel esineb erinevusi aktiivses kaitsevalmiduses? Sünnikohortide võrdluses kaasatakse valmisse kõik küsitlusele vastanud mehed vanuses 15–93 eluaastat.

Eesti kodakondsuse olemasolu ning igapäevaselt kasutatava suhtluskeele seos aktiivse kaitsevalmidusega on esitatud joonisel 12. Tunnuse valmisse (vt lisa 2 tabel 6) on kaasatud 14 975 kaitseväekohustuse eas meest, kellest 16,9% olid muu kodakondsusega ja peamise suhtluskeelena kasutasid vene keelt, 13,2% vastanutest olid Eesti kodakondsusega peamiselt vene keelt kõnelevad mehed ning 69,1% olid Eesti kodakondsusega eestikeelsed vastajad.

Joonisel 12 esitatu aitab mõista, kuidas mõjutab kodakondsus ja iga päev kasutatav suhtluskeel valmisolekut aktiivselt kaitsetegevuses osalemist. Eri kategooriate kaudu kajastub sidusus Eesti ühiskonnaga ning selles toimuvaga. Muu kodakondsusega ja venekeelsed mehed (punane joon) on oma aktiivse kaitsevalmiduse poolest kogu uuringuperioodi vältel kõige madalamal kohal. Kuid nagu jooniselt paistab, pole nad mitte alati olnud teistest nii eristuv grupp. Aastatel 2001–2005 tõuseb nende aktiivne kaitsevalmidus kohati Eesti kodakondsusega venekeelsete meestega praktiliselt võrdsele tasemele, liikudes 3,50 punktijoone „jah, kindlasti“ poole. Peale 2006. aastat toimub aga gruppide vahel lõhenemine, muu kodakondsusega venekeelsete meeste kaitsevalmidus hakkab järsult langema „tõenäoliselt mitte“ poole, samal ajal kui Eesti kodakondsusega venekeelsete meeste aktiivne kaitsevalmidus tõuseb järsult. See tendents ilmselt peegeldab 2007. aasta aprillisündmuste emotsionaalset tähtsust⁴ kahele, peamise suhtluskeelena vene keelt kõnelevale meeste grupile. Tõsi, Eesti kodakondsusega venekeelsete meeste aktiivne kaitsevalmidus hakkab juba 2008. aastal langema ning 2012. aastal on sisuliselt mõlemad venekeelsete meeste grupid oma kaitsevalmiduse poolest 2,50 punktijoonel „tõenäoliselt mitte“ poole.

⁴ 2007. aasta küsitlus viidi läbi juunis.

*Kaitsevalmiduse skaala: 1-kindlasti mitte; 2- tõenäoliselt mitte; 3- tõenäoliselt jah; 4 – jah, kindlasti

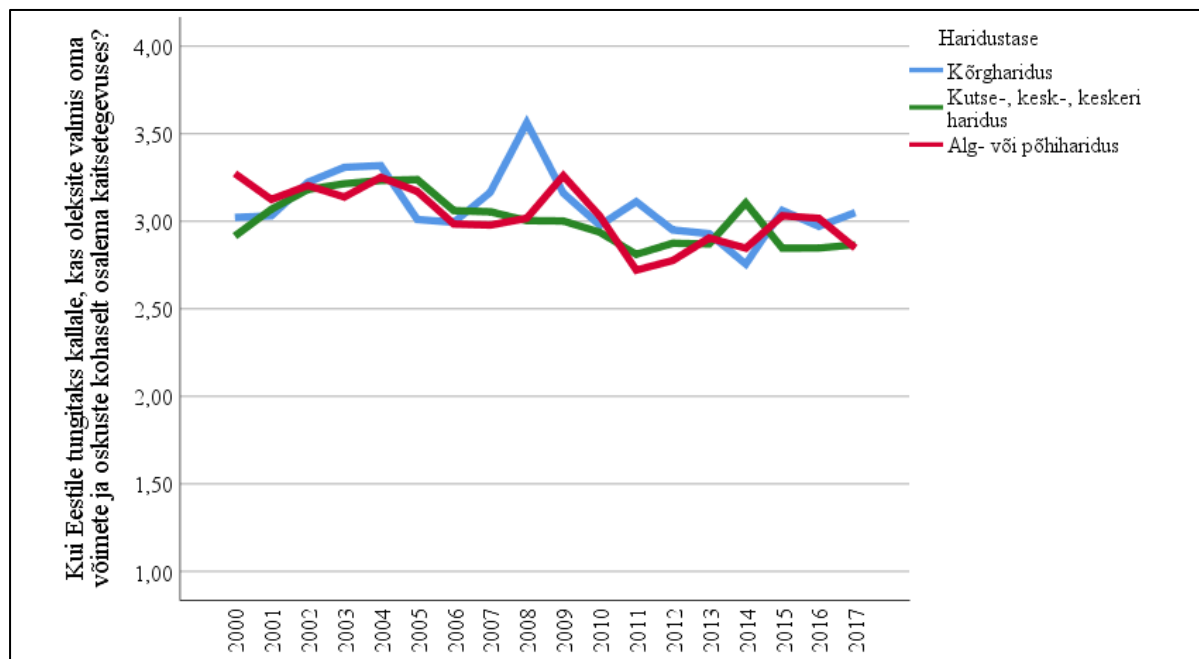
Joonis 12. Aktiivse kaitsetahte varieerumine meeste kodakondsuse ja suhtluskeele jaotuse alusel 2000–2017

Seevastu Eesti kodakondsusega eestikeelsete meeste aktiivne kaitsevalmidus hakkab kasvama juba 2006. aastal ning jätkab tõusutrendi 2007. ja 2008. aastal (peale Gruusia sõja algust). Ukrainas toimunud sündmused mõjutavad 2014. aastal esmalt Eesti kodakondsusega eestikeelseid mehi, kelle kaitsevalmidus tõuseb „jah, kindlasti“ poole. Eesti kodakondsusega venekeelsete meeste kaitsevalmidus hakkab tõusma 2015. aastal ning muu kodakondsusega venekeelsete meeste kaitsevalmidus hoopis langeb.

Käesoleva tunnuse analüüsi kokkuvõtteks saab järeldada, et kaitsevalmidus on suuresti seotud inimese kultuurilise identiteediga. Sarnaselt Leedus läbi viidud uuringu tulemustele, mille kohaselt peale Ukraina sõja puhkemist tundsid end kõige enam ohustatuna leedukad, seejärel poolakad ning kõige vähem leedu venekeelne elanikkond (Gečienė-Janulionė, 2018: 9), ei näi meie venekeelseid mehi Gruusia ja Ukraina sõja puhkemine mõjutavat nii palju, kui eestikeelseid mehi.

Teise sotsiaaldemograafilise tunnuseks vaadeldakse kuivõrd vastajate haridustase mõjutab valmidust aktiivseks kaitsetegevuseks. Kaitseväekohustuse eas mehi on siinolevasse valmis kaasatud 15 082, kellest 15,3% oli alg- või põhiharidusega, 66,3% meestest omasid kutse, keskk- või keskeri haridust ning 18,4% meestest kõrgharidust (vt lisa 1 tabel 6).

Vaadates aktiivse kaitsevalmiduse trende kaitseväekohustuse eas meeste hariduse alusel (vt joonis 13), on hea tõdeda, et kõigi haridusgruppide aktiivne kaitsetahe ületab valdavalt „tõenäoliselt jah“ (3,0) punktijoone, kaldudes „jah kindlasti“ (4,0) poole kuni 2010. aastani. Sealt edasi aktiivne kaitsevalmidus kõigis haridusgruppides raugneb, jäädes 3,0 punktijoone piirimaile, kohati „tõenäoliselt mitte“ poole.

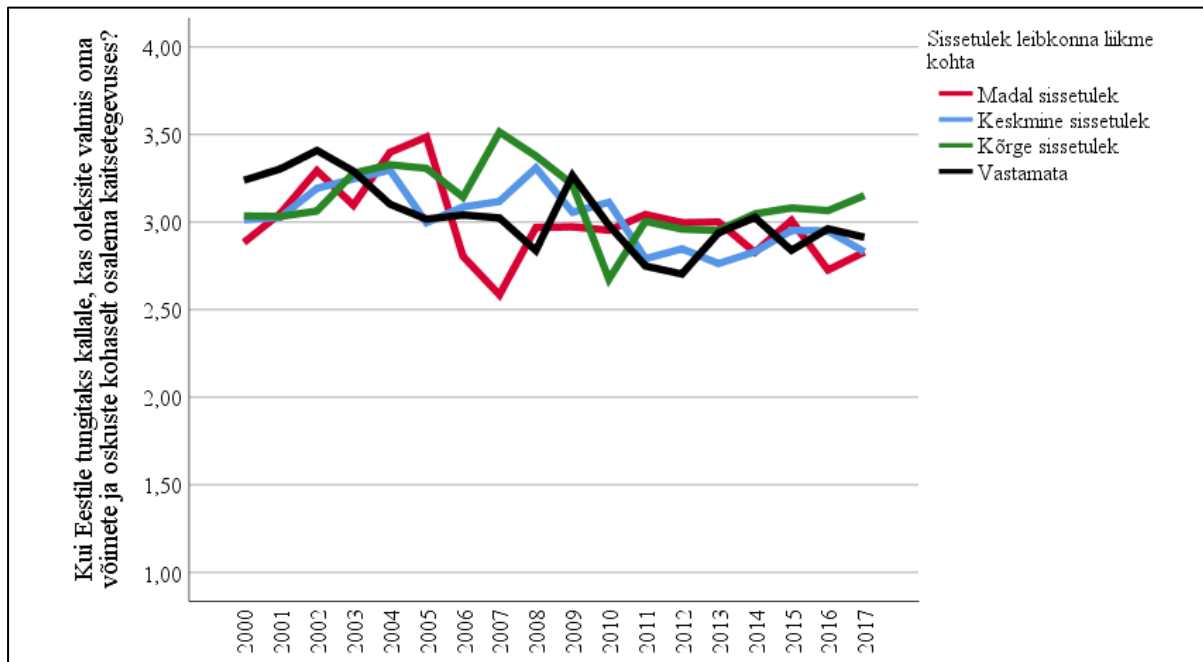

*Kaitsevalmiduse skaala: 1-kindlasti mitte; 2- tõenäoliselt mitte; 3- tõenäoliselt jah; 4 – jah, kindlasti

Joonisel 13: Aktiivne kaitsevalmiduse varieerumine haridustasemetel alusel 2000–2017

Julgeolekualaselt olulised sündmused (NATO missioonid – 2000. aastate alguses, aprilli sündmused – 2007, Gruusia sõda – 2008 ning Ukraina sõja algus – 2014), on tõstnud kõigi haridusgruppide valmisolekut vajaduse korral ise kaitsetegevuses osaleda – tõsi, kohati mõningase viibimisega. Näiteks kõrgharidusega meeste aktiivne kaitsevalmidus hakkab kasvama juba 2006. aastal, põhiharidusega meestel 2008. aastast. Kõrgharidusega mehi mõjutab ilmselt Tõnismäe pronkssõduri ümber toimunu, kuid raske on hinnata, kas põhiharidusega mehi mõjutab ainult Gruusia sõda või on see „hilinenud“ reaktsioon ka sellele eelnenud sündmustele. Seevastu 2013. aastal tõuseb veidi keskharidusega meeste aktiivne kaitsevalmidus ning 2014. aastal reageerivad Ukraina sündmustele põhi- ja kõrgharidusega mehed.

Sotsiaaldemograafilistest tunnustest võeti vaataluse alla ka kaitseväekohustuse eas meeste sotsiaalmajanduslik taust. Aktiivse kaitsevalmiduse varieerumine aastate jooksul lähtuvalt sissetulekust leibkonna liikme kohta, on esitatud joonisel 14. Sissetulekuid hõlmavasse tunnusesse on kaasatud 15 423 meest, kellest 13,8% liigitusid madala, 49% keskmise ning 19% kõrge sissetulekuga kategooriasse. Aastate jooksul olid sellele küsimusele vastamata jättnud 18,2% mehi. (vt lisa 1 tabel 7)

*Kaitsevalmiduse skaala: 1-kindlasti mitte; 2- tõenäoliselt mitte; 3- tõenäoliselt jah; 4 – jah, kindlasti

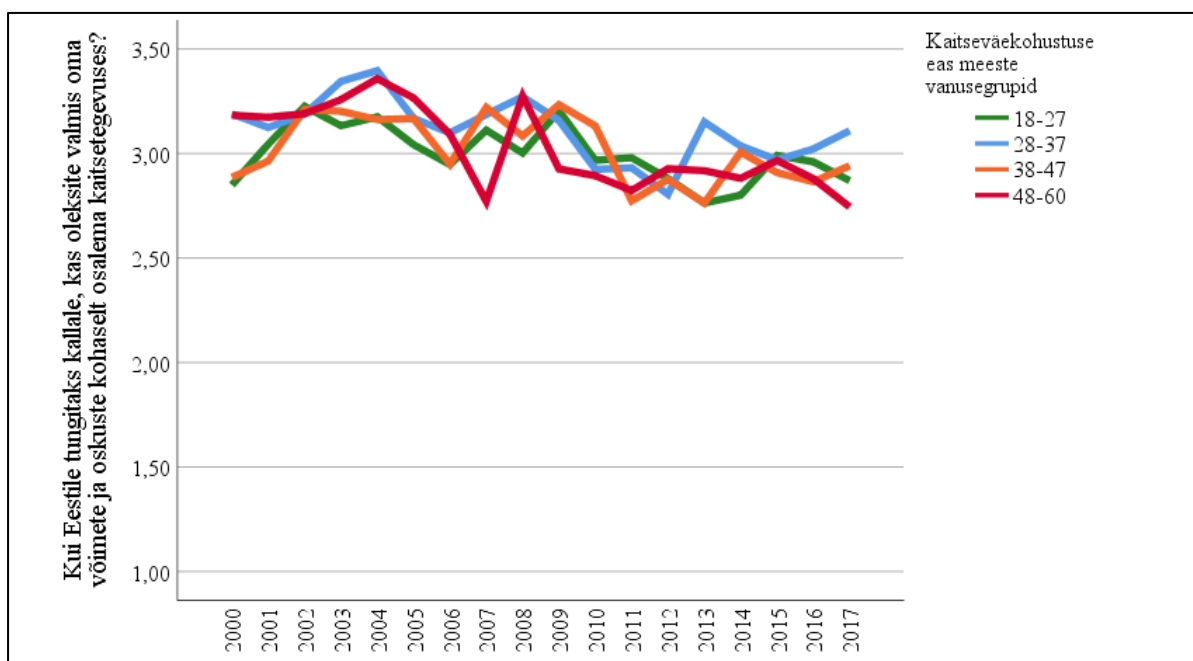
Joonis 14. Aktiivne kaitsevalmidus sissetulekute alusel 2000–2017

Üldises plaanis ületab kuni 2010. aastani erinevate sissetulekutega meeste aktiivne kaitsevalmidus valdavalt „tõenäoliselt jah“ (3,0) punktijoone. Eluga rahulolematuse annab endast märku 2005. aastal madalama sissetulekuga meeste seas, kelle valmidus aktiivselt kaitsetegevuses osaleda langeb, liginedes „tõenäoliselt mitte“ (2,50) punktijoone poole. 2006. aasta näib nende aktiivset kaitsevalmidust veel langetavat ning see jõuab 2007. aastal oma madalaima piirini. Seevastu kõrge sissetulekuga meeste aktiivne kaitsevalmidus hakkab tõusma 2006. aastal, jõuab oma kõrgeima punktimäärani 2007. aastal ning hakkab siis langema, jõudes 2010. aastal oma madalaima tasemeni, liikudes „tõenäoliselt mitte“ punktijoone poole. Kas siin võiks olla tegu hoopis 2008. aastal tekkinud ülemaailmse majanduskriisi mõjuga, on raske vastata. Mõlemad sotsiaalsed grupid jõuavad oma aktiivselt kaitsevalmiduselt „tõenäoliselt jah“ (3,0) punktijooneni 2012. aastaks, kuid Ukraina sõja algus on neis gruppides taas tekitanud hinnangute erinevuse aktiivse kaitsevalmiduse suhtes. Kõrgema sissetulekuga

mehed eristuvad siin teistest kategooriatest, nende kaitsevalmidus kasvab, samal ajal kui madalama sissetulekuga mehed reageerivad küll Ukraina sõja algusele, kuid nende aktiivne kaitsevalmidus raugneb peale 2015. aastat – pärast rändekriisi Euroopas.

Keskmise sissetulekuga meeste aktiivne kaitsevalmidus kõigub vastavalt julgeolekupoliitilistele sündmustele. Ärevamatel aegadel see tõuseb, stabiilsematel perioodidel raugneb. Peale 2010. aastat jääb nende meeste aktiivne kaitsevalmidus alla „tõenäoliselt jah“ taseme.

Viimase sotsiaaldemograafilise tunnusena tuleb vaatluse alla vastajate vanus. Esmalt vaadatakse aktiivset kaitsevalmidust kaitseväekohustuse eas meeste vanusegruppide alusel (vt joonis 15). Tunnuse valimisse on kaasatud 15 421 meest, vanusegruppide protsentuaalne jaotus on toodud lisas 1 tabel 3.b esimene jaotus. Kõige enam ehk 30,8% mehi kuulus vanimasse vanusegruppi 48–60 eluaastat ning kõige vähem mehi 22,6% vanusegruppi 28–37 eluaastat. Teistesse vanusegruppidesse jaotus võrdselt ligikaudu 23%, mehi.

*Kaitsevalmiduse skaala: 1-kindlasti mitte; 2- tõenäoliselt mitte; 3- tõenäoliselt jah; 4 – jah, kindlasti

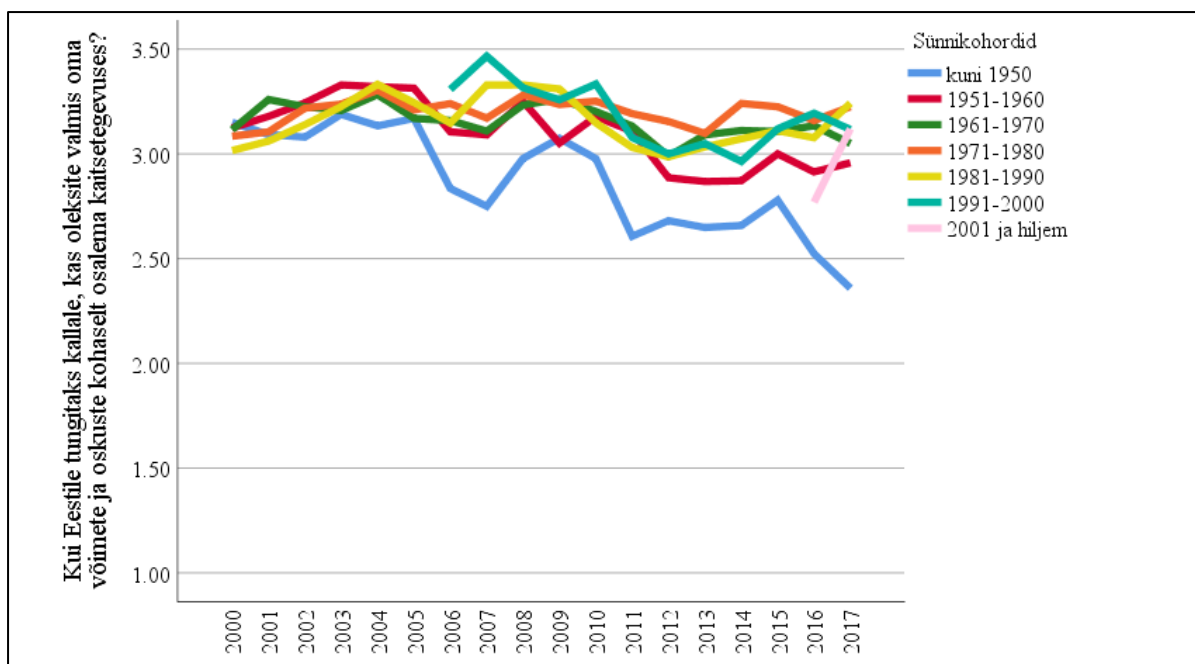
Joonis 15. Kaitsevähkohustuse eas meeste aktiivne kaitsevalmidus vanusegruppide alusel

Vaadates eri vanusegruppidesse kuuluvate meeste aktiivset kaitsevalmidust, on näha, et see jääb aastatel 2000–2010 „tõenäoliselt jah“ 3,0 kuni 3,50 punktijoone vahele. Eri vanusegruppides tõstaks esile 18–27 aastased mehed (roheline joon). Tuleb tunnistada, et kuigi mitte palju, siis valdavalt on selles vanuses meeste aktiivne kaitsevalmidus teistest veidi

madalam kuni 2009. aastani. Nende kaitsevalmidus kasvab perioodil 2009–2011 veidi kõrgemaks, kuid langeb siis taas. Kuid siinkohal on oluline mainida, et joonise alusel pole võimalik tuua välja suuri erisusi ja tendentse, mis üht või teist vanusegruppi aktiivse kaitsevalmiduse poolest oluliselt teistest eristaks.

Kaitsevalmiduse ja vanuse vahelist seost vaadeldakse ka sünnikohortide abil. Kas ja mil määral on aktiivne kaitsevalmidus seotud ajaperioodiga, kuhu mehed sündisid. Nagu töö metoodika peatükis mainitud, ei ole siin tunnuses vaatluse all mitte ainult kaitseväge kohustuse eas mehed, vaid kõik aastatel 2000–2017 uuringu valmisse sattunud mehed, keda oli kokku 20 180. Täpsem meeste arv ja protsentuaalne jaotus sünnikohortides on esitatud lisas 1 tabelis 3.a. Kõige enam on vastanud 1950 ja varem sündinud meeste grupis – 24% ja kõige vähem mehi oli nooremates sünnikohortides: 1991–2000 sündinute hulgas 5,6% ning 2001 ja hiljem sündinute seas 0,2% küsitlusele vastanud meestest. Ülejäänud neljas sünnikohordis jaotusid küsitlusele vastanud mehed peaaegu võrdselt – nendes oli vastajaid ligikaudu 17–18 protsenti. Püüdes vaadata erinevate sünnikohortide aktiivset kaitsevalmidust (joonis 16), siis suuri erinevusi siin ei esine. Valdavalt ületab erinevate sünnikohortide valmisolek kaitsetegevuseks „tõenäoliselt jah“ punktijoone. Suuremad erinevused torkavad silma 1950 ja varem sündinud meeste seas. Nende aktiivne kaitsevalmidus hakkab peale 2004. aastat langema „tõenäoliselt mitte“ poole. Ilmselt ei ole siin tegemist meelsusest tingitud muutusega. Vastupidi – selle sünnikohordi Eesti meelsus peegeldub nende aktiivse kaitsevalmiduse järskudes tõusutrendides 2007. ja 2014. aastal.

Sarnane langustrend ehk aktiivse kaitsevalmiduse langus „tõenäoliselt jah“ poole, hakkas tekkima ka teisel 1951–1960 sünnikohordi meestel 2012. aastal, mis annab alust oletada, et mida ligemale jõuab kaitsevägekohustuse ea piirvanus, seda madalam on vastaja valmisolek sõjaohu korral aktiivselt kaitsetegevuses osaleda, kuid see ei tähenda nende meelsuse muutust paiga suhtes, kus nad elavad.

*Kaitsevalmiduse skaala: 1-kindlasti mitte; 2- tõenäoliselt mitte; 3- tõenäoliselt jah; 4 – jah, kindlasti

Joonis 16: Aktiivse kaitsevalmiduse varieerumine sünnikohortide alusel

Vaadates lähemalt teiste sünnikohortide kaitsevalmidust siis kõige stabiilsem sünnikohort on 1971–1980. aastal sündinud. Tähelepanu väärib 1991–2000 sünnikohort (tänapäevased noored, kes on jõudnud kaitsevääkkoostuse ikka), nad lisanduvad joonisele 2006. aastal ning on mõned aastad teistest kõrgema kaitsevalmidusega. Loomulikult tuleb selle sünnikohordi joont tõlgendades arvestada, et tegemist oli väikesemahulise valimiga, kuid tulemus siiski näitab, et nende soov ja valmisolek vajaduse korral ise riiki kaitsta ei ole sugugi madalam kui vanematel meestel.

3.4 Aktiivse kaitsetahte prognoos põhitunnuste alusel

Käesolevas analüüsis osas vaadeldakse aegridade uurimistulemusel tekkinud perioodide kaupa kuivõrd on aktiivne kaitsevalmidus ennustatav kaheksa kogu uuringuperioodi läbinud põhitunnuse abil „tõenäoliselt jah“ ja „jah, kindlasti“ kategoorias.

Regressioonanalüüsi kaasatavate kategooriaalsete tunnuste kirjeldav statistika on esitatud lisa 3 tabelid 1 ja 2. Koostatud regressioonimudelite andmed iga perioodi kohta esitatakse lisa 3 tabelites 3.a kuni 6.b.

Esimene periood, 2000–2005, oli Eesti jaoks julgeolekualaselt rahumeelne, stabiilne ning kahtlemata edumeelne. Koos liitlasvägede sõduritega osalesid Eesti sõdurid rahvusvahelistel missioonidel Afganistanis ja Iraagis. 2004. aastal liitus Eesti NATOga.

Teist perioodi, 2006–2009. iseloomustab julgeolekualaselt suur muutuste aeg. Illusioon Venemaast kui rahumeelselt naabrist, puruneb 2007. aastal, seda arvamust süvendab veel 2008. aastal alanud Gruusia sõda.

Kolmas periood, 2010–2013, on aeg, kus peale suuri muutusi julgeolekukeskkond stabiliseerub.

Uus, julgeolekupoliitikat muutev aeg algab 2014. aastal. Algab Ukraina sõda, NATO väed tuuakse Eestisse. 2015. aastal tekib Süüria sõjast tingituna pagulaskriis Euroopas.

Esmalt vaadatakse millised tegurid prognoosivad kaitsevalmidust madalamal tasemel ehk kui mehed on arvanud, et nad sõjalise rünnaku korral „tõenäoliselt jah“ osaleksid ise kaitsetegevuses. Tabelis 4 on esitatud eksponenttaseme regressioonikordajad, mis näitavad mitu korda enam ollakse viimase vastusekategooriaga võrreldes valmis ise kaitsetegevuses osalema. Tabeli viimasel real on esitatud iga perioodimudeli kirjeldusvõimet iseloomustav Nagelkerke kordaja (R^2). Kordaja alusel mudelid omavahel võrreldes saab öelda, milline mudel on parem. Mida kõrgem on Nagelkerke kordaja väärtus, seda sobivam on mudel. (Pseudo R-Squared Measures, i.a)

Saadud tulemusi vaadates (tabel 4) on näha, et enda kaitsevalmidust on erinevatel perioodidel tõenäolisemaks pidanud peamiselt kaitseväeteenistuse läbinud mehed. Kaitseväeteenistusega isiklikult kokku puutunud mehed on valmis osalema aktiivselt riigikaitstes 1,8 või 1,7 korda suurema tõenäosusega kui kaitseväeteenistusega üldse mitte kokku puutunud mehed. Tõenäoliselt on riigikaitstes valmis osalema ka mehed, kes ise ei ole, kuid kelle lähedased/sõbrad on kaitseliiduga kokku puutunud. See kategooria oli statistiliselt usaldusväärne vaid esimesel perioodil ning vastav kordaja oli 1,5, võrreldes nende meestega, kellel pole kaitseliiduga kokkupuudet olnud.

Vastaja hinnang sõjalise rünnaku tõenäosusele lähimate aastate jooksul prognoosib siin kategoorias kaitsevalmidust vaid nende meeste seas, kes tegelikult ei pidanud sõjalise rünnaku ohtu eriti tõenäoliseks. See tunnus osutus usaldusväärseks vaid kolmel esimesel perioodil. Tõenäosus nende kaitsetegevuses osalemiseks oli 1,6 korda kõrgem kui meestel, kes sõjalise rünnaku ohtu täiesti ebatõenäoliseks pidasid. See kordaja vähenes kolmandal perioodil ning viimasel (2014–2017) ei olnud enam statistiliselt usaldusväärne.

Kõige suuremal määral prognoosis aktiivset kaitsevalmidust aga hoopis meeste valmisolek Eestist lahkuda. Kokkuvõtlikult saab siin öelda, et ootuspäraselt on suurema tõenäosusega vajaduse korral Eestit kaitsmas mehed, kes kindlasti või tõenäoliselt Eestist sõjaohu korral ei lahkuks. Tõsi, siin tunnuses võib avalduda multikollineaarsuse oht, mis tähendab sõltumatute tunnuste omavahelist küllalt tugevat seotust. (Kaart, i.a)

Tabel 4. Aktiivset kaitsevalmidust prognoosivad tegurid „tõenäoliselt jah“ kategoorias

Valmisolek aktiivseks kaitsetegevuseks: Tõenäoliselt jah		2000 - 2005	2006 - 2009	2010-2013	2014 - 2017
		Exp(B)	Exp(B)	Exp(B)	Exp(B)
Olen kokku puutunud kaitseväeteenistusega	0- Ma ise olen kokku puutunud kaitseväeteenistusega s.h minu lähedased / sõbrad	1.806*	.994	1.830**	1.702**
	1- Mina ei ole, kuid minu lähedased / sõbrad on kokku puutunud kaitseväeteenistusega	1.219	1.011	1.203	1.238
	2- Ei mina ega minu lähedased / sõbrad ei ole kokku puutunud kaitseväeteenistusega				
Olen kokku puutunud kaitseväeteenistusega	0- Mina ise olen osalenud kaitseväeteenistuse tegevuses s.h minu lähedased / sõbrad	2.090	2.727	1.139	1.180
	1- Mina ei ole, kuid lähedased / sõbrad on osalenud kaitseväeteenistuse tegevuses	1.500**	1.420	1.302	1.291
	2- Ei mina ega minu sõbrad / lähedased ei ole osalenud kaitseväeteenistuse tegevuses				
Sõjalise rünnaku tõenäosus	1- Tõenäoline	1.071	.977	0.954	1.261
	2- Mitte eriti tõenäoline	1.697***	1.642*	1.371**	1.221
	3- Täiesti ebatõenäoline				
Eestist lahkumine	1- Kindlasti mitte	31.743***	14.583***	10.631***	8.950***
	2- Tõenäoliselt mitte	50.373***	15.718***	22.638***	15.243***
	3- Tõenäoliselt jah	12.256***	3.834**	4.356***	4.436***
	4- Jah, kindlasti				
Kodakondsus ja suhtluskeel	1- Eesti kodakondsus ja Eesti keel	1.476**	2.111**	1.944***	2.085***
	2- Eesti kodakondsus ja vene keel	1.125	1.578	1.170	1.513*
	3- Muu kodakondsus ja vene keel				
Haridus	1- Kõrgharidus	1.475**	1.316	1.988***	1.606**
	2- Kutse-, kesk, kesk-eriharidus	1.196	1.423	1.695***	1.779**
	1- Alg- või põhiharidus				
Vanus		1.004	.986	0.982***	.990
Sissetulek		1.028	1.062	1.026	1.028
Nagelkerke kordaja		0.285	0.360	0,363	0.340

***p=0,000; **p<0,01; *p<0,05 Taustakategooria: Tõenäoliselt ja kindlasti mitte.

Sellegipoolest on huvitav jälgida (tabelis 4) sõjaohu korral lahkumisvalmiduse tunnuse dünaamikat ja vastuste kategooriate kordajaid: võrreldes nende meestega, kes siit kindlasti lahkuksid, on „tõenäoliselt jah“ valmis kaitsetegevuses osalema pigem mehed, kes tõenäoliselt ei lahkuks ning alles seejärel need mehed, kes kindlasti mitte ei lahkuks. Samuti väheneb periooditi eksponenttaseme kordaja, mis prognoosib kaitsetegevuses osalemise tõenäosust.

Nendest kahest individuaalselt tajutavast tegurist (sõjalise rünnakuohu tajumine ja sõjaohu korral Eestist lahkumine) torkab silma teatav ebakindlus. Võib järeldada, et osa kaitseväetenistusega kokku puutunud mehi pole oma kaitsevalmiduses kindlad. Nad olid „tõenäoliselt jah“ valmis riiki kaitsma siis, kui nad sõjalise rünnaku ohtu pidasid „mitte eriti tõenäoliseks“ ning kui nad arvasid, et nad sõjaohu korral Eestist ei lahkuks.

Sotsiaaldemograafilistest tunnustest oli „tõenäoliselt jah“ kategoorias kaitsevalmidus prognoositav eelkõige Eesti kodakondsusega eestikeelsete meeste seas. Kaitsevalmiduse tõenäosus oli tugevam julgeolekualaselt ärevamatel aegadel, mil see oli 2 korda suurem kui muu kodakondsusega venekeelsetel meestel. Rahvusgruppide puhul aga torkab silma, et Eesti kodakondsusega venekeelsete meeste aktiivne kaitsevalmidus jõuab statistiliselt usaldusväärsele tasemele viimasel (2014–2017) perioodil. Nende tõenäosus kaitsetegevuses osalemiseks pole küll eestikeelsete meestega võrreldaval tasemel, kuid see on 1,5 korda suurem, kui muu kodakondsusega venekeelsetel meestel.

Kõrghariduse olemasolu prognoosib kaitsetegevuses osalemise tõenäosust kolmel perioodil (va periood 2006–2009) ligikaudu 1,5–2 korda enam kui vaid põhihariduse olemasolu. Märkimisväärne on, et kahel viimasel perioodil, kõrgharidusega meestega peaaegu võrdsel tasemel, on tõenäoliselt kaitsetegevuses valmis osalema ka keskharidusega mehed.

Vanuse kasvades väheneb tõenäosus osaleda aktiivselt riigikaitstes (vt lisa 3 tabel 5.a).

Märksa paremini on aga meeste kaitsevalmidus prognoositav „jah kindlasti“ kategoorias. Selgelt on näha (vt tabel 5), et kindlasti on valmis Eesti eest võitlema need mehed, kellel on isiklik vahetu kaitseväetenistuse kogemus, kes ise on osalenud kaitseliidu tegevuses ning mehed kes ise ei ole, kuid kelle lähedased/sõbrad on osalenud kaitseliidu tegevuses või teeninud Eesti kaitseväes. Erinevate perioodide puhul torkab siin silma, et kõige suuremal määral on kindlasti Eestit kaitsmas kaitseliidus ise vahetult osalevad mehed, kuid viimasel perioodil on kaitsevalmidus kõige tugevam just kaitseväetenistusega kokku puutunud meeste hulgas.

Tabel 5. Aktiivset kaitsevalmidust prognoosivad tegurid „jah kindlasti“ kategoorias perioodidel 2000–2017

		2000 - 2005	2006 - 2009	2010- 2013	2014 - 2017
Valmisolek aktiivseks kaitsetegevuseks: Jah, kindlasti		Exp(B)	Exp(B)	Exp(B)	Exp(B)
Olen kokku puutunud kaitseväeteenistusega	0- Ma ise olen kokku puutunud s.h minu lähedased / sõbrad	2.679***	1.515	2.085***	2.883***
	1- Mina ei ole, kuid minu lähedased / sõbrad on kokku puutunud kaitseväeteenistusega	1.293*	1.769*	1.403**	1.444**
	2- Ei mina ega minu lähedased / sõbrad ei ole kokku puutunud kaitseväeteenistusega				
Olen kokku puutunud kaitseliidu tegevusega	0- Mina ise olen osalenud kaitseliidu tegevuses s.h minu lähedased / sõbrad	4.801*	7.106	2.824***	2.492**
	1- Mina ei ole, kuid lähedased / sõbrad on osalenud kaitseliidu tegevuses	1.954***	1.867*	1.292	1.832***
	2- Ei mina ega minu sõbrad / lähedased ei ole osalenud kaitseliidu tegevuses				
Sõjalise rünnaku tõenäosus	1- Tõenäoline	1.178	1.683	1.186	1.304
	2- Mitte eriti tõenäoline	1.206	1.349	1.110	1.122
	3- Täiesti ebatõenäoline				
Eestist lahkumine	1- Kindlasti mitte	17.321***	62.187***	25.800***	21.485***
	2- Tõenäoliselt mitte	6.556***	12.210***	11.700***	8.466***
	3- Tõenäoliselt jah	1.099	1.913	1.203	1.132
	4- Jah, kindlasti				
Kodakondsus ja suhtluskeel	1- Eesti kodakondsus ja eesti keel	1.698***	3.270***	3.425***	2.696***
	2- Eesti kodakondsus ja vene keel	1.335	1.102	1.256	1.261
	3- Muu kodakondsus ja vene keel				
Haridus	1- Kõrgharidus	1.657**	2.015*	2.580***	1.743**
	2- Kutse-, kesk, kesk-eriharidus	1.206	1.469	1.554**	1.391
	1- Alg- või põhiharidus				
Vanus		0.999	.972**	0.980***	.986**
Sissetulek		1.034	1.080	1.043*	1.011
Nagelkerke kordaja		0.285	0.360	0,363	0.340

***p=0,000; **p<0,01; *p<0,05 Taustakategooria: Tõenäoliselt ja kindlasti mitte.

Sõjalise rünnakuohu tõenäosus ei ole siin kategoorias ühelgi perioodil statistiliselt usaldusväärseks prognoositeguriks osutunud, kuid seevastu valmisolek Eestist lahkuda on üks tugevamaid kaitsevalmiduse prognoosijaid. Kõige kindlamalt on vajaduse korral riigikaitse

osalemas need mehed, kes sõjaohu korral Eestist kindlasti ei lahkuks. Selles kategoorias on kaitsevalmidus olnud kõige kõrgem perioodil 2006–2009, mis oli siis 62 korda kõrgem kui neil meestel, kes sõjaohu korral siit kindlasti lahkuksid. Järgnevatel aastatel see prognoositegur langeb järk-järgult, kuid perioodil 2006–2009 tugev kaitsevalmiduse tõus annab märku toimunud sündmuste emotsionaalsest tähtsusest.

Sotsiaaldemograafilised tunnused näitavad, et kindlasti on valmis Eesti eest võitlema kõrgharidusega mehed, nende kaitsevalmidus oli üle 2 korra tugevam (perioodidel 2006–2009 ja 2010–2013) põhiharidusega meestest ning perioodil 2010–2013 oli ka keskharidusega meeste kaitsevalmidus jõudmas järgi kõrgharidusega meestele.

Vanus osutus siin kategoorias usaldusväärseks prognoositeguriks kolmel viimasel perioodil. Vanuse kasvades väheneb meeste kindlus vajaduse korral aktiivselt kaitsetegevuses osalemiseks (vt lisa 3 tabelid 4.b, 5.b ja 6.b).

Kontrolltunnusena regressioonimudelitesse lisatud küsitlusaasta tunnus prognoosis kaitsevalmiduse kõrgemas kategoorias, et 2000. aastal oli meestel 0,6 korda väiksem valmisolek riigikaitstes osalemiseks kui 2005. aastal. 2006. aastal oli meeste tõenäosus aktiivses kaitsetegevuses osalemiseks 0,6 korda madalam kui 2009. aastal ning 2010. aastal oli aktiivne kaitsevalmidus 2 korda kõrgem, kui 2013. aastal. Viimasel perioodil ei osutunud küsitlusaasta prognoositegur statistiliselt usaldusväärseks. (vt lisa 3 tabel 3.a - 6.b)

3.5 Aktiivse kaitsetahte prognoos täiendavate tunnuste alusel perioodil 2014–2017

Eenevas peatükis ilmnes, et aktiivne kaitsevalmidus on enim prognoositav sõjaohu korral Eestist mitte lahkumise alusel. Seejärel vahetu isikliku kaitsestruktuuridega kokku puutumise kogemuse ning Eesti kodakondsuse ja eesti keele alusel. Käesolevas peatükis lisanduvad algselt vaadeldud kaheksale tunnusele veel viis kategoriaalset tunnust (vt lisa 3 tabel 7.a ja 7.b). Et täpsemalt mõista, kuidas erinevad tunnused üksteist mõjutavad, koostati esmalt mudel kaitsestruktuuridega kokku puutumise kogemust kirjeldavate tunnuste alusel, kuhu lisandusid reservõppekogunemiste ja riigikaitseõpetusega kokku puutumise kogemus.

Seejärel tulevad vaataluse alla individuaalselt tajutavad tegurid, nagu usk Eesti kaitsevõimekusse, hinnang enda informeeritusele sõjaolukorras tegutseda ja uhkustunne Eesti üle, mis lisandusid sõjaohu tajumise ning sõjaolukorras Eestist lahkumise tõenäosushinnangule.

Sotsiaaldemograafiliste tunnuste hulka uusi prediktoreid ei lisandunud. Viimasena koostati ühismudel kõiki tunnuseid kaasates.

Kaitsestruktuuridega kokku puutumise kogemust hõlmava regressioonimudeli andmed kaitsevalmiduse madalamas „tõenäoliselt jah“ ja kõrgemas „jah kindlasti“ kategoorias on esitatud lisas 3 tabelites 8.a ja 8.b. Mudeli Nagelkerke kordaja on 0,10. Allolevas tabelis 6 on esitatud ja esile tõstetud sel perioodil statistiliselt usaldusväärset tasemel kaitsevalmidust prognoosinud eksponenttaseme regressioonikordajad. Saadud tulemuste alusel on näha, et vajaduse korral on kindlasti valmis kaitsetegevuses osalema esmalt isiklikult kaitseliiduga kokku puutunud mehed ning seejärel alles isikliku kaitseväeteenistuse kogemusega mehed. Nende valmisolek on 4 ja 3,4 korda kõrgem kui nende struktuuridega mitte kokku puutunud meestel. Kindlasti on valmis kaitsetegevuses osalema ka need mehed, kes ise küll ei ole olnud kaitseliidu ja kaitseväeteenistusega kokku puutunud, kuid kelle sõbrad on.

Tabel 6. Aktiivset kaitsevalmidust prognoosivad tegurid kaitsestruktuuridega kokku puutumise kogemuse alusel 2014–2017

		Valmisolek aktiivseks kaitsetegevuseks	tõenäoliselt jah Exp(B)	jah kindlasti Exp(B)
Olen kokku puutunud kaitseväeteenistusega	0 Ma ise ja s.h mu sõbrad on kokku puutunud kaitseväeteenistusega		2.359***	3.360***
	1 Mina ise ei ole, kuid minu lähedased / sõbrad on kokku puutunud kaitseväeteenistusega		1.585***	1.681***
	2 Ei mina ega minu lähedased / sõbrad pole kokku puutunud kaitseväeteenistusega			
Olen kokku puutunud kaitseliidu tegevusega	0 Mina ise olen osalenud kaitseliidu tegevuses s.h minu sõbrad		1.510	4.004***
	1 Mina ei ole, kuid minu lähedased sõbrad on osalenud kaitseliidu tegevuses		1.722***	2.659***
	2 Ei mina ega minu lähedased / sõbrad pole osalenud kaitseliidu tegevuses			
Olen osalenud õppekogunemistel	0 Mina ise olen osalenud õppekogunemistel s.h minu sõbrad		1.114	1.392
	1 Mina ei ole, kuid minu lähedased / sõbrad on osalenud õppekogunemistel		.784	1.044
	2 Ei mina ega minu lähedased / sõbrad pole osalenud õppekogunemistel			
Olen osalenud riigikaitseõpetuses	0 Mina ise olen osalenud riigikaitseõpetuses		1.887**	1.275
	1 Mina ei ole, kuid minu lähedased / sõbrad on osalenud riigikaitseõpetuses		1.693**	1.386
	2 Ei mina ega minu lähedased sõbrad pole osalenud riigikaitseõpetuses			

***p=0,000; **p<0,01; *p<0,05

Taustakategooria: Tõenäoliselt ja kindlasti mitte.

Kaitseliidu kogemuse kõrget tõenäosusprognooosi kaitsevalmiduseks aitab kindlasti hinnata ka asjaolu, et 38% kaitseliidus ise osalevatest meestest ja 23% nende lähedastest/tuttavatest, kes küll ise kaitseliidu tegevuses ei osale, olid Eesti kaitseväeteenistuse kogemusega (vt lisa 3 tabel 9).

Enda kaitsevalmidust hindasid veidi madalamaks, arvates et nad vajaduse korral tõenäoliselt osaleksid riigikaitstes, nii isikliku kaitseväeteenistuse kogemusega mehed kui nende ja kaitseliitlaste sõbrad, kes ise vastavate struktuuridega kokku puutunud ei olnud. Märkimisväärne on, et siin kategoorias osutus statistiliselt usaldusväärseks ka riigikaitseõpetuse läbinud meeste nii isiklik kui lähedaste/sõprade kaudu saadud kogemus. Kusjuures riigikaitseõpetuse läbinud on oma „tõenäoliselt jah“ kaitsevalmiduse hinnangutes teisel kohal pärast isikliku kaitseväe kogemusega mehi. Hinnangu tõlgendamisel on aga oluline arvestada, et küsitlusele vastamise hetkel oli mõlemasse gruppi:

- mina ise olen osalenud riigikaitseõpetuses sh minu lähedased sõbrad (32,2%)
- mina ei ole, kuid minu lähedased/sõbrad on osalenud riigikaitseõpetuses (31,8%),

kuulunud mehed isiklikult kokku puutunud Eesti kaitseväeteenistusega (vt lisa 3 tabel 10).

Kontrollimaks aga aegrea analüüsis käigus saadud tulemust, mille kohaselt isiklikult õppekogunemistel osalenud meeste aktiivse kaitsevalmiduse joon oli mõne punkti võrra kõrgem kui pelgalt kaitseväeteenistuse läbinutel, koostati eraldi regressioonimudel 2014. aasta kohta, mis on esitatud lisa 3 tabel 11.

Mudeli eksponenttaseme kordajad, mis osutusid statistiliselt usaldusväärseteks, on esitatud allolevas tabelis 7.

Aastal, mil algas Ukraina sõda, olid kõige suurema tõenäosusega kindlasti valmis kaitsetegevuses osalema mehed, kellel oli isiklik kogemus kaitseväeteenistuse ja reservõppekogunemistega ning alles seejärel kaitseliidu kogemusega mehed. Nende tõenäosus aktiivselt kaitsetegevuses osalemiseks oli 4,0, 3,5 ja 3,2 korda suurem kui neil meestel, kel polnud mingisugust kokkupuudet kaitsestruktuuridega. Isiklik riigikaitseõpetuses osalemise kogemus osutus sel aastal statistiliselt usaldusväärseks madalamas „tõenäoliselt jah“ kaitsevalmiduse kategoorias.

Saadud tulemused kinnitavad taaskord militaarhabituse kujunemise ning vastava käitumishoiaku vallandumist situatsioonis, kus see on ootuspärane ning mille jaoks vastavat käitumishoiakut on kujundatud.

Tabel 7. Aktiivset kaitsevalmidust prognoosivad tegurid 2014. aastal kaitsestruktuuridega kokku puutumise alusel.

Valmisolek aktiivseks kaitsetegevuseks		tõenäoliselt jah Exp(B)	jah kindlasti Exp(B)
Olen kokku puutunud kaitseväeteenistusega	0 Ma ise ja s.h mu sõbrad on kokku puutunud kaitseväeteenistusega	3.169***	4.003***
	1 Mina ise ei ole, kuid minu lähedased / sõbrad on kokku puutunud kaitseväeteenistusega	1.555**	1.421
	2 Ei mina ega minu lähedased / sõbrad pole kokku puutunud kaitseväeteenistusega		
Olen kokku puutunud kaitseliidu tegevusega	0 Mina ise olen osalenud kaitseliidu tegevuses s.h minu sõbrad	1.120	3.284**
	1 Mina ei ole, kuid minu lähedased sõbrad on osalenud kaitseliidu tegevuses	2.078**	2.235**
	2 Ei mina ega minu lähedased / sõbrad pole osalenud kaitseliidu tegevuses		
Olen osalenud õppekogunemistel	0 Mina ise olen osalenud õppekogunemistel s.h minu sõbrad	1.980	3.549*
	1 Mina ei ole, kuid minu lähedased / sõbrad on osalenud õppekogunemistel	.438**	1.170
	2 Ei mina ega minu lähedased / sõbrad pole osalenud õppekogunemistel		
Olen osalenud riigikaitseõpetuses	0 Mina ise olen osalenud riigikaitseõpetuses	2.614*	1.741
	1 Mina ei ole, kuid minu lähedased / sõbrad on osalenud riigikaitseõpetuses	1.228	.996
	2 Ei mina ega minu lähedased sõbrad pole osalenud riigikaitseõpetuses		

***p=0,000; **p<0,01; *p<0,05

Taustakategooria: Tõenäoliselt ja kindlasti mitte.

Individuaalselt tajutavate hinnangutegurite regressioonimudeli andmed kaitsevalmiduse madalamas ja kõrgemas kategoorias on esitatud lisa 3 tabelis 12.a ja 12.b. Mudeli Nagelkerke kordaja on 0,402. Allolevas tabelis 8 on illustreerivalt esitatud individuaalselt tajutavate tegurite eksponenttaseme regressioonikordajad. Nagu näha, on aktiivne kaitsevalmidus enim prognoositav Eestist lahkumise tunnuse alusel. Kaitsevalmiduse kõrgemas „jah kindlasti“ kategoorias on Eestit pea 19 korda suurema tõenäosusega kaitsmas need mehed, kes siit sõjaohu korral ei lahkuks, võrreldes nende meestega, kes sellises olukorras läheksid kindlasti. Sellele järgneb teine emotsionaalset sidusust Eestiga peegeldav tunnus – uhkustunne Eesti üle. Alles seejärel hakkavad aktiivset kaitsevalmidust prognoosima ratsionaalsed tegurid. Kõige enam nendest mõjutab kindlat valmisolekut sõjaolukorras ise tegutseda informeerituse tase sõjaolukorras käitumise suhtes, kus 7 ja 4,5 korda suurema tõenäosusega on Eestit kaitsmas mehed, kes hindasid oma informeerituse taset piisavaks või arvasid, et nad „üldiselt küll“ teavad, mida selles olukorras teha, võrreldes meestega, kes hindasid enda informeeritust

madalaimalt. Alles seejärel on oluline usk kaitsevõimesse, kus uskumine Eesti kaitsevõime edukusse prognoosib kaitsevalmidust 2,6 korda enam mitteuskumise taustal. Viimase tegurina mängib aktiivse kaitsevalmiduse juures rolli sõjalise rünnaku tõenäosushinnang. Mida tugevamalt sõjalise rünnaku ohtu tajutakse, seda kindlamalt ollakse valmis ise aktiivselt riigikaitsele panustama.

Tabel 8. Aktiivset kaitsevalmidust prognoosivad tegurid individuaalsete hinnangutegurite alusel 2014–2017

Valmisolek aktiivseks kaitsetegevuseks		tõenäoliselt jah Exp(B)	jah kindlasti Exp(B)
Sõjalise rünnaku tõenäosus	1 Tõenäoliselt	1.697**	2.331***
	2 Mitte eriti tõenäoliselt	1.347	1.495*
	3 Täiesti ebatõenäoliselt		
Valmisolek Eestist lahkuda	1 Kindlasti mitte	7.755***	18.812***
	2 Tõenäoliselt mitte	12.194***	8.675***
	3 Tõenäoliselt jah	4.494***	1.476
	4 Jah, kindlasti		
Usk kaitsevõimesse	1 Jah, tõenäoliselt või kindlasti on Eestist võimalik kaitsta	1.751***	2.643***
	2 Tõenäoliselt või kindlasti mitte ei suuda Eestit end kaitsta		
Informeerituse tase sõjaolukorras tegutsemiseks	1 Jah, piisavalt	1.144	7.073***
	2 Üldiselt küll	2.877***	4.531***
	3 Pigem mitte	1.526**	1.640**
	4 Kindlasti mitte		
Olen tundnud uhkust Eestit üle	1 Väga sageli pidevalt	2.826**	8.489***
	2 Küllalt sageli	2.026**	3.593***
	3 Mõnikord	1.608*	1.654
	4 Mitte kunagi		

***p=0,000; **p<0,01; *p<0,05

Taustakategooria: Tõenäoliselt ja kindlasti mitte.

Madalamal tasemel ehk enda kaitsevalmidust tõenäoliselt hinnanud mehi mõjutavad põhimõtteliselt samad tegurid, mis enda kaitsevalmiduse suhtes kindlaid mehi, kuid nende tõenäosus kaitsetegevuses osalemiseks on samades kategooriates madalam. Tähelepanu väärib, et nende ebakindlust kaitsevalmiduses prognoosivad ka ebakindlamad sõltumatute tunnuste kategooriad. Näiteks sõjaohu korral tõenäoliselt Eestist mitte lahkujad on madalamas kaitsevalmiduse kategoorias kõige kõrgema prognoosikordajaga (12,2). Siin on statistiliselt usaldusväärset tasemel kaitsevalmidus prognoositav ka nende meeste seas, kes sõjaohu korral tõenäoliselt Eestist lahkuksid. Nad on „tõenäoliselt jah“ valmis kaitsetegevuses osalema 4,5 korda suurema tõenäosusega kui siit kindlasti lahkujad.

Eesti üle uhkuse tundmine mõjutab siin kaitsevalmidust vastavalt sellele, kui tihti väideti end oma maa ja riigi üle uhkust tundvat. Kuid võrreldes Eesti eest kindlasti võitlema minevate meestega on need tõenäosuskordajad madalamad. Tähelepanu väärib, et statistiliselt usaldusväärsel tasemel on oma „tõenäoliselt jah“ kaitsetegevuses osalemisvalmidust üles näidanud mehed, kes on Eesti üle uhkust tundnud „mõnikord“.

Kahe kaitsevalmiduse kategooria tulemusi võrreldes torkab silma, et meeste seas, kes hindasid oma informeerituse taset ohuolukorras käitumiseks piisavaks, on tõenäosus riigikaitstes osalemiseks statistiliselt usaldusväärsel tasemel prognoositav vaid „jah kindlasti“ kategoorias. See näitab teadmiste ja oskuste olulisust, et olla kindel oma otsuses minna vajaduse korral riiki kaitsma.

Sotsiaaldemograafilise tunnusega koostatud regressioonimudel on esitatud lisas 3 tabelis 13. Mudeli Nagelkerke kordaja on 0,102. Sotsiaaldemograafiliste tunnuste alusel kaitsevalmidust prognoosivad tunnused on illustratiivselt esitatud tallolevas tabelis 9. Neljast sotsiaaldemograafilisest tunnusest prognoosib kõige kindlamalt ja tugevamal määral kaitsevalmidust Eesti kodakondsus ja eesti keel suhtluskeelena, seejärel Eesti kodakondsus ja vene keel. Nende meeste tõenäosus aktiivses kaitsetegevuses osalemiseks on 6,2 ja 1,5 korda kõrgem kui muu kodakondsusega venekeelsetel meestel. Siinjuures tasub tähele panna, et oma valmisolekus kindlasti vajaduse korral riigikaitstes osaleda on kindlamad eestikeelsed mehed, seevastu venekeelsete meeste tõenäosuskordaja on sisuliselt sama mõlemas kaitsevalmiduse kategoorias.

Tabel 9. Aktiivset kaitsevalmidust prognoosivad sotsiaaldemograafilised tunnused 2014–2017

Valmisolek aktiivseks kaitsetegevuseks	tõenäoliselt jah Exp(B)	jah kindlasti Exp(B)
1- Eesti kodakondsus ja eesti keel	3.120***	6.203***
2- Eesti kodakondsus ja vene keel	1.735***	1.529**
3- Muu kodakondsus ja vene keel		
1- Kõrg haridus	1.773**	1.662**
2- Kutse-, kesk, keskeri haridus	1.781***	1.601**
3- Alg- või põhiharidus		
Vanus	0.993	0.997
Sissetulek leibkonna liikme kohta	1.028	1.023

***p=0,000; **p<0,01; *p<0,05

Taustakategooria: Tõenäoliselt ja kindlasti mitte.

Vaadates aga hariduse alusel kaitsevalmiduse prognoosi, hakkab silma, et uuritava perioodil (2014–2017) olid nii tõenäoliselt kui kindlasti valmis Eesti eest võitlema minema nii kõrg- kui keskharidusega mehed praktiliselt võrdsel määral. Tõenäoliselt on nad valmis kaitsetegevuses osalema 1,7 ning kindlasti 1,6 korda suurema tõenäosusega kui algharidusega mehed.

Meeste vanus ja sissetulek siin mudelis statistiliselt usaldusväärseks mõjuteguriks ei osutunud.

Viimasesse ühismudelisse kaasati kõik eelolevad valdkonniti uuritud tunnused, et teada saada, millised tegurid ühises koosmõjus prognoosivad enim aktiivset kaitsevalmidust. Regressioonimudeli andmed on esitatud lisas 3 tabelites 14.a ja 14.b. Mudeli Nagelkerke kordaja on 0,439. Allolevalt on (tabelis 10) illustreeritult esitatud kaitsevalmidust prognoosinud tegurite eksponenttaseme kordajad. Ühismudelisse ei osutunud statistiliselt usaldusväärseteks tunnusteks õppekogunemistel ja riigikaitseõpetuses osalemine; sõjalise rünnaku tõenäosushinnang ning haridus, vanus ja sissetulek – mistõttu nende tunnuste andmed jäid ruumi kokkuhoiu tõttu tabelisse 10 lisamata.

Ühismudelisse prognoosisid aktiivset kaitsevalmidust eelkõige emotsionaalsed ning seejärel ratsionaalsed tunnused:

- Mehed, kes Eestist sõjaohu korral ei lahkuks või kes „tõenäoliselt mitte“ ei lahkuks – nende tõenäosus kaitsetegevuses osalemiseks on 20,6 ning 8,8 korda kõrgem kui meestel, kes siit sõja puhkudes kindlasti ära läheksid.
- Eesti üle uhkuse tundmine „väga sageli või pidevalt“ ja „küllalt sageli“ prognoosivad 7 ja 2,7 korda enam kaitsevalmidust kui mitte kunagi Eesti üle uhkuse tundmine.
- Piisav teadmiste tase sõjaolukorras käitumiseks tõstab 5,4 korda ning üldine teadmiste tase 4,0 korda tõenäosust kaitsetegevuses osalemiseks. Tabelist 10 ilmneb, et enesekindlus kaitsetegevuses osalemiseks väheneb vastavalt oma informeerituse taseme hinnangule.
- Usk, et Eesti peab sõjalise rünnaku korral vastu kuni liitlasvägede saabumiseni tõstab tõenäosust kaitsetegevuses osalemiseks 2,5 korda mitte uskumise taustal.
- Eesti kodakondsusega ja eestikeelsed mehed osalevad aktiivses kaitsetegevuses 2,5 korda suurema tõenäosusega kui muu kodakondsusega venekeelsed mehed.
- Isiklik kaitseväätenistuse kogemus tõstab tõenäosust vajaduse korral riigikaitstes osalemiseks 2,4 ning vaid lähedaste/sõprade kaudu saadud kogemus kaitsevää või kaitseliiduga 1,5 korda.

Tabel 10. Aktiivse kaitsevalmiduse prognoos täiendavate tunnustega ühismudelil 2014–2017

Valmisolek aktiivseks kaitsetegevuseks		Tõenäoliselt jah Exp(B)	Jah kindlasti Exp(B)
Olen kokku puutunud kaitseväeteenistusega	0 Ma ise ja s.h mu sõbrad on kokku puutunud kaitseväeteenistusega	1.638**	2.488***
	1 Mina ise ei ole, kuid minu lähedased / sõbrad on kokku puutunud kaitseväeteenistusega	1.435*	1.545*
	2 Ei mina ega minu lähedased / sõbrad pole kokku puutunud kaitseväeteenistusega		
Olen kokku puutunud kaitseväeteenistusega	0 Mina ise olen osalenud kaitseväeteenistuse tegevuses s.h minu sõbrad	.749	1.256
	1 Mina ei ole, kuid minu lähedased sõbrad on osalenud kaitseväeteenistuse tegevuses	1.072	1.506*
	2 Ei mina ega minu lähedased / sõbrad pole osalenud kaitseväeteenistuse tegevuses		
Eestist lahkumine	1 Kindlasti mitte	8.190***	20.574***
	2 Tõenäoliselt mitte	12.694***	8.808***
	3 Tõenäoliselt jah	4.774***	1.618
	4 Jah, kindlasti		
Eesti suudab end kaitsta	1 Jah, tõenäoliselt või kindlasti on Eestist võimalik kaitsta	1.660***	2.451***
	2 Tõenäoliselt või kindlasti mitte		
Oskan sõjalukorras tegutseda	1 Jah, piisavalt	1.081	5.428***
	2 Üldiselt küll	2.733***	4.059***
	3 Pigem mitte	1.430*	1.497*
	4 Kindlasti mitte		
Olen tundnud ohkust Eesti üle	1 Väga sageli pidevalt	2.311*	7.002***
	2 Küllalt sageli	1.580	2.780**
	3 Mõnikord	1.332	1.415
	4 Mitte kunagi		
Kodakondsus ja suhtluskeel	1 Eesti kodakondsus ja eesti keel	2.178***	2.259***
	2 Eesti kodakondsus ja vene keel	1.222	1.155
	3 Muu kodakondsus ja vene keel		

***p=0,000; **p<0,01; *p<0,05

Taustakategooria: Tõenäoliselt ja kindlasti mitte.

Madalamas kategoorias prognoosivad ühismudelil tõenäolist kaitsevalmidust sisuliselt samad tegurid. Nagu eelolevates teemavaldkondade kaupa prognoositavates mudelites ilmsiks tuli, on

siin eksponenttaseme kordajad madalamad. Ebakindlusest kaitsetegevuses osalemise kohta annab märku sõjaohu korral Eestist tõenäoliselt mitte lahkumise ja „tõenäoliselt jah“ kaitsetegevuses osalemise tugev seos. Kinnitust leiab tõde, et enesekindlus vajaduse korral kaitsetegevuses osalemiseks sõltub sellest, kuidas hinnatakse enda teadmisi ja oskusi sõjaolukorras tegutsemiseks.

Esile tõstmist väärrib tunnus „sõjalise rünnakuohu tajumine“, mis ühismudelil statistiliselt usaldusväärseks ei osutunud – ei kõrgemas ega madalamas kaitsevalmiduse kategoorias. See näitab, et kui puuduvad vastavad teadmised ja oskused ning emotsionaalne side paigaga, kus elatakse, siis pelgalt sõjalise rünnaku oht ei motiveeri kedagi aktiivselt riigikaitstes osalema.

Arutelu ja järeldused

Käesoleva magistr töö eesmärk oli teada saada, kui palju on aastate jooksul muutunud kaitseväekohustuse eas meeste valmisolek kaitsetegevuses osaleda ning millisel määral see varieerub erinevate, nii isiksusest kui keskkonnast tulenevate tegurite mõjul.

Allolevalt võetakse kokku peamised uurimistulemused ning seostatakse neid töö teoreetilises osas toodud seisukohtadega.

Andmeanalüüsi käigus, aegriidade analüüsi tulemusel joonistusid kogu uuringuperioodi kohta välja neli perioodi 2000–2005, 2006–2009, 2010–2013 ja 2014–2017, mida iseloomustas teatav julgeolekualane ebastabiilsus või stabiliseerumine. Üldises plaanis saab öelda, et meeste valmisolek ise aktiivselt kaitsetegevuses osaleda kasvas julgeolekualaselt ärevamatel aegadel (2006–2009 ja 2014–2017) ning oli madalam julgeolekualaselt stabiilsematel perioodidel (2000–2005 ja 2010–2013). Aegriidade analüüsi tulemusi kinnitasid regressioonanalüüsi esimeses osas saadud tulemused, mille kohaselt aktiivset kaitsevalmidust prognoosivad regressioonikordajad olid tugevamad julgeolekualaselt ebastabiilsematel perioodidel 2006–2009 ja 2014–2017.

Vastates peamisele uurimisküsimustele „**Kuivõrd stabiilne on Eesti kodakondsusega meeste aktiivne kaitsetahe aastatel 2000–2017?**“ selgus, et Eesti kodakondsusega meeste kaitsevalmidus aastate lõikes varieerub suuresti vastavalt sellele, milline on üldine julgeolekupoliitiline kontekst. Ebastabiilsemal perioodil see tõusis ning stabiilsemal perioodil oli madalam. Aegriidade analüüsi käigus tuli ilmsiks, et kõige kõrgema kaitsevalmidusega on Eesti kodakondsusega eestikeelsed mehed, kelle kaitsevalmidus oli läbi aastate suhteliselt stabiilne.

Seevastu Eesti kodakondsusega venekeelsete meeste aktiivne kaitsevalmidus oli esimesel perioodil eestikeelsete meestega peaaegu samal tasemel, kuid peale 2007. aastal toimunud aprillisündmuse langes see oluliselt. Erinevate perioodide regressioonimudelites ilmnes, et alles viimane periood (2014–2017) olid Eesti kodakondsusega venekeelsete meeste kaitsevalmidus kõrgem, kui muu kodakondsusega venekeelsetel meestel (vt joonis 12 ja tabel 4). Regressioonanalüüsi teises osas, kus vaadeldi vaid sotsiaaldemograafilisi tunnuseid ühises mudelis, osutus kodakondsuse ja keele alusel moodustatud tunnus mõlemas kaitsevalmiduse kategoorias oluliseks mõjuteguriks (vt tabel 9). Läbi aastate oli kõige madalam kaitsevalmidus muu kodakondsusega venekeelsete meeste grupis.

Luues seoseid töö teoreetilises osas välja tooduga, kinnitavad käesoleva töö empiirilises osas leitud uurimistulemused kaitsevalmiduse seost kaitsetahte ajaloolise komponendiga. Selle kohaselt on kaitsetahte seotud inimese minevikukogemusega ning ajaloo tõlgendamisega.

„Millisel määral aktiivne kaitsetahte varieerub kaitsestruktuuridega kokkupuutumise ja selles osalemise vahetu kogemuse alusel?“ Aegridade uurimise tulemusel saab välja tuua üldise tendentsi. Mida vahetumalt oli inimene ise vastavas struktuuris (kaitseväeteenistus, kaitseliit, reservõppekogunemine, riigikaitseõpetus) osalenud, seda kõrgem oli tema valmidus ise aktiivselt riigikaitstes osaleda. Silma torkas, et kaitsestruktuuridega (kaitseväeteenistus, kaitseliidu tegevuses ja reservõppekogunemisel osalemine) isiklikult kokku puutunud meeste (sinine) joon (vt joonised 3, 4 ja 6) oli tundlikum ja reageeris kiiremini ühiskonnas julgeolekuolukorda muutvatele sündmustele. Samuti tuli regressioonanalüüsi esimeses osas erinevaid perioode võrreldes ilmsiks, et meeste kaitsevalmidus kasvas julgeolekualaselt ärevamatel aegadel.

Regressioonanalüüsi tulemusel selgus, et kaitsevalmidus oli enam prognoositav meeste isikliku kogemuse, seejärel oma lähedaste/sõprade kaudu saadud kogemuse alusel. Kolmel esimesel perioodil oli aktiivne kaitsevalmidus kõige kõrgem ise vahetult kaitseliidus osalenud meeste hulgas. Neile järgnesid kaitseväeteenistuse läbinud mehed, kolmandale kohale jäid mehed, kes ise ei kuulunud, kuid kelle sõbrad olid kaitseliidus tegevad ning neljandal positsioonil olid mehed, kes ise ei olnud, kuid kelle lähedased/sõbrad olid teeninud Eesti kaitseväes. Need tulemused näitavad, et kaitsetahte kujunemisel on olulised nii teenistusväline kui ka isiklik komponent. Esimene neist – teenistusväline komponent – on vabatahtlikkuse alusel loodud side kaitsestruktuuriga, mis pakub inimesele kuuluvustunnet ja sotsiaalset kapitali. Isikliku komponendi seos kaitsetahte kujunemisega leidis käesolevas töös mitmekülgset kinnitust – mida vahetumalt oldi vastava struktuuriga kokku puutunud, seda suurema tõenäosusega oli prognoositav aktiivne kaitsevalmidus. Veel enam, kaitsestruktuuridega kokku puutumise kogemuse regressioonimudeli analüüs kinnitab ka Dimitri Uznadze (2009) psühholoogilise dispositsiooni teooriat, mille kohaselt inimene mingis sotsiaalses keskkonnas elades ja toimides loob endale situatsioonist ja vajadustest lähtuvad käitumishoiakud. Siinjuures on oluline märkida, et ta on võimeline neid kujundama ka siis, kui ta teab, et temalt vastavate hoiakute kujundamist oodatakse ning hoiakud kinnistuvad, kui neid tekitavad situatsioonid korduvad.

Kinnitust leidis ka Pierre Bourdieu (1986) kapitalide teooria. Bourdieu eristas sotsiaalses keskkonnas erinevaid sotsiaalseid struktuure, mida ta nimetas sotsiaalseteks väljadeks, mis kujundavad indiviidi habitust erineval moel. Seetõttu on inimene mõjutatav teda ümbritsevast sotsiaalsest keskkonnast ning sellest kaasa antavast kapitalist. (Bourdieu, 1986: 81, 88–90) Kuna aktiivne kaitsevalmidus oli enim prognoositav nende meeste seas, kes olid ise vahetult kaitsestruktuuridega kokku puutunud ning vähenes vastavalt sellele, mida väiksem/harvem see kokkupuude oli. Sellele tulemusele ning sotsiaalsete väljade idee le tuginedes saab neid inimesi ümbritsenud sotsiaalseid välju (kaitseliidus ja kaitseväes ise osalemine, kogemuste ja väärtuste omandamine lähedaste/sõprade kaudu), pidada sotsiaalseteks struktuurideks, mis kujundavad indiviidi habitust erineval moel.

Kinnitust leidis ka Laanepere, Truusa ja Cooper'i (2018) militaarhabituse tekkimise ja militaarpärandi säilitamise selgitus. Autorid arvasid, et ajateenistuse jooksul tekkinud militaarpärand võiks olla toetav mehhanism hilisema naasmise juures reservõppekogunemistele, kus meeste (reservväelaste) militaarne elustiil taas elustub (Laanepere jt, 2018: 27) ja kinnistub. Käesoleva magistritöö analüüsitulemuste alusel võib arvata, et see nii on. Aegridade analüüsi (p.t 3.1) ja regressioonanalüüsi teises osas ilmnes (vt p.t 3.5, tabel 6 ja 7), et lisaks isiklikule vahetule kaitsestruktuuridega kokku puutumise kogemusele oli aktiivne kaitsevalmidus kõrgem julgeolekualaselt murrangulisel 2014. aastal reservõppekogunemistel osalenud meeste seas. See kinnitab Uznadze käsitlust psühholoogilise dispositsiooni tekkimise ja säilitamise kohta kordamise kaudu. Samuti Laanepere jt (2018) lähenemist militaarhabituse tekkimisele. Kuigi situatsioonid muutuvad ja me saame uusi kogemusi, ei tähenda see sugugi seda, et vanad kaovad. Kui hilisemas elus tekib sarnane situatsioon, kus käitumishoiak tekkis, siis see käitumine vallandub palju kergemini (Uznadze, 2009: 80). See selgitab, miks isiklikult kaitsestruktuuridega kokku puutunud mehed reageerisid julgeolekuolukorda muutmisele sündmustele palju kiiremini ja tugevamalt. Samuti näitas reservõppekogunemistel osalenud meeste tugevam kaitsevalmidus 2014. aastal, et peale ajateenistusest ja reservõppekogunemiselt lahkumist militaarhabituse ei kao, vaid inimene on valmis kasutama seda nende sündmuste juures, kus tekivad sarnased tingimused milles ta n-ö kõrvale pandud käitumishoiaku omandas.

„Kuivõrd sõltub aktiivne kaitsetahe individuaalselt tajutud julgeolekuriskidest, usust riigi kaitsevõimesse, informeeritusest sõjaolukorras tegutseda ja patriotismist?“

Aegridade analüüsi kokkuvõttena saab esile tuua, et need vastasid üldistele julgeolekuperioodidest tingitud suundumustele. Aegridade tulemused leidsid kinnitust regressioonanalüüsis, millest tulenevalt keskendutakse käesolevas arutelu ja järelduste peatükis vaid regressioonanalüüsi tulemustele.

Esimeses regressioonanalüüsi osas tuli ilmsiks, et kõige enam oli aktiivne kaitsevalmidus prognoositav sõjaohu korral Eestist mitte lahkumise alusel. Mida kindlamalt väideti, et sõja puhkudes siit ära ei minda, seda suurema tõenäosusega oldi valmis ise aktiivses kaitsetegevuses osalema. Kuigi antud tunnuse puhul tuleb arvestada võimaliku multikollineaarsusega peegeldab see situatsiooni emotsionaalset tähtsust. Aegridade analüüsis ilmnes (vt p.t 3.2 joonis 10), et aktiivne kaitsevalmidus tegelikult tõusis julgeolekualaselt ärevatel aegadel ka nende meeste hulgas, kes olid sõjaohu korral kindlasti siit valmis ära minema. Valmisolekule Eestist lahkuda järgnes teine, emotsionaalset sidusust peegeldav tunnus – uhkustunne Eesti üle, mis taas prognoosis kaitsevalmidust vastavalt sellele, mida enam väideti end Eesti üle uhkust tundvat. Need kaks tegurit kinnitavad taas Uznadze dispositsiooniteooriat, kus ta väitis, et käitumishoiaku aktiveerumine sõltub paljuski selle situatsiooni personaalsest tähtsusest. (Uznadze, 2009: 80)

Peale emotsionaalseid tegureid oli aktiivne kaitsevalmidus prognoositav ratsionaalsete tunnuste alusel. Kõige enam nendest mõjutas aktiivselt riigikaitstes osalemise valmisolekut indiviidi informeerituse tase sõjaolukorras käitumise kohta. Suurema tõenäosusega olid Eestit kaitsmas mehed, kes hindasid oma informeerituse taset kõrgemalt. Sellele järgnes olulise tunnusena usk kaitsevõimesse, kus uskumine Eesti võimekusse vastu pidada kuni liitlasvägede saabumiseni suurendas tõenäosust riigikaitstes osalemiseks. Viimase tegurina mängis aktiivse kaitsevalmiduse juures rolli sõjalise rünnaku tõenäosushinnang. Mida tugevamalt sõjalise rünnaku ohtu tajuti, seda kindlamalt oldi valmis ise aktiivselt riigikaitsetesse panustama.

Need tulemused näitavad, et kaitsetahte kujunemisel on olulised nii isiklik kui ajalooline komponent. Võib öelda, et uhkustunne Eesti üle ning siit sõjaohu korral mitte lahkumine väljendavad patriotismi selle riigi suhtes, kus elatakse. See on seotud meie kujunemise ajaloolise pärandiga ning ka isiklik kokkupuude kaitsestruktuuridega puudutab otseselt informeerituse taset ning oskusi vastavas olukorras tegutseda, mis loob seose aktiivse kaitsetahte sõjalise komponendiga. Nii nagu peatükis 1.2 kirjeldatud, mõjutab sõjaline

komponent aktiivset kaitsevalmidust ka sõjalise rünnakuohu tajumise kaudu. Mida tugevamalt seda tajutakse seda tugevamalt vallanduvad emotsionaalsed väärtused ning tekib vajadus oma riiki kaitsta. Siinjuures on oluline mainida, et viimases regressioonanalüüsi osas, kus olid mudelisse kaasatud kõik tunnused, ei osutunud sõjalise rünnakuohu tajumine statistiliselt usaldusväärseks. See tulemus näitab, et enim mõjutab mehi aktiivselt kaitsetegevuses osalema siiski situatsiooni personaalne tähtsus ehk emotsionaalsed tegurid ning alles seejärel ratsionaalsed asjaolud. Seda seisukohta kinnitab ka 2016. aastal Leedus korraldatud avaliku arvamuse uuring, kust selgus, et peale Ukraina sõja puhkemist tajusid julgeolekuohu kõige enam leedukad seejärel poolakad ning kõige vähem Leedu vene vähemus. (Gečienė-Janulionė, 2018: 9)

„Millisel määral varieerub kaitsetahe vanuse, haridustaseme, suhtluskeelega ja sissetuleku alusel moodustunud sotsiaalsete gruppide lõikes?“ Aegridade avalüüsis vaadati vanuse alusel kaitsevalmiduse varieerumist esmalt moodustatud vanusegruppide lõikes (vt p.t 3.3 joonis 15). Kokkuvõtlikult võib öelda, et erinevate kaitseväekohustuse eas meeste vanusegruppide alusel ei saa kaitsevalmiduse suhtes suuri erinevusi esile tuua. Küll aga leidis regressioonanalüüsi esimeses osas kinnitust asjaolu, et vanuse kasvades aktiivne kaitsevalmidus siiski väheneb. Samas ei osutunud vanus statistiliselt usaldusväärseks mõjuteguriks perioodil 2014–2017 ainult sotsiaaldemograafilisi tunnuseid kaasavas mudelis.

Aegrea analüüsis, kus vaadati erinevate sünnikohortide aktiivset kaitsevalmidust kõigi küsitlusele vastanud meeste hulgas, torkas silma, et pärast 2005. aastat hakkas kuni 1951 sünnikohorti kuulunud meeste aktiivne kaitsevalmidus raugema. Ilmselt oli tegu siin pigem vanusest ning teadmiste ja oskuste puudumisest tingitud langusega, sest meelsus – valmisolek aktiivselt riigikaitstes osaleda – väljendus nende meeste hulgas tugevate tõusutrendidena julgeolekualaselt ebastabiilsematel perioodidel.

Aegridade analüüsis oli haridustaseme alusel aktiivne kaitsevalmidus enim prognoositav kõrgharidusega meeste hulgas (p.t 3.3 joonis 13) ning seejärel keskharidusega meeste seas. Kuid olulise erinevusena torkab aegridade analüüsis silma, et viimasel perioodil 2014–2017 enam kõrgharidusega mehed oma aktiivse kaitsevalmiduse poolest ei domineeri. See tulemus leidis kinnitust ka regressioonanalüüsi esimeses, kõiki perioode võrdlevas (p.t 3.4 tabel 4 ja 5) ja teises, vaid sotsiaaldemograafilisi tunnuseid kaasavas mudelis (p.t 3.5 tabel 9).

Regressioonanalüüsi kolmandas, kõiki tunnuseid kaasavas ühismudelis (p.t 3.5 tabel 10) haridus enam kaitsevalmiduse statistiliselt usaldusväärne prognoositegur ei olnud.

Sellegipoolest on oluline esile tõsta, et Kaitseväeteenistuse seaduse alusel oli aastast 1994 kõigil meestel, kes omandasid kõrgharidust, võimalik taotleda ajateenistuse pikendust. Kuid 2000. aastal kehtinud seaduse alusel vabastati ajateenistusest, sh ka tagasiulatuvalt, kõik need kutsealused, kes omandasid kõrgharidust või olid kõrghariduse juba omandanud. (Kasearu, Tarum, 2016: 36–39). Käesoleva analüüsi tulemused näitavad, et need aastad pole kõrgharidusega meeste kaitsevalmidust vähendanud. Muidugi tuleb arvestada sellega, et paljud sel ajal ajateenistuse läbinud võisid minna kõrgharidust omandama peale ajateenistust, kuid pigem leidsid siin kinnitust uuringud (Indorelle jt, 2015: 373-374; Steinbrecher & Biehl, 2018: 6), mille kohaselt on kõrgharidusega inimesed sotsiaalselt aktiivsemad. Sellest tulenevalt on nad poliitikaga, sh julgeolekupoliitikaga enam kursis ning ühtlasi tänu oma teadmistele julgeolekupoliitika suhtes enam toetavamad. Kõrgharidusega meeste suuremat valmisolekut aktiivses kaitsetegevuses osalemiseks näitas ka Ukraina vabatahtlike armee sõdurite sotsiaaldemograafiline profiil. Vabatahtlikest sõduritest 52,2% olid kõrgharidusega ning siinjuures 83%-l vabatahtlikuna võitlema läinud meestest polnud eelnevat sõjaväeteenistuse kogemust. (Bulakh jt, 2017: 12)

Sotsiaaldemograafilistest näitajatest osutus sissetulek erinevaid perioode võrdlevas analüüsis statistiliselt usaldusväärseks vaid ühel perioodil, 2010–2013 tugevamas kaitsevalmiduse kategoorias. Selle kohaselt sissetulekute suurenedes aktiivne kaitsevalmidus kasvab. Edaspidi ei osutunud sissetulek leibkonna liikme kohta statistiliselt usaldusväärseks tunnuseks, mis tähendab, et sissetulekute alusel ei olnud võimalik aktiivset kaitsevalmidust prognoosida. Tähelepanu aga väärrib peatükis 3.3 esitatud joonis 14, kus erinevate sissetulekugruppide aktiivne kaitsetehe on valdavalt ühtlasel tasemel ning aastate jooksul väga põimunud. Siin eristub 2005. aasta, mil madala sissetulekuga meeste aktiivne kaitsevalmidus langeb järsult kuni 2007. aastani, kuid eristumine teistest kestab kuni 2009. aastani. Kõrge sissetulekutega meeste kaitsevalmidus tõuseb aga 2006. aastal, ilmselt peale esimesi ajakirjanduses kajastust leidnud Tõnismäel pronkssõduri juures toimunud sündmusi. See annab märku erinevate sotsiaalsete gruppide sidususest ühiskonnaga ning aitab oletada 2007. aasta aprillisündmuste tagamaid.

Käesoleva uurimistöö kokkuvõtteks saab öelda, et kaitsetahe sõltub isiksuse seesmise dispositsiooni hierarhilisusest. Inimest ei saa vaadelda väljaspool teda ümbritsevat keskkonda, kelle kujunemine saab alguse teda ümbritsevast sotsiaalsest keskkonnast ning käitumishoiakud

muutuvad vastavalt sellele, millistes keskkondades inimene elu jooksul viibib. Selle keskkonna all saab silmas pidada nii riigi kui rahvuse konteksti kui ka pere- või sõpruskonda, kus inimene kujuneb. Kaitsestruktuuridega kokku puutumise kontekstis aga saab rääkida nii riigikaitseõpetusest, kaitseleiidus osalemisest, kohustuslikust ajateenitusest kui reservõppekogunemistest, millel on oma mõju aktiivse kaitsetahte kujunemisele. Kindlasti ei tohi siin ära unustada meid ümbritsevat igapäevast avalikku ruumi, milles toimuvad sündmused mõjutavad meie emotsioone ja nendest tulenevaid ratsionaalseid otsuseid.

KOKKUVÕTTE

Sonderegger (1986) defineeris kaitsetahet kui elanikkonna positiivset hoiakut sõjalise riigikaitse suhtes. See tähendab elanikkonna toetust kaitsejõududele kui positiivset hoiakut julgeolekupoliitika ja kaitsekontseptsiooni suhtes. Indiviidi tasandil tähendab see aga motivatsiooni ja valmisolekut ise vajaduse korral oma riiki kaitsta.

Kaitsetahte temaatika tõusis Eestis enam päevakorda 2000. aastate alguses. Kõige järjepidevamalt on seda Eestis mõõdetud Kaitseministeeriumi tellimusel „Avalik arvamus ja riigikaitse“ uuringutega, mille andmete alusel valmis ka käesolev magistritöö.

Töö eesmärk oli välja selgitada, kuivõrd on aastate 2000–2017 jooksul muutunud kaitseväekohustuse eas meessoost elanikkonna valmisolek kaitsetegevuses osaleda ja millisel määral valmisolek varieerub kaitsestruktuuridega kokku puutumise kogemusest, individuaalselt tajutud hinnanguteguritest ja sotsiaaldemograafilisest taustast.

Peamiste uurimismeetoditena kasutati aegridade analüüsi ja multinomiaalset logistilist regressioonanalüüsi.

Aegridade analüüsi tulemusel joonistus lähtuvalt aktiivse kaitsevalmiduse varieerumisest, välja neli perioodi 2000–2015, 2006–2009, 2010–2013 ja 2014–2017, mida iseloomustas kaitsevalmiduse tõus julgeolekualaselt ebastabiilsematel/ärevamatel (2006–2009 ja 2014–2017) ning langus stabiilsematel aegadel (2000–2005 ja 2010–2013).

Analüüsist selgus, et Eesti kodakondsusega meeste kaitsevalmidus varieerus aastate lõikes suuresti vastavalt üldisele julgeolekupoliitilisele kontekstile. See allus üldisetele aktiivse kaitsevalmiduse tõusu- ja langustrendidele. Seevastu Eesti kodakondsusega venekeelsete meeste aktiivne kaitsevalmidus langes peale 2007. aastat ning alles viimasel perioodil lähenes eestikeelsete meeste kaitsevalmiduse tasemele.

Aktiivse kaitsevalmiduse varieerumine sõltus suuresti ka indiviidi isiklikust kokkupuutest kaitsestruktuuridega, valdavalt oli see kõige kõrgem kaitseleiiduga kokku puutunud meeste seas.

Individuaalselt tajutud hinnanguteguritest oli aktiivne kaitsevalmidus prognoositav esmalt emotsionaalsete tegurite ning seejärel ratsionaalsete tegurite alusel.

Uurimistulemused näitasid, et vanuse suurenedes aktiivne kaitsevalmidus väheneb. Kõrgharidus mõjutas kaitsetahet läbi aastate positiivselt, kahel viimasel perioodil tõusis samale

tasemele ka keskharidusega meeste valmisolek riigikaitstes osaleda. Aegriidade analüüsis joonistus välja lõhe kaitsevalmiduse suhtes kõrge- ja madalapalgaliste meeste vahel aastatel 2005–2009.

Viimases, kõiki tunnuseid kaasavas regressioonanalüüsi ühismudel is selgus, et sõjaohu korral on valmis Eesti eest võitlema mehed, kes:

- sõjaohu korral siit kindlasti ei lahku;
- on tundnud Eesti üle uhkust väga sageli või pidevalt;
- oskavad ja teavad piisavalt, mida sõjaolukorras teha;
- usuvad, et Eestit on võimalik kaitsta kuni liitlasvägede saabumiseni;
- on Eesti kodakondsusega ja peamise suhtluskeelena räägivad eesti keelt;
- on ise kokku puutunud Eesti kaitseväeteenistusega;
- kuigi nad ise ei ole, on nende sõbrad kokku puutunud Eesti kaitseväeteenistuse või kaitseliiduga.

Kokkuvõtteks saab öelda, et analüüsi tulemusel leidis kinnitust juba 2000. aastate alguses sõnastatu – kaitsetahe ei sõltu pelgalt riigikaitsest ega selle õpetamisest, see algab meid ümbritsevast sotsiaalsest keskkonnast, on mõjutatud avalikus ruumis toimuvast ja muutub ajas. (Tihaste, 2003: 26)

Kuigi aktiivset kaitsetaht on Eestis ka varem uuritud, seisneb käesoleva töö väärtus ja originaalsus selles, et esimest korda kasutati üliõpilastöö raames „Avalik arvamus ja riigikaitse“ uuringuandmeid. Esimest korda joonistusid empiirilise uuringu tulemusel välja meie lähiajaloo julgeolekuperioodid ning leidis kinnitust miliraarhabituse tekkemehhanism.

Kaitsetahte temaatikat edasi uurides võiks lähemalt vaadata, millised mõjutegurid mõjutavad enim sõjaohu korral Eestist mitte lahkumist, kuid suuremas plaanis on käesoleva töö tulemused kindlasti aluseks tulevastele uuringutele nii militaarsotsioloogilises kui julgeolekupoliitilises kontekstis.

SUMMARY

Sonderegger (1986) defines defence willingness as a positive attitude of the society towards military defence. This means both the support of the population for the defence forces and a positive attitude towards the security policy and defence concept. At the individual level, it refers to motivation and willingness to defend one's country, if necessary. In Estonia, the theme of defence willingness emerged in the early 2000s. It was measured most consistently in the survey "Public Opinion and National Defence" organized by the Ministry of Defence. The current master's thesis are based on empirical data from the years 2000-2017.

The aim of the thesis was to find out to what extent the willingness to participate in defence activities of Estonian male population liable to national defence obligation has changed during the years 2000 - 2017, and to what extent the preparedness varied based on the experience of contact with defence structures, individually perceived assessment factors and socio-demographic background.

The main research methods were time series analysis and multinomial logistic regression analysis.

As a result of the time series analysis, four periods of active defence readiness emerged: 2000-2015; 2006 - 2009; 2010 - 2013 and 2014 - 2017, characterized by the increase in defence readiness in unstable years (2006 - 2009 and 2014 - 2017) and by the decline in more stable times (2000 - 2005 and 2010 - 2013).

The analysis showed that the defence readiness of men with Estonian citizenship varied greatly due to the general security policy context. This was in line with the general upward and downward trend in active defence readiness. On the other hand, active defence readiness of Russian-speaking men with Estonian citizenship fell after 2007 and only in the last period it approached the level of defence readiness of Estonian-speaking men.

Variations in active defence readiness also depended largely on the individual's personal contact with defence structures, it was the highest among the men who had come into contact with the Defence League.

From individually perceived assessment factors, active defence readiness was predicted first by emotional factors and then by rational ones.

The research findings showed that the active defence readiness decreased as age increased. Higher education had a positive influence on men's defence readiness over the years, and in the last two periods, the readiness to participate in national defence among men with secondary education also rose. In the analysis of time series, a gap related to defence readiness emerged between high-paid and low-paid men in 2005-2009.

The final model of regression analysis including all the characteristics showed that in case of war threat, the highest defence readiness was among the men who:

- decided not to leave the country in case of war threat;
- had been proud of Estonia very often or continuously;
- had sufficient knowledge and skills to face a war situation;
- believed that Estonia could be defended until allied forces arrive;
- had Estonian citizenship and spoke Estonian as the main language of communication;
- had been in contact with Estonian defence forces;
- had no personal contact with the Estonian Defence Forces or the Defence League, but their friends had.

In conclusion, the analysis confirmed the findings of the early 2000s: defence willingness does not only depend on national defence or if it is taught at school; the social environment around us helps to develop it; it has been influenced by public space and it changes with time (Tihaste, 2003:26).

Although active defence readiness has been studied earlier in Estonia, the value and originality of the MA-thesis lies in the fact that the data of "Public Opinion and National Defence" from different years were combined. For the first time, the empirical study revealed the security periods in our close history and confirmed the formation mechanism of military habitus.

The results of the thesis can be the basis for future research in the military sociology as well as in the security policy context.

Kasutatud kirjandus

Anheier, H. K; Jurgen, G & Romo, F. P. 1995. Forms of Capital and Social Structure in Cultural Fields: Examining Bourdieu's Social Topography. American Journal of Sociology, Vol. 100, No. 4; lk. 859-903. The University of Chicago Press. Google Scholar.

Aruanne kaitseväekohustuse täitmisest ja kaitseväeteenistuse korraldamisest 2018. aastal. 2019. Kaitseministeerium.

Bastien Irondelle, B; Mérand, F & Foucault, M. 2015. Public support for European defence: Does strategic culture matter? European Journal of Political Research 54: 363–383, 2015.

Bourdieu, P. 1996. Physical Space, Social Space and Habitus. Rapport 10: Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi Universiteti Oslo. Google Scholar.

Bourdieu, P. 1986. The Form of Capital. Cultural Theory: An Anthology. The first edition published 2011. Lk 81-94. Google Scholar.

Cooper, L; Caddick, N jt. 2017. A model of military to civilian transition: Bourdieu in action. Journal of Military, Veteran and Family Health 3(2). Lk 53-60. Google Scholar.

Cooper, L; Caddick, N; jt. 2018. Transition From the Military Into Civilian Life: An Exploration of Cultural Competence. Armed Forces & Society ,Vol. 44(1) 156-177. SAGE.

Data Aggregation, i.a. Kasutatud 20.04.2019.
<https://searchsqlserver.techtargget.com/definition/data-aggregation>

Eesti julgeolekupoliitika alused, 2017. lk 2;
http://www.kmin.ee/sites/default/files/sisulehed/eesmargid_tegevused/395xiii_rk_o_lisa.pdf
[välja otsitud 17.11.2018](#); jõustunud: 31.05.2017; avaldatud: RT III, 06.06.2017.

Gečienė-Janulionė, I. 2018. The Consequences of Perceived (In)security and Possible Coping Strategies of Lithuanian People in the Context of External Military Threats. Journal on Baltic Security. Vol 4(1): 5–14.

Iljin, E. 2016. Eesti naisüliõpilaste osalemistahe laiapõhjalise riigikaitse teostamiseks. Magistritöö. Sisekaitseakadeemia. Sisejulgeoleku instituut.

Jakniunaite, D. 2016. Changes in Security Policy and Perceptions of the Baltic States 2014 – 2016. Journal on Baltic Security. Vol 2(2): 6-35

Kaart, T. i.a Matemaatiline statistika ja modelleerimine. Kahe arvtunnuse ühine käitumine, korrelatsioon ja regressioonanalüüs. EMÜ doktorikool. Kasutatud 26.05. 2019, http://ph.emu.ee/~ktanel/DK_0007/DK_loeng31.pdf

Kaitseministeeriumi kodulehekül. (i.a) Eesti liitumine NATOga. Kasutatud 12.04.2019, <https://vm.ee/et/ajalugu-eesti-liitumine-natoga>

Kaitseministeeriumi kodulehekül. (i.a) Liitlasväed Eestis. Kasutatud 17.04.2019, <https://vm.ee/et/ajalugu-eesti-liitumine-natoga>

Kaitseministeeriumi kodulehekül. 2000. Avalik arvamus riigikaitsest. Kasutatud 12.04.2019. <http://www.kaitseministeerium.ee/et/eesmargid-tegevused/avalik-arvamus-riigikaitsest>

Kaitseväeteenistuse seadus. RT I, 10.07.2012, 1. jõustunud 01.04.2013.

Kasearu, K. ja Tarum, H. (2016). Kui erinevad on kaitseväega seotud ja mitteseotud mehed? https://www.yti.ut.ee/sites/default/files/aki/04_kui_erinevad_on_.kasearu_tarum.pdf

Kivirähk, J. 2018. Avalik arvamus ja riigikaitse. Tellija: Kaitseministeerium, lk 23-34.

Kasutatud 18.11.2018

http://www.kmin.ee/sites/default/files/elfinder/article_files/avalik_arvamus_ja_riigikaitse_marts_2018_0.pdf

Kivirähk, J. 2017. Riigikaitse ja avalik arvamus: Ülevaade arvamusmonitooringus sisaldunud küsimustest 2000-2017. Tallinn. Avaldamata allikas.

Kool, I. 2012. Kirde Kaitseringkonna ajateenijate kaitsetahe ja selle seos enesetõhususega Viru Jalaväepataljoni näitel. Lõputöö. Kaitseväe Ühendatud Õppeasutused. Sotsiaal- ja humanitaarteaduste õppetool.

Laanepere, T; Truusa, T.-T; Cooper, L. 2018. Military Legacy: Use It Or Lose It. Sõjateadlane. Vol 6. pp. 22-51.

Lauristin, M. ja Vihalemm, P. 2017. Poliitiline läbimurre ja taasiseseisvumine 1987 – 1991. Eesti ühiskond kiirenevas ajas: uuringu „Mina. Maailm. Meedia“ 2002-2014 tulemused. Tartu Ülikool.

Lauristin, M. ja Vihalemm, P. 2017. Eesti tee stagnaajast tänapäeva: sotsiaalteaduslik vaade kolme aastakümne arengutele. Eesti ühiskond kiirenevas ajas: uuringu „Mina. Maailm. Meedia“ 2002-2014 tulemused. Tartu Ülikool.

Laulev revolutsioon. (i.a.). ESTONICA kodulehekülg. Kasutatud 14.04.2019. http://www.estonica.org/et/Laulev_revolutsioon/

Lill, H. 2018. Eesti riigikaitse 100 aastat. Riigikantselei ja AS Eesti Meedia, Post Factum.

Mänd, M.-L. 2013. Kaitsetahte seos riigikaitseõpetusega Tallinna gümnaasiumite näitel. Sisekaitseakadeemia. Magistritöö.

Mölder, H. 2006. NATO's Role in the Post-Modern European Security Environment, Cooperative Security and the Experience of the Baltic Sea Region. Baltic Security & Defence Review. Baltic Security & Defence Review. Vol 2: 7- 34.

Norman, B. Ryder. 1965. The Cohort as a Concept in the Study of Social Change. American Sociological Review, Vol. 30, No. 6 (Dec., 1965), pp. 843-861.

Pocienė, A. 2019. Possibilities to Attract Lithuanian Youth to Permanent Compulsory Primary Military Service.

Pseudo R-Squared Measures. i.a. IBM Knowledge Center. Kasutatud 26.05.2019, https://www.ibm.com/support/knowledgecenter/en/SSLVMB_23.0.0/spss/tutorials/plum_germcr_rsquare.html

Põhiseadus (03.07.1992) RT I. Kasutatud 14.04.2019, <https://www.riigiteataja.ee/akt/633949>

Reber, A.S. 1995. Dictionary of Psychology. Penguin Books. London. Lk 217-218; 713.

Robinson, R.V ja Jackson, E.F. 2001. Is Trust in Others Declining in America? An Age-Period-Cohort Analysis. Social Science Research 30 (1), pp. 117-145.

Rostoks, T. & Vanaga, N. 2016. Latvia's security and defence post-2014. Journal on Baltic Security. Vol 2, Issue 2.

Shimoni, B. 2018. Bringing Agency and Social Structure Back Into Organization Development: Toward a Practice of Habitus Consulting. The Journal of Applied Behavioral Science, Vol. 54(2), pp. 208 -225.

Sonderegger, S. 1986. Gedanken zum schweizerischen Wehrwillen. Schweizer Soldat + MFD: unabhängige Monatszeitschrift für Armee und Kader mit MFD-Zeitung. Heft 5. Google

Scholar. <https://www.e-periodica.ch/digbib/view?pid=sol-003:1986:61::844> välja otsitud: 31.03.2019.

Steinbrecher, M & Biehl, H. 2018. Military Know-Nothings or (At Least) Military Know-Somethings? Knowledge of Defense Policy in Germany and Its Determinants. *Armed Forces & Society* 1-21. SAGE.

Steinbrecher, M. 2017. Unity is strength - Development and explanation of attitudes towards the Common Security and Defense Policy of the EU and the European Army. Bundeswehr Center for Military History and Social Sciences. Google Scholar.

Soonvald, U. 2017. Pronksiöö: õppetund, millele ei tohi järgneda Eksamit. *Eesti Päevaleht*. Kasutatud 24.04.2019, <https://longread.delfi.ee/epl/pronksioo-10?id=77969632>

Riim, T. 2006. Estonia and NATO: A Constructivist View on a National Interest and Alliance Behaviour. *Baltic Security and Defence Review*. Vol 8: 34-52.

Tihaste, M. 2003. Kaitsetahe ja selle seosed kollektivismiga: võrdlus põhikoolide ja gümnaasiumide lõpuklasside noorte vahel. Lõputöö. Tartu Ülikool. Sotsiaalteaduskond, psühholoogia osakond.

Uznadze, D. N. 2009. The Psychology of Set. *Journal of Russian and East European Psychology*, vol. 47, no 3.

Veebel, V & Ploom, I. 2016. Estonian Perceptions of Security: Not Only About Russia and the Refugees. *Journal on Baltic Security*. Vol 2(2): 35-70.

Vellitse, T. 2003. Noored ja kaitsetahe: 25. aprillil 2002. Pärnumaal Audru Keskkoolis aset leidnud üleriigilise konverentsi toimetised. Eesti NATO ühing.

2018. Õppekogunemisel „siil 2018“ osalenud reservväelaste sotsiaaldemograafiline profiil, hoiakud, arvamused ning õppuse tagasiside. Uuringu esmane ülevaate raport. SJKK.

LISAD

Lisa 1. Tunnuste loomisprotsessi kirjeldus

Käesoleva lisa koostamisel kasutati J. Kivirähki (2017) „Riigikaitse ja avalik arvamus: Ülevaade arvamusemonitooringus sisaldunud küsimustest 2000-2017“ aruannet, millest on siinoleva lisa koostamisel kasutatud aastate lõikes uuringuankeetides sisaldunud küsimusi ja võimalikke vastuste kategooriaid.

Magistritöö eesmärgi täitmiseks koostas autor koondandmestiku 41 baasandmestikus sisaldunud andmete alusel, mille tunnuste loomise protsess esitatakse siinolevas lisas.

Algselt loodi baasandmestikesse küsitlusaastat ja küsitlusvooru tähistav tunnus: küsitluse ID, mis toodi koondandmestikku üle ning mille alusel loodi küsitlusaasta tunnus (v.t tabel 1), milles koondati ühel aastal toimunud küsitlusvoorud üheks aastaks. See võimaldas andmeridu lühendada ning näidata muutusi konkreetse aasta lõikes.

Tabel 1. Kaitseväekohustuse eas vastajad aastate lõikes 2000-2017

		Vastajate arv	Küsitlusele vastanute protsentuaalne jaotus	Analüüsi kaasatute protsentuaalne jaotus
Küsitlusaasta	2000	1202	7.8	7.8
	2001	1054	6.8	6.8
	2002	1056	6.8	6.8
	2003	1056	6.8	6.8
	2004	1020	6.6	6.6
	2005	949	6.2	6.2
	2006	1032	6.7	6.7
	2007	263	1.7	1.7
	2008	336	2.2	2.2
	2009	782	5.1	5.1
	2010	746	4.8	4.8
	2011	781	5.1	5.1
	2012	851	5.5	5.5
	2013	840	5.4	5.4
	2014	853	5.5	5.5
	2015	812	5.3	5.3
	2016	866	5.6	5.6
		2017	924	6.0
	KOKKU	15423	100.0	100.0

Sotsiaaldemograafilised tunnused

Sugu. Soo tunnus kaasati baasandmestikest algsel kujul, v.a 4 esimest küsitlusvooru, 2000_01 kuni 2001_02, kuhu see oli sisestatud järgnevatest aastatest erinevalt: naine -1 ja mees – 2. Koondandmestiku tarbeks kodeeriti need ümber järgnevate aastatega sarnaseks tabelis 2

esitatud kujule. Tabelis 2 on esitatud esialgsesse koondandmestiku kaasatud indiviidide arv ja nende sooline jaotus.

Tabel 2. Indiviidide sooline jaotus 2000-2017

	Vastajate arv	Küsitlusele vastanute protsentuaalne jaotus	Analüüsi kaasatute protsentuaalne jaotus
1 Mees	20182	46.6	46.6
2 Naine	23106	53.4	53.4
Kokku	43288	100.0	100.0
Puuduvad väärtused	5	0.0	
KOKKU	43293	100.0	

Vanus ja sünniaasta. Baasandmestikes oli vastajate vanus märgitud täisaastates pideval skaalal. Vanuse tunnuse alusel loodi igasse baasandmestikku sünniaasta tunnus. Mõlemad tunnused kaasati koondandmestikku, kuid vastavate andmete kirjeldava statistika tabel jääb siin esitamata selle mahukuse tõttu. Aastate jooksul olid kõige nooremad vastajad 15 ning vanim 93 eluaastat. Sünniaastalt oli vanim vastaja sündinud aastal 1913 ning noorimad aastal 2002.

Sünniaasta tunnuse alusel loodi

- Sünnikohordi tunnus nominaalskaalal, kus vastajad jagati sünniaasta alusel seitsmesse kohorti. Tunnuse kirjeldav statistika on tabelis 3.a, esimene jaotus.

Vanuse tunnuse alusel loodi:

- vanusegruppide tunnus (tabel 3, teine jaotus) kus vanusegruppide loomisel lähtuti kaitsevähkohustuse eest (18-60) ning kutsealuse vanusepiirist (18-27)
- vanuse filtertunnus (tabelis 3, viimane jaotus) kus kaitsevähkohustuse eest meeste andmestikust välja filtreerimiseks moodustati kahe kategooriaga tunnus: 0 – ei ole kaitsevähkohustuse eest ja 1- kaitsevähkohustuse eest 18 – 60 aastased mehed.

Tabel 3.a Küsitlusele vastanud meeste jaotus sünnikohortide alusel 2000-2017

Küsitlusele vastanud meeste sünnikohordid		Vastajate arv	Küsitlusele vastanute protsentuaalne jaotus	Analüüsi kaasatute protsentuaalne jaotus
	kuni 1950	4837	24.0	24.0
	1951-1960	3741	18.5	18.5
	1961-1970	3551	17.6	17.6
	1971-1980	3429	17.0	17.0
	1981-1990	3455	17.1	17.1
	1991-2000	1125	5.6	5.6
	2001 ja hiljem	42	0.2	0.2
	Kokku	20180	100.0	100.0
	Puuduvad väärtused	2	0.0	
KOKKU	20182	100.0		

Tabel 3.b Küsitlusele vastanud meeste jaotus kaitseväekohustuse ea alusel: vanusegrupid ja filtertunnus

Kaitseväekohustuse eas meeste vanusegrupid		Vastajate arv	Küsitlusele vastanute protsentuaalne jaotus	Analüüsi kaasatute protsentuaalne jaotus
	18-27	3603	23.4	23.4
	28-37	3486	22.6	22.6
	38-47	3577	23.2	23.2
	48-60	4755	30.8	30.8
	Kokku	15421	100.0	100.0
	Puuduvad väärtused	2	.0	
	KOKKU	15423	100.0	
Filtertunnus: kaitseväekohuslane	ei ole	4759	23.6	23.6
	jah, 18-60-aastased	15423	76.4	76.4
	KOKKU	20182	100.0	100.0

Suhtluskeel. Vastaja keelegruppi määramiseks kasutati baasandmestikes sisaldunud erinevaid tunnuseid, mille alusel oli võimalik määratleda vastaja igapäevaselt enim kasutatav suhtluskeel. Viies esimestes baasandmestikus 2000_01 kuni 2001_06 puudusid nii intervjuu läbiviimise-, kui suhtluskeele tunnus, seetõttu kaasati vastaja keelegruppi määramiseks „emakeele“ tunnust, kus algselt oli 3 vastusevarianti: eesti -1, vene-2, muu-3. Koondandmestikku tunnuse saamiseks kodeeriti „muu“ puudevaks väärtuseks. Edaspidi kasutati baasandmestikus olevat intervjuu läbi viimise keele tunnust mis oli märgitud eesti -1; vene-2. Aastatel 2011_10 kuni 2014_03 (kuues andmestikus) puudus taas intervjuu läbi viimise keele tunnus, selle asemel kasutati „suhtluskeele tunnust“, kus eesti keel-1 ja muu keel- 2, mida kaasati ja tõlgendati koondandmestikus vene keelena (tabel 4)

Tabel 4. Kaitseväekohustuse eas meeste jaotus suhtluskeele alusel 2000-2017

	Vastajate arv	Küsitlusele vastanute protsentuaalne jaotus	Analüüsi kaasatute protsentuaalne jaotus
1 Eesti	10763	69.8	69.9
2 Vene	4636	30.1	30.1
Kokku	15399	99.8	100.0
Puuduvad väärtused	24	0.2	
KOKKU	15423	100.0	

Kodakondsus. Tunnus toodi baasandmestikest üle sisuliselt muutmata juhul (tabel 5). Juhul, kui baasandmestikes oli kodakondsusena mitu erinevat vastusevarianti: Eesti-1, Vene-2, kodakodakondusteta -3, muu riigi kodanik -4, siis eristati teistest Eesti Vabariigi kodakondsusega ning ülejäänud määratleti vastusevariandina „muu“.

2003_06 küsitlusvoorus vastajatelt kodakondsust ei küsitud, mistõttu vastav küsitlusvoor (+ teistes andmestikes antud küsimusele vastamata jätnud) kajastuvad koondandmestikus

puuduvate väärtutena. Et analüüsi käigus oleksid andmed joonistelt selgemini loetavamad, kodeeriti koondandmestikus ümber tunnuste skaala: muu-1 ja eesti – 2.

Tabel 5. Kaitseväekohustuse eas meeste jaotus kodakondsuse alusel 2000-2017

	Vastajate arv	Küsitlusele vastanute protsentuaalne jaotus	Analüüsi kaasatute protsentuaalne jaotus
1 Muu	2654	17.2	17.7
2 Eesti	12342	80.0	82.3
Kokku	14996	97.2	100.0
Puuduvad väärtused	427	2.8	
KÕIK KOKKU	15423	100.0	

Hariduse tunnus. Aastate jooksul oli vastajatelt nende hariduse kohta küsitud erineval kategooriaalsetel skaaladel. Koondandmestikku kaasati kolmese kategooriaalse skaalaga hariduse tunnus (tabel 6). Juhul, kui kolmese skaalaga hariduse tunnus mõnes baasandmestikus puudus, loodi see vastavalt tabelis esitatud skaalale.

Tabel 6. Kaitseväekohustuse eas olevate meeste jaotus hariduse alusel 2000-2017

Haridustase	Vastajate arv	Küsitlusele vastanute protsentuaalne jaotus	Analüüsi kaasatute protsentuaalne jaotus
alg- või põhi	2304	14.9	15.3
kutse-, kesk, keskeri	9998	64.8	66.3
kõrg	2780	18.0	18.4
Kokku	15082	97.8	100.0
puuduvad väärtused	341	2.2	
KOKKU	15423	100.0	

Sissetulek leibkonna liikme kohta. Vastajate sissetulekut leibkonna liikme kohta oli aastate jooksul kogutud arvulisel vahemikskaalal, mis muutus aja jooksul riiklikult kehtestatud alammäärast leibkonna liikme kohta ning skaala muutumist mõjutas ka 2011. aastal üleminek Eesti kroonilt eurole. Samuti märgiti aastate jooksul baasandmestikesse erinevalt need inividid, kes ei osanud või polnud soovinud antud küsimusele vastata.

Esialgelt loodi baasandmestikesse vastajate sotsiaalmajanduslikku tausta kirjeldav tunnus kategooriaalsel skaalal. Selleks püüti kodeerida olemasoleval vahemikskaalal olevad protsentuaalsed jaotused kolme kategooriasse, kus hinnanguliselt 20 % vastajaid jääksid kõige madalama sissetulekuga, 60 % keskmise sissetulekuga ning 20 % vastajaid kõrgema sissetulekuga kategooriasse.

Kahjuks muutunud skaalavahemike jaotus ning vastaja soov jätta sellele küsimusele vastamata, löid olukorra kus taolist 20/60/20 jaotust ei tekkinud. Tabelis 7 on esitatud vastajate sotsiaalmajanduslik jaotus.

Tabel 7. Kaitseväekohustuse eas meeste sotsiaalmajanduslik taust sissetulekute jaotuse alusel 2000-2017

Sissetuleku jaotus	Vastajate arv	Küsitlusele vastanute protsentuaalne jaotus	Analüüsi kaasatute protsentuaalne jaotus
1 madal sissetulek	2131	13.8	13.8
2 keskmine sissetulek	7558	49.0	49.0
3 kõrge sissetulek	2932	19.0	19.0
4 vastamata	2802	18.2	18.2
KOKKU	15423	100.0	100.0

Kuna üheselt mõistetavat kategooriaalsel skaalal mõõdetavat tunnust ei olnud võimalik luua, otsustati regressioonanalüüsi tarbeks sissetuleku tunnus luua järjestusskaalal.

Selleks kodeeriti baasandmestikus *"puuduvad väärtused"*, *"vastamata"*, *"ei oska öelda"*, *"keeldub avaldamast"* vastusevariandina *"vastamata"* - 0 . Alates 2011.a lisandunud vastusevariandi *"sissetulekut ei ole"* liideti esimese skaalavahemikuga alates kuni xxx eurot. Ülejäänud skaalavahemikud jäeti algele kujule ning koondandmestiku tarbeks liideti üksteisega muutmata kujul. Sellise lahendusega saavutati tunnus, mis regressioonimudelisse kaasatakse järjestusskaalal, kus skaala algab 0-st ehk sissetulekut ei ole ning koondtunnuses jääb kehtima kõigis baasandmestikes eksisteerinud loogika - mida väiksem number, seda madalam sissetulek.

Isiklik seos riigikaitsega

Vastajate kokkupuudet riigikaitsega uuriti aastate jooksul läbi:

- (a) sõjaväeteenistuse / kaitseväes teenimise isikliku kogemuse ning
- (b) isiku vahetu kaitseliidus osalemise kogemuse
- (c) lähedaste või sõprade saadud kaitseväes teenimise ning
- (d) lähedaste või sõprade kaitseliidu kogemuse.

Nimetatud nelja kaitsejõududega kokkupuute kogemust uuriti kõigi 42 küsitlusvooru raames, kuid küsimuse sõnastus kohati aastate jooksul muutus.

Tunnuse loomiseks, mis mõõdaks läbi aastate **vastaja isiklikku kokkupuude kaitseväega s.h ajateenistusega** moodustati algselt kaks tunnust nimega KV_kogemus; KV_kogemus1.

Aastatel 2000 – 2007 uuriti inimestelt nende isikliku kogemuse kohta sõjaväeteenistusega küsimuse abil: „*Kas te olete läbinud sõjaväeteenistuse?*“ Võimalikud vastusevariandid olid: „*Eesti Kaitseväe / Nõukogude armee / Muu riigi relvajõududes / Ei ole läbinud.*“

Antud aastate kohta loodi tunnus: KV_kogemus, sõjaväe läbinud (tabel 8)

Tabel 8. Kaitseväekohustuse eas meeste jaotus sõjaväeteenistuse läbimise kogemuse alusel 2000-2007

	Vastajate arv	Küsitlusele vastanute protsentuaalne jaotus	Analüüsi kaasatute protsentuaalne jaotus
1 Eesti Kaitseväes	830	5.4	11.0
2 Nõukogude armees	3987	25.9	52.8
3 Ei ole läbinud	2738	17.8	36.2
Kokku	7555	49.0	100.0
Puuduvad väärtused	7868	51.0	
KÕIK kokku	15423	100.0	

Alates 2008. aastast hakati vastaja kaitseväe kogemust (KV_kogemus1) küsima uuel viisil, kus vastusevariantide seast jäi välja „Nõukogude armee“ kogemus. Siinjuures 2008_01 oli kaitseväe kogemust puudutav küsimus sõnastatud teistest erinevalt (nii eelnevatest, kui järgnevatest) „Kas Teie ise, keegi Teie pere liikmetest või lähedastest sõpradest on teeninud Eesti kaitseväes?“ vastusevariandid olid: „Jah / Ei / Ei oska öelda“. Kuna küsimus ja selle võimalikud vastusevariandid ei võimaldanud eristada, kas tegemist on vastaja isikliku või tema lähedaste Eesti kaitseväe kogemusega ning kuna tegemist oli põhitunnusega, otsustati 2008_01 küsitlusvooru andmed töö valimist täies mahus välja jätta.

Kolmel küsitluskorral 2008_08; 2009_01; 2009_05 uuriti vastajate kaitseväe kogemust küsimusega: „Kas Teie ise, keegi Teie pere liikmetest või lähedastest sõpradest on teeninud Eesti kaitseväes?“ võimalikud vastusevariandid olid. „Jah, olen ise teeninud / Jah, sugulased või sõbrad on teeninud / Ei / Ei oska öelda.“

Millest loodi tunnused kus vastusevariantideks olid:

- *Jah, olen teeninud EV kaitseväes / Ei ole teeninud*
- *Lähedased ja sõbrad on teeninud EV kaitseväes / Ei ole teeninud* (v.t tabel 10).

Alates 2010_01 kuni 2017_10 oli küsimuste seade kaitsestruktuuridega kokkupuutumise kohta allolev (v.t tabel 9):

„Millised on Teie enda või Teie lähedaste kokkupuuted Eesti riigi kaitsestruktuuridega?“

Vastajatel paluti märkida kõik võimalikud variandid (v.t tabel 9).

Et andmed oleks alates 2010. aastast eelnevaga võrreldavad, moodustati kaitseväega isikliku kogemuse mõõtmiseks tunnus (KV_kogemus1) ühendtunnus ajateenistuse ja tegevteenistuse kogemuse ühendamisel, sest eelnevalt oli küsitud kokkupuudet kaitseväega ning andmestikest ei olnud võimalik eristada, kas tegemist oli pelgalt ajateenistuse või tegevteenistujaga. Eelnevaga võrreldavuse säilitamiseks ei lisanud siia õppekogunemistel osalemist, sest taoline kogemus võis olla ka varasemates küsitlustes osalenutel, kuid neil polnud võimalik seda välja tuua.

Et saada läbi aastate ühtne tunnus Eesti kaitseväe läbimise kohta, selleks liideti 2000-2007 (KV_kogemus) ja 2008-2017 (KV_kogemus1) tunnustel vastusevariandid kus vastaja kinnitas, et on teeninud Eesti kaitseväes. Loodud uus tunnus oli KV_kõikvoorud, kuhu olid koondatud 2000 – 2017 andmed Eesti kaitseväeteenistuse läbimise kohta:

- *Jah, olen teeninud EV kaitseväes / ei ole teeninud* (v.t tabel 10).

Tabel 9. Küsimuse ülesehitus kaitsestruktuuridega kokku puutumise kohta.

Millised on Teie enda või Teie lähedaste kokkupuuted Eesti riigi kaitsestruktuuridega?	Olete ise osalenud	Teie sõbrad või pereliikmed on osalenud
Ajateenistus		
Õppekogunemised/Kordusõppused/ vabatahtlikud reservohvitseride kursused Eesti Kaitseväes (viimane alates 03/2013)		
Tegevteenistuses osalemine (kaadrikaitseväelasena)		
Kaitseliidu tegevus		
Naiskodukaitse tegevus (03/2017; 10/2017)		
Noorte Kotkaste/ Kodutütarde tegevus (03/2017; 10/2017)		
Riigikaitseõpetus koolides		
Ei oma kokkupuuteid		

Vastaja kokkupuude kaitseväega läbi oma lähedaste sõprade ja pere liikmete (KV_kogemus2) uuriti aastatel 2000 2007/06 küsimusega: „Kas keegi Teie pere liikmetest või lähedastest sõpradest on teeninud Eesti kaitseväes?“ Võimalikud vastusevariandid olid: „Jah-1; Ei-2“; ning alates 2003_02 lisandus vastusevariant: „Ei oska öelda“.

Koondandmestiku tarbeks kodeeriti vastusevariandi „Ei oska öelda“ puuduvateks väärtusteks. Uued, koondandmestikus kasutatavad vastusevariandid olid:

- Lähedased ja sõbrad on teeninud EV kaitseväes /Ei ole teeninud (v.t tabel 10).

Vastaja isiklik kaitseliidu kogemus (KL_kogemus1) ja **kaitseliidu kogemus läbi lähedaste ja sõprade** (KL_kogemus2): Sarnaselt kaitseväe kogemusega oli ka vastajate kaitseliidu kogemust uuritud aastate jooksul erineval viisil:

Aastatel 2000 – 2006_05, küsiti vastajatele: „Kas te kuulute kaitseliitu?“ vastusevariandid olid: „Jah / Ei“

2000 – 2006_09: „Kas keegi Teie pere liikmetest või lähedastest sõpradest kuulub Kaitseliitu?“ vastusevariandid: „Jah / ei / ei oska öelda.“

Kolme küsitlusvoorul: 2006_12; 2007_06; 2008_01 esitati vastajatele küsimus: „Kas Teie ise, keegi Teie pere liikmetest või lähedastest sõpradest kuulub Kaitseliitu?“ vastus oli: „Jah/ Ei /Ei oska öelda.“ Paraku ei olnud taolisest küsimuse seadest võimalik eristada, kas tegemist oli vastaja isikliku või lähedaste kaitseliidu kogemusega ning seetõttu jäid nende küsitlusvoorude vastavad baastunnused koondandmestikust välja. (2008_01 küsitlusvooru andmed jäid koondandmestikust välja täies ulatuses. V.t põhjendus Eesti kaitseväekogemuse tunnuse protsessi kirjelduses).

2008_08; 2009_01; 2009_05 küsiti: „Kas Teie ise, keegi Teie pere liikmetest või lähedastest sõpradest kuulub Kaitseliitu?“ vastusevariandid: „Jah, kuulun ise / Keegi pereliikmetest või sõpradest on Kaitseliidu liige / Ei / Ei oska öelda.“

Alates 2010_01 kuni 2017 uuriti Kaitseliiduga kokku puutumise kogemust sarnaselt Kaitseväe kogemusele (v.t tabel 8). Kõigis küsitlusvoorudes esinenud vastusevariandid: „Ei oska öelda“

kodeeriti puuduvate väärtustena. Kaitseliiduga kokku puutumise kogemuse tunnuste kirjeldav statistika on esitatud tabelis 10.

Tabel 10. Aastatel 2000-2017 küsitlusele vastanud kaitseväekohustuse eas meeste kokkupuuted Eesti Kaitseväe ja Kaitseliiduga

		Vastajate arv	Küsitlusele vastanute protsentuaalne jaotus	Analüüsi kaasatute protsentuaalne jaotus
Kas olete ise teeninud Eesti Kaitseväes?	0- Ei ole teeninud	12726	82.5	82.5
	1- Jah, olen teeninud EV kaitseväes	2697	17.5	17.5
	Kokku	15423	100.0	100.0
Kas teie lähedased või sõbrad on teeninud Eesti Kaitseväes?	0 Ei ole teeninud	6134	39.8	42.1
	1 Jah, lähedased / sõbrad on teeninud EV kaitseväes	8444	54.7	57.9
	Kokku	14578	94.5	100.0
	Puuduvad väärtused	845	5.5	
	KÕIK KOKKU	15423	100.0	
Kas olete ise osalenud Kaitseliidu tegevuses?	0 Ei ole osalenud KL tegevuses	13652	88.5	94.7
	1 Jah, osalen ise KL tegevuses	769	5.0	5.3
	Kokku	14421	93.5	100.0
	Puuduvad väärtused	1002	6.5	
	KÕIK KOKKU	15423	100.0	
Kas teie lähedased või sõbrad on osalenud Kaitseliidu tegevuses?	0 Ei ole osalenud KL tegevuses	10658	69.1	74.1
	1 Jah on osalenud KL tegevuses	3719	24.1	25.9
	Kokku	14377	93.2	100.0
	Puuduvad väärtused	1046	6.8	
	KÕIK KOKKU	15423	100.0	

Küsitlusvoorudes 2010_01 kuni 2017_10 täienes oluliselt kaitsestruktuuridega kokku puutumise kogemuse uurimine (v.t tabel 9), mis võimaldas luua uusi tunnuseid: isiklik kogemus õppekogunemistel/kordusõppustel (ÕK_kogemus1) ja riigikaitseõpetuses (RK_kogemus1) osalemise ning vastaja pereliikmete ja sõprade sarnase kogemuse kohta (ÕK_kogemus2 ja RK_kogemus2). Samuti oli võimalik vastajatel märkida, kui neil ja nende lähedastel kaitsestruktuuridega kokku puutumise kogemus puudus. (KS_puudub1; KS_puudub2). Aastal 2017 oli ankeeti täiendatud veel ühe lisaküsimusega noorkotkaste tegevuses osalemise kohta. Vastavat tunnust koondandmestikku ei loodud, sest esindatud oleksid olnud, vaid ühe aasta tunnused. Tunnuste kirjeldav statistika on esitatud tabelis 11.

Tabel 11. Aastatel 2010-2017 küsitlusele vastanud kaitsevägekohustuse eas meeste kokkupuuted riigikaitseõpetuse ja reservõppekogunemistel osalemisega

Vastuste kategooria		Vastajate arv	Küsitlusele vastanute protsentuaalne jaotus	Analüüsi kaasatute protsentuaalne jaotus
Olen osalenud õppekogunemistel	0 Ei ole osalenud	6254	40.5	93.7
	1 Olen osalenud õppekogunemistel	419	2.7	6.3
	kokku	6673	43.3	100.0
	puuduvad väärtused	8750	56.7	
	KOKKU	15423	100.0	
Lähedased/sõbrad on osalenud õppekogunemistel	0 Ei ole osalenud	5295	34.3	79.3
	1 Lähedased/sõbrad on osalenud õppekogunemistel	1378	8.9	20.7
	kokku	6673	43.3	100.0
	puuduvad väärtused	8750	56.7	
	KOKKU	15423	100.0	
Olen osalenud riigikaitseõpetuses	0 Ei ole osalenud	6170	40.0	92.5
	1 Olen osalenud riigikaitseõpetuses	503	3.3	7.5
	kokku	6673	43.3	100.0
	puuduvad väärtused	8750	56.7	
	KOKKU	15423	100.0	
Lähedased/sõbrad on osalenud riigikaitseõpetuses	0 Ei ole osalenud	5779	37.5	86.6
	1 Lähedased/sõbrad on osalenud riigikaitseõpetuses	894	5.8	13.4
	kokku	6673	43.3	100.0
	puuduvad väärtused	8750	56.7	
	KOKKU	15423	100.0	

Aktiivne kaitsetahe ja soov sõjaohu korral Eestist lahkuda

Inimeste kaitsetaht uuriti kolme teemaküsimuse abil: passiivne kaitsetahe, aktiivne kaitsetahe ning soov sõjaohu korral Eestist lahkuda. Kuna töö analüüsis ei leia kasutamist passiivne kaitsetahe siis jääb siin esitamata ka vastava tunnuse loomisprotsessi kirjeldus.

Aktiivne kaitsetahe (KT_aktiivne) Aktiivset kaitsevalmidust uuriv küsimus: „*Kui Eestile tungitaks kallale, kas oleksite valmis oma võimete ja oskuste kohaselt osalema kaitsetegevuses?*“ püsis aastate jooksul muutumatuna.

Võimalikud vastusevariandid olid: „1 -Jah, kindlasti; 2 - Tõenäoliselt jah; 3 - Tõenäoliselt mitte; 4 - Kindlasti mitte; 5 - Ei oska öelda.“

Tunnuse kirjeldav statistika on esitatud tabelis 12.

Tabel 12. Aastatel 2010-2017 küsitlusele vastanud kaitseväekohustuse eas meeste hinnang enda valmisolekule sõjaohu korral aktiivselt kaitsetegevuses osaleda

Kui Eestile tungitaks kallale, kas oleksite valmis oma võimete ja oskuste kohaselt osalema kaitsetegevuses?	Vastajate arv	Küsitlusele vastanute protsentuaalne jaotus	Analüüsi kaasatute protsentuaalne jaotus
1 Kindlasti mitte	1084	7.0	7.6
2 Tõenäoliselt mitte	1628	10.6	11.4
3 Tõenäoliselt jah	5492	35.6	38.4
4 Jah, kindlasti	6082	39.4	42.6
Kokku	14286	92.6	100.0
Puuduvad väärtused	1137	7.4	
KOKKU	15423	100	

Soov sõjaohu korral Eestist lahkuda. Soovi sõjaohu korral Eestist lahkuda mõõtev küsimus: „Kui Eestile tungitaks kallale, kas püüaksite siis Eestist lahkuda?“ ja selle võimalikud vastusevariandid: „1- Jah, kindlasti; 2 – Tõenäoliselt jah; 3 – Tõenäoliselt mitte; 4 – Kindlasti mitte; 5 – Ei oska öelda“ aastate jooksul ei muutunud. Koondandmestikus muudeti andeanalüüsi selguse huvides vastused „Ei oska öelda“ puuduvateks väärtusteks ning vastuste skaala muudeti vastupidiseks, kus 1 – kindlasti mitte ja 4 – jah kindlasti (tabel 13).

Tabel 13. Kaitseväekohustuse eas meeste valmisolek sõjaohu korral Eestist lahkuda 2000-2017

Kui Eestile tungitaks kallale, kas püüaksite siis Eestist lahkuda?	Vastajate arv	Küsitlusele vastanute protsentuaalne jaotus	Analüüsi kaasatute protsentuaalne jaotus
1 Kindlasti mitte	6160	39.9	44.1
2 Tõenäoliselt mitte	5342	34.6	38.2
3 Tõenäoliselt jah	1729	11.2	12.4
4 Jah, kindlasti	750	4.9	5.4
Kokku	13981	90.7	100.0
Puuduvad väärtused	1442	9.3	
KOKKU	15423	100.0	

Individuaalselt tajutud julgeolekurisk

Sarnaselt kaitsetahtele ja soovile sõjaohu korral Eestist lahkuda, uuriti läbi aastate ka inimeste hinnangut julgeolekualasele situatsioonile Eestis. Küsimust esitati aastate jooksul kolmes erinevas vormis:

Sõjalise rünnaku tõenäosus (ohutunne). 2000_01 kuni 2006_09 esitati küsimus: „Kui tõenäoliselt Te peate, et tulevikus ründab Eestit mõni teine riik?“ 1 - väga tõenäoliselt, 2 - küllaltki tõenäoliselt, 3 - mitte eriti tõenäoliselt, 4 - täiesti ebatõenäoliselt; 5-raske öelda.

Alates 2006_12 hakati inimeste arvamust Eestit ähvardavate ohtude kohta küsima erinevate julgeolekualaseid ohte kirjeldavate küsimuste abil: „Kui tõenäoliselt, te peate, et Eestit

ähvardab lähemate aastate jooksul midagi alljärgnevatest: ...“ Erinevad vastusevariandid hõlmasid endas nii sise-kui välisjulgeolekualaseid võimalikke ohte. Vastajatel oli loetelus nimetatud ohtude toimumise tõenäosusele võimalik anda hinnang 5-pallilisel skaalal: „1 – Väga tõenäoliselt; 2 – Küllaltki tn; 3 – Mitte eriti tõenäoliselt; 4-Täiesti ebatõenäoliselt ; 5 – Ei oska öelda.“

Koondandmestiku tarbeks valiti kõige sarnasema esimestel aastatel esitatud (ja eelpool toodud) küsimustele:

6006_12 ja 2007_06: „... mõne riigi sõjaline kallaletung“

2008_01 kuni 2017_10: „... ulatuslik sõjaline rünnak mõne välisriigi poolt“ v.a 2010_09 kui pakuti vastusevariandina: „... sõjaline rünnak mõne välisriigi poolt“.

Koondandmestikku tarbeks muudeti andmeanalüüsi selguse huvides vastusevariandid „ei oska öelda“ puuduvateks väärtusteks ning kodeeriti ümber vastuste skaala, kus 1 tähistas „täiesti ebatõenäoliselt“ ning 4 – „väga tõenäoliselt“ ning viimaks ühendati kõige vähem vastuseid sisaldanud kategooriad: „3 – Mitte eriti tõenäoliselt; 4-Täiesti ebatõenäoliselt“. Tunnuse kirjeldav statistika on esitatud tabelis 14.

Tabel 14. Aastatel 2000-2017 küsitluses osalenud kaitseväekohustuse eas meeste tõenäosushinnang mõne riigi sõjalise kallaletungi suhtes

Kui tõenäoliselt, te peate, et Eestit ähvardab lähemate aastate jooksul sõjaline rünnak mõne välisriigi poolt?	Vastajate arv	Küsitlusele vastanute protsentuaalne jaotus	Analüüsi kaasatute protsentuaalne jaotus
Täiesti ebatõenäoliselt	4500	29.2	30.6
Mitte eriti tõenäoliselt	7752	50.3	52.7
Tõenäoliselt	2468	16.0	16.8
Kokku	14720	95.4	100.0
Puuduvad väärtused	703	4.6	
KOKKU	15423	100.0	

Eesti võimekusse ennast kaitsta kuni liitlasvägede saabumiseni

Usk kaitsevõimesse. Alates 2009_05 paluti vastajatel hinnata Eesti kaitsevõimekust.

2009_05 kuni 2011_08 esitati küsimus: „Kuidas Teile tundub, kas võõrriigi relvastatud kallaletungi korral oleks võimalik Eestit kaitsta?“ võimalikud vastusevariandid olid: „1- Jah, kindlasti; 2- Tõenäoliselt jah; 3- Tõenäoliselt mitte; 4- Kindlasti mitte; 5-Ei oska öelda“

Alates 2011_10 kuni 2017_10 esitati küsimus: „Kuidas Teile tundub, kas võõrriigi relvastatud kallaletungi korral oleks võimalik Eestit kaitsta kuni liitlaste abi saabumiseni?“ võimalikud vastusevariandid olid: „1- Jah, kindlasti; 2- Tõenäoliselt jah; 3- Tõenäoliselt mitte; 4- Kindlasti mitte; 5-Ei oska öelda“

Vastuste skaalade sarnane jaotus võimaldas koondandmestikku luua ühtse tunnuse: usk kaitsevõimesse, milles andmeanalüüsi selguse huvides vastusevariandid „Ei oska öelda“ kodeeriti puuduvateks väärtusteks ning omavahel liideti 1 – „Tõenäoliselt mitte ja kindlasti mitte“ ning 2- „Jah, kindlasti ja tõenäoliselt“ (tabel 15).

Tabel 15. Aastatel 2009-2017 küsitluses osalenud kaitseväekohustuse eas meeste arvamus Eesti sõjalisele võimekusele vastu pidada kuni liitlaste saabumiseni

Kas võõrriigi relvastatud kallaletungi korral oleks võimalik Eestit kaitsta kuni liitlaste abi saabumiseni?	Vastajate arv	Küsitlusele vastanute protsentuaalne jaotus	Analüüsi kaasatute protsentuaalne jaotus
1 Tõenäoliselt või kindlasti mitte	2895	18.8	44.9
2 Jah, tõenäoliselt või kindlasti on Eestit võimalik kaitsta	3551	23.0	55.1
Kokku	6446	41.8	100.0
Puuduvaid väärtuseid	8977	58.2	
KOKKU	15423	100.0	

Informeeritus ohuolukorras käitumise suhtes

Alates 2009_01 hakati küsima vastajate hinnangut enda informeerituse kohta ohuolukorras käitumiseks.

2009_01 kuni 2010_09 esitati vastajatele küsimus: „*Kuidas Teile tundub, kas Te olete piisavalt informeeritud teadmaks, mida teha Eesti kaitseks juhul, kui Eestit ähvardaks välisvaenlase kallaletung?*“

2011_08 kuni 2017_10 esitati küsimus: „*Kas Te olete piisavalt informeeritud sellest, mida Teie saaksite teha Eesti kaitseks, juhul kui Eestit ähvardaks välisvaenlase kallaletung?*“

Mõlemale küsimusele oli võimalik vastata 5-pallilisel skaalal: „1- Jah, piisavalt / tean täiesti kindlalt (kuni 03/2014); 2-Üldiselt küll / tean (kuni 03/2014); 1- Jah, piisavalt; 2- Üldiselt küll; 3 - Pigem mitte; 4 - Kindlasti mitte; 5- Ei oska öelda.“

Analüüsi selguse huvides muudeti vastupidiseks vastuste skaala, kus „1 – kindlasti mitte“ ning „4 – jah, piisavalt“, vastusevariant „ei oska öelda“ arvestati puudevaks väärtuseks. Tabelis 16 on esitatud tunnuse kirjeldav statistika.

Tabel 16. Aastatel 2009-2017 küsitluses osalenud kaitseväekohustuse eas meeste hinnang oma oskusele ohuolukorras tegutseda

Kas Te olete piisavalt informeeritud teadmaks, mida teie saate teha Eesti kaitseks?	Vastajate arv	Küsitlusele vastanute protsentuaalne jaotus	Analüüsi kaasatute protsentuaalne jaotus
1 Kindlasti mitte	1441	9,3	20.0
2 Pigem mitte	3116	20.2	43.3
3 Üldiselt küll	1844	12.0	25.6
4 Jah piisavalt	796	5.2	11.1
Kokku	7197	46.7	100.0
Puuduvad väärtused	8226	53.3	
KÕIK KOKKU	15423	100.0	

Uhkustunne Eesti üle.

Alates 2011. aasta oktoobrist hakati uurima vastajate suhtumist Eesti riiki ning nende kodanikutunnet. Koondandmestiku tarbeks kasutasin küsimusi: 2011_10 – „Kas ja kui sageli Te olete olnud Eesti riigi üle uhke?“ vastusevariandid olid: „1 -Mitte kunagi; 2 – Mõnikord; 3- Küllalt sageli; 4 -Pidevalt; 5 - Ei oska öelda“

2012_03 kuni 2013_10 esitati küsimus Eesti kodanikele ja mittekodanikele erinevalt: „Kui uhke Te olete selle üle, et olete Eesti Vabariigi kodanik?“ vastusevariandid: „1 -Väga uhke; 2- Üsnagi uhke; 3 - Mitte eriti uhke; 4- Üldse mitte uhke; 5- Ei oska öelda“ ning mittekodanikele: „Kas Te tahaksite saada Eesti Vabariigi kodakondsust? vastusevariandid: „1- Jah; 2- Ei; 3- Ei oska öelda“.

Alates 2014_11 kuni 2017_10 esitati taas kodanikele ja mittekodanikele sarnane küsimus: „Kas ja kui sageli Te olete tundnud uhkust ja heameelt selle üle, et elate Eesti Vabariigis? vastusevariandid olid: „1 -Mitte kunagi; 2 – Mõnikord; 3- Küllalt sageli; 4 -Pidevalt; 5 - Ei oska öelda“.

Koondandmestikust jäid välja 2012 – 2013 aasta küsitlusvoorud, sest küsimuse sõnastus Eesti kodanikele ja mittekodanikele ei olnud teiste aastatega üheselt tõlgendatav. Samuti ei olnud võimalik kaasata 2014_03 küsitlusvooru andmeid, sest sel korral uuriti vastajatelt, kas vastaja tunneb uhkust, et Eesti kuulub Euroopa liitu ja NATOsse (vt tabel 17).

Tabel 17. Aastatel 2011, 2014-2017 küsitluses osalenud kaitseväekohustuse eas meeste hinnang uhkustunnele Eesti üle.

Kas ja kui sageli Te olete olnud Eesti riigi üle uhke?	Vastajate arv	Küsitlusele vastanute protsentuaalne jaotus	Analüüsi kaasatute protsentuaalne jaotus
1 Mitte kunagi	286	1.9	8.7
2 Mõnikord	1572	10.2	47.7
3 Küllalt sageli	941	6.1	28.6
4 Väga sageli, pidevalt	495	3.2	15.0
Kokku	3294	21.4	100.0
Puuduvad väärtused	12129	78.6	
KÕIK KOKKU	15423	100.0	

Lisa 2. Aegridade analüüsiks loodud tunnuste kirjeldav statistika aastate lõikes.

Tabel 1. Kaitseväekohustuse eas meeste Eesti kaitseväeteenistuse kogemus 2000-2017

Küsitlusaasta	arv / %	Ei mina ega mu sõbrad pole teeninud Eesti kaitseväes	Mina ei ole, kui minu sõbrad on teeninud Eesti kaitseväes	Mina olen, kuid mu sõbrad ei ole teeninud Eesti kaitseväes	Nii mina, kui minu sõbrad on teeninud Eesti kaitseväes	Küsitlusaasta valim kokku
2000	arv	582	464	12	36	1094
	%	53.2%	42.4%	1.1%	3.3%	100.0%
2001	arv	522	379	7	50	958
	%	54.5%	39.6%	0.7%	5.2%	100.0%
2002	arv	480	451	9	8	948
	%	50.6%	47.6%	0.9%	0.8%	100.0%
2003	arv	248	321	5	38	612
	%	40.5%	52.5%	0.8%	6.2%	100.0%
2004	arv	362	509	16	108	995
	%	36.4%	51.2%	1.6%	10.9%	100.0%
2005	arv	335	447	10	128	920
	%	36.4%	48.6%	1.1%	13.9%	100.0%
2006	arv	400	476	9	117	1002
	%	39.9%	47.5%	0.9%	11.7%	100.0%
2007	arv	116	118	1	23	258
	%	45.0%	45.7%	0.4%	8.9%	100.0%
2008	arv	78	185	65	8	336
	%	23.2%	55.1%	19.3%	2.4%	100.0%
2009	arv	291	376	87	28	782
	%	37.2%	48.1%	11.1%	3.6%	100.0%
2010	arv	232	342	51	121	746
	%	31.1%	45.8%	6.8%	16.2%	100.0%
2011	arv	223	306	68	184	781
	%	28.6%	39.2%	8.7%	23.6%	100.0%
2012	arv	308	402	17	124	851
	%	36.2%	47.2%	2.0%	14.6%	100.0%
2013	arv	267	397	19	157	840
	%	31.8%	47.3%	2.3%	18.7%	100.0%
2014	arv	291	370	17	175	853
	%	34.1%	43.4%	2.0%	20.5%	100.0%
2015	arv	303	331	17	161	812
	%	37.3%	40.8%	2.1%	19.8%	100.0%
2016	arv	322	383	21	140	866
	%	37.2%	44.2%	2.4%	16.2%	100.0%
2017	arv	327	190	16	391	924
	%	35.4%	20.6%	1.7%	42.3%	100.0%
KOKKU	arv	5687	6447	447	1997	14578
	%	39.0%	44.2%	3.1%	13.7%	100.0%

Tabel 2. Kaitseväekohustuse eas meeste Kaitseliidu kogemus aastatel 2000-2017

Küsitlusaasta	arv / %	Ei mina ega minu sõbrad / lähedased ei ole osalenud kaitseliidu tegevuses	Mina ei ole, kuid lähedased / sõbrad on osalenud kaitseliidu tegevuses	Mina olen, kuid mu lähedased / sõbrad ei ole osalenud kaitseliidu tegevuses	Nii mina, kui minu lähedased / sõbrad on osalenud kaitseliidu tegevuses	Küsitlusaasta valim kokku
2000	arv	866	250	7	22	1145
	%	75.6%	21.8%	0.6%	1.9%	100.0%
2001	arv	756	216	3	16	991
	%	76.3%	21.8%	0.3%	1.6%	100.0%
2002	arv	779	222	3	10	1014
	%	76.8%	21.9%	0.3%	1.0%	100.0%
2003	arv	726	244	0	0	970
	%	74.8%	25.2%	0.0%	0.0%	100.0%
2004	arv	669	250	0	0	919
	%	72.8%	27.2%	0.0%	0.0%	100.0%
2005	arv	605	240	0	0	845
	%	71.6%	28.4%	0.0%	0.0%	100.0%
2006	arv	245	81	0	0	326
	%	75.2%	24.8%	0.0%	0.0%	100.0%
2008	arv	234	84	18	0	336
	%	69.6%	25.0%	5.4%	0.0%	100.0%
2009	arv	553	198	30	1	782
	%	70.7%	25.3%	3.8%	0.1%	100.0%
2010	arv	546	144	33	23	746
	%	73.2%	19.3%	4.4%	3.1%	100.0%
2011	arv	541	181	21	38	781
	%	69.3%	23.2%	2.7%	4.9%	100.0%
2012	arv	651	145	21	34	851
	%	76.5%	17.0%	2.5%	4.0%	100.0%
2013	arv	599	188	10	43	840
	%	71.3%	22.4%	1.2%	5.1%	100.0%
2014	arv	596	194	11	52	853
	%	69.9%	22.7%	1.3%	6.1%	100.0%
2015	arv	570	190	7	45	812
	%	70.2%	23.4%	0.9%	5.5%	100.0%
2016	arv	583	216	13	54	866
	%	67.3%	24.9%	1.5%	6.2%	100.0%
2017	arv	671	185	9	59	924
	%	72.6%	20.0%	1.0%	6.4%	100.0%
KOKKU	arv	10190	3228	186	397	14001
	%	72.8%	23.1%	1.3%	2.8%	100.0%

Tabel 3. Kaitseväekohustuse eas meeste riigikaitseõpetuse kogemus aastatel 2010 – 2017

Küsitlusaasta	arv / %	Ei mina ega minu lähedased / sõbrad ei ole osalenud riigikaitseõpetuses	Mina ei ole, kuid minu lähedased / sõbrad on osalenud riigikaitseõpetuses	Ma ise olen osalenud, kuid lähedased / sõbrad ei ole osalenud riigikaitseõpetuses	Nii mina kui minu lähedased / sõbrad on osalenud riigikaitseõpetuses	Küsitlusaasta valim kokku
2010	arv	596	65	49	36	746
	%	79.9%	8.7%	6.6%	4.8%	100.0%
2011	arv	642	83	31	25	781
	%	82.2%	10.6%	4.0%	3.2%	100.0%
2012	arv	713	74	36	28	851
	%	83.8%	8.7%	4.2%	3.3%	100.0%
2013	arv	703	84	25	28	840
	%	83.7%	10.0%	3.0%	3.3%	100.0%
2014	arv	687	96	33	37	853
	%	80.5%	11.3%	3.9%	4.3%	100.0%
2015	arv	672	76	20	44	812
	%	82.8%	9.4%	2.5%	5.4%	100.0%
2016	arv	737	75	16	38	866
	%	85.1%	8.7%	1.8%	4.4%	100.0%
2017	arv	797	70	22	35	924
	%	86.3%	7.6%	2.4%	3.8%	100.0%
KOKKU	arv	5547	623	232	271	6673
	%	83.1%	9.3%	3.5%	4.1%	100.0%

Tabel 4. Kaitseväekohustuse eas meeste õppekogunemistel osalemise kogemus 2010 – 2017

Küsitlusaasta	arv / %	Ei mina ega minu lähedased / sõbrad pole osalenud	Mina ei ole aga minu lähedased / sõbrad on osalenud	Mina olen osalenud, kuid lähedased / sõbrad ei ole	Nii mina ise kui lähedased / sõbrad on osalenud	Küsitlusaasta valim kokku
2010	arv	570	110	41	25	746
	%	76.4%	14.7%	5.5%	3.4%	100.0%
2011	arv	599	145	23	14	781
	%	76.7%	18.6%	2.9%	1.8%	100.0%
2012	arv	609	169	37	36	851
	%	71.6%	19.9%	4.3%	4.2%	100.0%
2013	arv	659	146	15	20	840
	%	78.5%	17.4%	1.8%	2.4%	100.0%
2014	arv	617	170	22	44	853
	%	72.3%	19.9%	2.6%	5.2%	100.0%
2015	arv	633	121	10	48	812
	%	78.0%	14.9%	1.2%	5.9%	100.0%
2016	arv	692	127	13	34	866
	%	79.9%	14.7%	1.5%	3.9%	100.0%
2017	arv	749	138	6	31	924
	%	81.1%	14.9%	0.6%	3.4%	100.0%
KOKKU	arv	5128	1126	167	252	6673
	%	76.8%	16.9%	2.5%	3.8%	100.0%

Tabel 5. Informeeritus ohuolukorrast käitumise suhtes ja kokkupuude kaitsestruktuuridega

Kas te olete kokku puutunud Eesti riigi kaitsestruktuuridega?	Kas Te olete piisavalt informeeritud sellest, mida Teie saaksite teha Eesti kaitseks, juhul kui Eestit ähvardaks välisvaenlase kallaletung?				KOKKU	
	1 Kindlasti mitte	2 Pigem mitte	3 Üldiselt küll	4 Jah piisavalt		
0 On olnud kokkupuuteid	arv	304	753	556	307	1920
	%	15.8%	39.2%	29.0%	16.0%	100.0%
1 Ei ole olnud kokkupuuteid kaitsestruktuuridega	arv	1014	2048	1051	406	4519
	%	22.4%	45.3%	23.3%	9.0%	100.0%
KOKKU	arv	1318	2801	1607	713	6439
	%	20.5%	43.5%	25.0%	11.1%	100.0%

Tabel 6. Kaitsevääkohustuse eas meeste kodakondsuse ja suhtluskeelee jaotus 2000-2017.

Küsitlusaasta	arv / %	Muu kodakondsus & vene keelne	Eesti kodakondsus & vene keelne	Muu kodakondsus & eesti keelne	Eesti kodakondsus & eesti keelne	Küsitlusaasta valim kokku
2000	arv	193	147	9	837	1186
	%	16.3%	12.4%	0.8%	70.6%	100.0%
2001	arv	176	138	6	722	1042
	%	16.9%	13.2%	0.6%	69.3%	100.0%
2002	arv	196	91	8	756	1051
	%	18.6%	8.7%	0.8%	71.9%	100.0%
2003	arv	110	91	10	474	685
	%	16.1%	13.3%	1.5%	69.2%	100.0%
2004	arv	169	110	7	733	1019
	%	16.6%	10.8%	0.7%	71.9%	100.0%
2005	arv	162	112	9	666	949
	%	17.1%	11.8%	0.9%	70.2%	100.0%
2006	arv	97	127	9	760	993
	%	9.8%	12.8%	0.9%	76.5%	100.0%
2007	arv	49	25	6	183	263
	%	18.6%	9.5%	2.3%	69.6%	100.0%
2008	arv	53	32	3	248	336
	%	15.8%	9.5%	0.9%	73.8%	100.0%
2009	arv	148	85	13	536	782
	%	18.9%	10.9%	1.7%	68.5%	100.0%
2010	arv	144	70	7	525	746
	%	19.3%	9.4%	0.9%	70.4%	100.0%
2011	arv	118	102	4	557	781
	%	15.1%	13.1%	0.5%	71.3%	100.0%
2012	arv	119	145	0	586	850
	%	14.0%	17.1%	0.0%	68.9%	100.0%
2013	arv	118	139	5	578	840
	%	14.0%	16.5%	0.6%	68.8%	100.0%
2014	arv	140	146	7	557	850
	%	16.5%	17.2%	0.8%	65.5%	100.0%
2015	arv	169	120	9	514	812
	%	20.8%	14.8%	1.1%	63.3%	100.0%
2016	arv	177	139	7	543	866
	%	20.4%	16.1%	0.8%	62.7%	100.0%
2017	arv	188	153	6	577	924
	%	20.3%	16.6%	0.6%	62.4%	100.0%
KOKKU	arv	2526	1972	125	10352	14975
	%	16.9%	13.2%	0.8%	69.1%	100.0%

Lisa 3. Regressioonanalüüsi tabelid

Tabel 1. Regressioonanalüüsi kategooriaalsete põhitunnuste kirjeldav statistika 2000-2017

		2000-2005		2006-2009		2010-2013		2014-2017	
		N	%	N	%	N	%	N	%
Valmisolek aktiivseks kaitsetegevuseks	1- Töenäoliselt ja kindlasti mitte	634	17.6%	195	16.4%	624	21.9%	608	21.4%
	2-Töenäoliselt jah	1342	37.3%	434	36.5%	1109	38.9%	1005	35.4%
	3- Jah, kindlasti	1625	45.1%	560	47.1%	1120	39.3%	1225	43.2%
Olen kokku puutunud kaitseväeteenistuse	0- Ma ise olen kokku puutunud kaitseväeteenistusega s.h minu lähedased / sõbrad	284	7.9%	202	17.0%	689	24.2%	793	27.9%
	1- Mina ei ole, kuid minu lähedased / sõbrad on kokku puutunud kaitseväeteenistusega	1737	48.2%	585	49.2%	1290	45.2%	1082	38.1%
	2- Ei mina ega minu lähedased / sõbrad ei ole kokku puutunud kaitseväeteenistusega	1580	43.9%	402	33.8%	874	30.6%	963	33.9%
Olen kokku puutunud kaitseliidi tegevusega	0- Mina ise olen osalenud kaitseliidu tegevuses s.h minu lähedased / sõbrad	36	1.0%	46	3.9%	208	7.3%	237	8.4%
	1- Mina ei ole, kuid lähedased / sõbrad on osalenud kaitseliidu tegevuses	901	25.0%	329	27.7%	609	21.3%	697	24.6%
	2- Ei mina ega minu sõbrad / lähedased ei ole osalenud kaitseliidu	2664	74.0%	814	68.5%	2036	71.4%	1904	67.1%
Sõjalise rühmaku töenäosus	1- Töenäoline	565	15.7%	199	16.7%	312	10.9%	788	27.8%
	2- Mitte eriti töenäoline	1939	53.8%	631	53.1%	1521	53.3%	1334	47.0%
	3- Täiesti ebatöenäoline	1097	30.5%	359	30.2%	1020	35.8%	716	25.2%
Valmisolek Eestist lahkuda	1- Kindlasti mitte	1714	47.6%	583	49.0%	1086	38.1%	1123	39.6%
	2- Töenäoliselt mitte	1328	36.9%	446	37.5%	1154	40.4%	1150	40.5%
	3- Töenäoliselt jah	393	10.9%	117	9.8%	439	15.4%	392	13.8%
	4- Jah, kindlasti	166	4.6%	43	3.6%	174	6.1%	173	6.1%
Kodakondsus ja suhtluskeel	1- Eesti kodakondsus ja Eesti keel	2621	72.8%	918	77.2%	2067	72.5%	1942	68.4%
	2- Eesti kodakondsus ja vene keel	399	11.1%	130	10.9%	396	13.9%	420	14.8%
	3- Muu kodakondsus ja vene keel	581	16.1%	141	11.9%	390	13.7%	476	16.8%
Haridus	1- Kõrgharidus	707	19.6%	181	15.2%	489	17.1%	616	21.7%
	2- Kutse-, kesk, kesk- eriharidus	2410	66.9%	766	64.4%	1809	63.4%	1877	66.1%
	1- Alg- või põhiharidus	484	13.4%	242	20.4%	555	19.5%	345	12.2%
KOKKU		3601	100.0%	1189	100.0%	2853	100.0%	2838	100.0%

Tabel 2. Regressioonanalüüsi kaasatud indiviidide arv aastate lõikes

	Aasta	Arv	Protsenti
Küsitlusaasta	2000	480	13.3%
	2001	658	18.3%
	2002	732	20.3%
	2003	216	6.0%
	2004	802	22.3%
	2005	713	19.8%
	2006	240	20.2%
	2008	283	23.8%
	2009	666	56.0%
	2010	655	23.0%
	2011	654	22.9%
	2012	772	27.1%
	2013	772	27.1%
	2014	728	25.7%
	2015	644	22.7%
	2016	714	25.2%
	2017	752	26.5%

Tabel 3. a. Valmisolek „tõenäoliselt jah“ kaitsetegevuses osalemiseks 2000-2005

		kordaja B	kordaja standardhäl ve	olulisuse tõenäosus p	riskisuhe Exp(B)	95% riskisuhte usaldusvahemik Exp(B)	
						alumine usalduspiir	ülemine usalduspiir
Nagelkerke kordaja 0,285							
Valmisolek aktiivseks kaitsetegevuseks: Tõenäoliselt jah		-3.739	0.459	0.000			
Olen kokku puutunud kaitseväeteenistusega	0- Ma ise olen kokku puutunud kaitseväeteenistusega s.h minu lähedased / sõbrad	.591	.269	.028	1.806	1.065	3.061
	1- Mina ei ole, kuid minu lähedased / sõbrad on kokku puutunud kaitseväeteenistusega	.198	.117	.090	1.219	.969	1.532
	2- Ei mina ega minu lähedased / sõbrad ei ole kokku puutunud kaitseväeteenistusega	0 ^c					
Olen kokku puutunud kaitselii tegevusega	0- Mina ise olen osalenud kaitseliidu tegevuses s.h minu lähedased / sõbrad	.737	.829	.374	2.090	.411	10.620
	1- Mina ei ole, kuid lähedased / sõbrad on osalenud kaitseliidu tegevuses	.406	.146	.005	1.500	1.127	1.997
	2- Ei mina ega minu sõbrad / lähedased ei ole osalenud kaitseliidu tegevuses	0 ^c					
Sõjalise rühmaku tõenäosus	1- Tõenäoline	.069	.174	.693	1.071	.761	1.508
	2- Mitte eriti tõenäoline	.529	.128	.000	1.697	1.320	2.181
	3- Täiesti ebatõenäoline	0 ^c					
Eestist lahkumine	1- Kindlasti mitte	3.458	.362	.000	31.743	15.602	64.585
	2- Tõenäoliselt mitte	3.919	.360	.000	50.373	24.883	101.975
	3- Tõenäoliselt jah	2.506	.367	.000	12.256	5.968	25.168
	4- Jah, kindlasti	0 ^c					
Kodakondsus ja suhtluskeel	1- Eesti kodakondsus ja Eesti keel	.389	.146	.007	1.476	1.110	1.964
	2- Eesti kodakondsus ja vene keel	.117	.187	.530	1.125	.780	1.621
	3- Muu kodakondsus ja vene keel	0 ^c					
Haridus	1- Kõrgharidus	.389	.198	.050	1.475	1.000	2.176
	2- Kutse-, kesk, kesk-eriharidus	.179	.159	.260	1.196	.876	1.632
	1- Alg- või põhiharidus	0 ^c					
küsitlusaasta	2000	-.113	.185	.543	.894	.622	1.284
	2001	.085	.176	.629	1.089	.771	1.537
	2002	.268	.177	.130	1.307	.924	1.848
	2003	-.010	.241	.968	.990	.617	1.590
	2004	-.216	.168	.199	.806	.579	1.121
	2005	0 ^c					
Vanus		.004	.005	.428	1.004	.994	1.013
Sissetulek		.028	.028	.318	1.028	.974	1.085

*Taustakategooria: tõenäoliselt ja kindlasti mitte

Tabel 3.b. Valmisolek „jah kindlasti“ kaitsetegevuses osalemiseks 2000-2005

		kordaja B	kordaja standardhäl ve	olulisuse tõenäosus p	riskisuhe Exp(B)	95% riskisuhte	
						usaldusvahe mik	Exp(B)
Nagelkerke kordaja 0,285						alumine usalduspiir	ülemine usalduspiir
Valmisolek aktiivseks kaitsetegevuseks: Jah, kindlasti		-2.043	0.348	0.000			
Olen kokku puutunud kaitseväeteenistusega	0- Ma ise olen kokku puutunud s.h minu lähedased / sõbrad	.985	.260	.000	2.679	1.608	4.463
	1- Mina ei ole, kuid minu lähedased / sõbrad on kokku puutunud kaitseväeteenistusega	.257	.117	.028	1.293	1.028	1.625
	2- Ei mina ega minu lähedased / sõbrad ei ole kokku puutunud kaitseväeteenistusega	0 ^c					
Olen kokku puutunud kaitseväeteenistusega	0- Mina ise olen osalenud kaitseväeteenistuse tegevuses s.h minu lähedased / sõbrad	1.569	.795	.048	4.801	1.011	22.796
	1- Mina ei ole, kuid lähedased / sõbrad on osalenud kaitseväeteenistuse tegevuses	.670	.143	.000	1.954	1.476	2.587
	2- Ei mina ega minu sõbrad / lähedased ei ole osalenud kaitseväeteenistuse tegevuses	0 ^c					
Sõjalise rünnaku tõenäosus	1- Tõenäoline	.164	.170	.335	1.178	.844	1.644
	2- Mitte eriti tõenäoline	.187	.128	.142	1.206	.939	1.549
	3- Täiesti ebatõenäoline	0 ^c					
Eestist lahkumine	1- Kindlasti mitte	2.852	.208	.000	17.321	11.515	26.056
	2- Tõenäoliselt mitte	1.880	.210	.000	6.556	4.346	9.889
	3- Tõenäoliselt jah	.094	.238	.692	1.099	.689	1.752
	4- Jah, kindlasti	0 ^c					
Kodakondsus ja suhtluskeel	1- Eesti kodakondsus ja eesti keel	.529	.149	.000	1.698	1.267	2.275
	2- Eesti kodakondsus ja vene keel	.289	.186	.122	1.335	.926	1.924
	3- Muu kodakondsus ja vene keel	0 ^c					
Haridus	1- Kõrgharidus	.505	.196	.010	1.657	1.129	2.432
	2- Kutse-, kesk, kesk-eriharidus	.187	.155	.229	1.206	.889	1.635
	1- Alg- või põhiharidus	0 ^c					
küsitusaasta	2000	-432	.186	.020	.649	.451	.934
	2001	-190	.175	.277	.827	.587	1.165
	2002	-129	.176	.464	.879	.623	1.241
	2003	-396	.244	.104	.673	.417	1.085
	2004	-.005	.163	.975	.995	.723	1.370
	2005	0 ^c					
Vanus		-0.001	0.005	0.870	0.999	0.990	1.009
sissetulek		.033	.028	.228	1.034	.979	1.091

*Taustakategooria: tõenäoliselt ja kindlasti mitte

Tabel 4. a. Valmisolek „tõenäoliselt jah“ kaitsetegevuses osalemiseks 2006-2009

	kordaja B	kordaja standardhälve	olulisuse tõenäosus p	riskisuhe Exp(B)	95% riskisuhte usaldusvahemik		
					alumine usalduspier	ülemine usalduspier	
Nagelkerke kordaja 0,360							
Valmisolek aktiivseks kaitsetegevuseks: Tõenäoliselt jah							
Olen kokku puutunud kaitseväeteenistusega	0- Ma ise olen kokku puutunud kaitseväeteenistusega s.h minu lähedased / sõbrad	-.006	.323	.985	.994	.528	1.872
	1- Mina ei ole, kuid minu lähedased / sõbrad on kokku puutunud kaitseväeteenistusega	.011	.218	.960	1.011	.660	1.549
	2- Ei mina ega minu lähedased / sõbrad ei ole kokku puutunud	0°					
Olen kokku puutunud kaitseliidu tegevusega	0- Mina ise olen osalenud kaitseliidu tegevuses s.h minu lähedased / sõbrad	1.003	1.099	.361	2.727	.316	23.521
	1- Mina ei ole, kuid lähedased / sõbrad on osalenud kaitseliidu tegevuses	.351	.261	.178	1.420	.852	2.368
	2- Ei mina ega minu sõbrad / lähedased ei ole osalenud kaitseliidu tegevuses	0°					
Sõjalise rühma tõenäosus	1- Tõenäoline	-.023	.309	.941	.977	.533	1.791
	2- Mitte eriti tõenäoline	.496	.219	.024	1.642	1.068	2.524
	3- Täiesti ebatõenäoline	0°					
Eestist lahkumine	1- Kindlasti mitte	2.680	.470	.000	14.583	5.800	36.667
	2- Tõenäoliselt mitte	2.755	.454	.000	15.718	6.456	38.264
	3- Tõenäoliselt jah	1.344	.479	.005	3.834	1.498	9.809
	4- Jah, kindlasti	0°					
Kodakondsus ja suhtluskeel	1- Eesti kodakondsus ja eesti keel	.747	.274	.006	2.111	1.235	3.610
	2- Eesti kodakondsus ja vene keel	.456	.332	.170	1.578	.822	3.027
	3- Muu kodakondsus ja vene keel	0°					
Haridus	1- Kõrgharidus	.274	.337	.416	1.316	.679	2.548
	2- Kutse-, kesk, kesk-eriharidus	.353	.241	.144	1.423	.887	2.283
	1- Alg- või põhiharidus	0°					
Küsitlusaasta	2006	-.507	.248	.041	.602	.371	.978
	2008	-.270	.243	.266	.763	.474	1.229
	2009	0°					
	vanus	-.014	.008	.083	.986	.971	1.002
	sissetulek	.060	.050	.227	1.062	.963	1.170

*Taustakategooria: tõenäoliselt ja kindlasti mitte

Tabel 4. b. Valmisolek „jah kindlasti“ kaitsetegevuses osalemiseks 2006-2009

		kordaja B	kordaja standardhälve	olulisuse tõenäosus p	riskisuhe Exp(B)	95% riskisuhete usaldusvahemik	
						alumine usalduspier	ülemine usalduspier
Nagelkerke kordaja 0,360							
Valmisolek aktiivseks kaitsetegevuseks: Jah, kindlasti		-2.788	0.675	0.000			
Olen kokku puutunud kaitseväeteenistusega	0- Ma ise olen kokku puutunud kaitseväeteenistusega s.h minu lähedased / sõbrad	.415	.335	.216	1.515	.785	2.922
	1- Mina ei ole, kuid minu lähedased / sõbrad on kokku puutunud kaitseväeteenistusega	.570	.229	.013	1.769	1.128	2.773
	2- Ei mina ega minu lähedased / sõbrad ei ole kokku puutunud	0°					
Olen kokku puutunud kaitseliidu tegevusega	0- Mina ise olen osalenud kaitseliidu tegevuses s.h minu lähedased / sõbrad	1.961	1.065	.066	7.106	.882	57.279
	1- Mina ei ole, kuid lähedased / sõbrad on osalenud kaitseliidu tegevuses	.624	.261	.017	1.867	1.120	3.113
	2- Ei mina ega minu sõbrad / lähedased ei ole osalenud kaitseliidu tegevuses	0°					
Sõjalise rühma tõenäosus	1- Tõenäoline	.521	.310	.093	1.683	.917	3.087
	2- Mitte eriti tõenäoline	.299	.233	.199	1.349	.854	2.130
	3- Täiesti ebatõenäoline	0°					
Eestist lahkumine	1- Kindlasti mitte	4.130	.514	.000	62.187	22.701	170.354
	2- Tõenäoliselt mitte	2.502	.506	.000	12.210	4.529	32.918
	3- Tõenäoliselt jah	.649	.557	.244	1.913	.642	5.706
	4- Jah, kindlasti	0°					
Kodakondsus ja suhtluskee	1- Eesti kodakondsus ja eesti keel	1.185	.305	.000	3.270	1.798	5.948
	2- Eesti kodakondsus ja vene keel	.097	.382	.799	1.102	.521	2.333
	3- Muu kodakondsus ja vene keel	0°					
Haridus	1- Kõrgharidus	.701	.348	.044	2.015	1.019	3.985
	2- Kutse-, kesk, kesk-eriharidus	.385	.251	.126	1.469	.898	2.404
	1- Alg- või põhiharidus	0°					
Küsitlusaasta	2006	-.558	.259	.031	.573	.345	.951
	2008	-.231	.250	.355	.794	.486	1.295
	2009	0°					
	vanus	-.028	.008	.001	.972	.957	.989
	sissetulek	.077	.052	.133	1.080	.977	1.195

*Taustakategooria: tõenäoliselt ja kindlasti mitte

Tabel 5. a. Valmisolek „tõenäoliselt jah“ kaitsetegevuses osalemiseks 2010-2013

		kordaja B	kordaja standardhälve	olulisuse tõenäosus p	riskisuhe Exp(B)	95% riskisuhte usalduvahemik Exp(B)	
						alumine usaldupiir	ülemine usaldupiir
Nagelkerke kordaja 0,363							
Valmisolek aktiivseks kaitsetegevuseks: Tõenäoliselt jah		-2.319	0.365	0.000			
Olen kokku puutunud kaitseväeteenistusega	0- Ma ise olen kokku puutunud kaitseväeteenistusega s.h minu lähedased / sõbrad	0.604	0.172	0.000	1.830	1.306	2.565
	1- Mina ei ole, kuid minu lähedased / sõbrad on kokku puutunud	0.184	0.128	0.151	1.203	0.935	1.547
	2- Ei mina ega minu lähedased / sõbrad ei ole kokku puutunud kaitseväeteenistusega	0c					
Olen kokku puutunud kaitseliidu tegevusega	0- Mina ise olen osalenud kaitseliidu tegevuses s.h minu lähedased / sõbrad	0.130	0.306	0.670	1.139	0.625	2.077
	1- Mina ei ole, kuid lähedased / sõbrad on osalenud kaitseliidu tegevuses	0.264	0.157	0.093	1.302	0.957	1.772
	2- Ei mina ega minu sõbrad / lähedased ei ole osalenud kaitseliidu tegevuses	0c					
Sõjalise rühnaku tõenäosus	1- Tõenäoline	-0.047	0.194	0.808	0.954	0.652	1.396
	2- Mitte eriti tõenäoline	0.316	0.123	0.010	1.371	1.078	1.744
	3- Täiesti ebatõenäoline	0c					
Eestist lahkumine	1- Kindlasti mitte	2.364	0.255	0.000	10.631	6.448	17.528
	2- Tõenäoliselt mitte	3.120	0.245	0.000	22.638	14.000	36.605
	3- Tõenäoliselt jah	1.472	0.249	0.000	4.356	2.676	7.091
	4- Jah, kindlasti	0c					
Kodakondsus ja suhtluskeel	1- Eesti kodakondsus ja eesti keel	0.665	0.154	0.000	1.944	1.437	2.629
	2- Eesti kodakondsus ja vene keel	0.157	0.187	0.400	1.170	0.811	1.688
	3- Muu kodakondsus ja vene keel	0c					
Haridus	1- Kõrgharidus	0.687	0.194	0.000	1.988	1.359	2.907
	2- Kutse-, kesk, kesk- eriharidus	0.528	0.144	0.000	1.695	1.279	2.246
	1- Alg- või põhiharidus	0c					
Küsitlusaaasta	2010	.223	.168	.185	1.249	.899	1.737
	2011	-.107	.160	.504	.898	.656	1.230
	2012	-.135	.146	.353	.873	.656	1.162
	2013	0c					
	vanus	-0.019	0.005	0.000	0.982	0.972	0.991
	sissetulek	0.026	0.019	0.166	1.026	0.989	1.065

*Taustakategooria: tõenäoliselt ja kindlasti mitte

Tabel 5. b. Valmisolek „jah kindlasti“ kaitsetegevuses osalemiseks 2010-2013

		kordaja B	kordaja standardhälve	olulisuse tõenäosus p	riskisuhe Exp(B)	95% riskisuhte	
						usal dusvahemik Exp(B) alumine usal duspiir	ülemine usal duspiir
Nagelkerke kordaja 0,363							
Valmisolek aktiivseks kaitsetegevuseks: Jah, kindlasti		-3.027	0.389	0.000			
Olen kokku puutunud kaitseväeteenistusega	0- Ma ise olen kokku puutunud kaitseväeteenistusega s.h minu lähedased / sõbrad	0.735	0.182	0.000	2.085	1.460	2.977
	1- Mina ei ole, kuid minu lähedased / sõbrad on kokku puutunud kaitseväeteenistusega	0.339	0.138	0.014	1.403	1.070	1.840
	2- Ei mina ega minu lähedased / sõbrad ei ole kokku puutunud kaitseväeteenistusega	0c					
Olen kokku puutunud kaitseliidu tegevusega	0- Mina ise olen osalenud kaitseliidu tegevuses s.h minu lähedased / sõbrad	1.038	0.292	0.000	2.824	1.595	5.001
	1- Mina ei ole, kuid lähedased / sõbrad on osalenud kaitseliidu tegevuses	0.257	0.162	0.113	1.292	0.941	1.775
	2- Ei mina ega minu sõbrad / lähedased ei ole osalenud kaitseliidu tegevuses	0c					
Sõjalise rühnaku tõenäosus	1- Tõenäoline	0.170	0.198	0.389	1.186	0.805	1.746
	2- Mitte eriti tõenäoline	0.105	0.130	0.419	1.110	0.861	1.432
	3- Täiesti ebatõenäoline	0c					
Eestist lahkumine	1- Kindlasti mitte	3.250	0.253	0.000	25.800	15.711	42.367
	2- Tõenäoliselt mitte	2.460	0.250	0.000	11.700	7.162	19.115
	3- Tõenäoliselt jah	0.185	0.278	0.505	1.203	0.698	2.075
	4- Jah, kindlasti	0c					
Kodakondsus ja suhtluskeel	1- Eesti kodakondsus ja eesti keel	1.231	0.179	0.000	3.425	2.410	4.867
	2- Eesti kodakondsus ja vene keel	0.228	0.225	0.310	1.256	0.809	1.951
	3- Muu kodakondsus ja vene keel	0c					
Haridus	1- Kõrgharidus	0.948	0.203	0.000	2.580	1.734	3.839
	2- Kutse-, kesk, kesk- eriharidus	0.441	0.150	0.003	1.554	1.158	2.085
	1- Alg- või põhiharidus	0c					
Küsitlusaasta	2010	0.699	0.176	0.000	2.011	1.424	2.842
	2011	0.281	0.169	0.095	1.325	0.952	1.844
	2012	0.011	0.159	0.943	1.011	0.741	1.380
	2013	0c					
	Vanus	-0.020	0.005	0.000	0.980	0.971	0.990
	sissetulek	0.042	0.020	0.036	1.043	1.003	1.084

*Taustakategooria: tõenäoliselt ja kindlasti mitte

Tabel 6.a. Valmisolek „tõenäoliselt jah“ kaitsetegevuses osalemiseks 2014-2017

		kordaja B	kordaja standardhälve	olulisuse tõenäosus p	riskisuhte Exp(B)	95% riskisuhte usaldusvahemik Exp(B)	
						alumine usalduspiir	ülemine usalduspiir
Nagelkerke kordaja 0,340							
Valmisolek aktiivseks kaitsetegevuseks: Tõenäoliselt jah		-2.705	0.378	0.000			
Olen kokku puutunud kaitseväätenistusega	0- Ma ise olen kokku puutunud kaitseväätenistusega s.h minu lähedased / sõbrad	0.532	0.169	0.002	1.702	1.221	2.372
	1- Mina ei ole, kuid minu lähedased / sõbrad on kokku puutunud kaitseväätenistusega	0.214	0.132	0.107	1.238	0.955	1.605
	2- Ei mina ega minu lähedased / sõbrad ei ole kokku puutunud kaitseväätenistusega	0c					
Olen kokku puutunud kaitseliidu tegevusega	0- Mina ise olen osalenud kaitseliidu tegevuses s.h minu lähedased / sõbrad	0.165	0.277	0.551	1.180	0.685	2.032
	1- Mina ei ole, kuid lähedased / sõbrad on osalenud kaitseliidu tegevuses	0.255	0.160	0.111	1.291	0.943	1.767
	2- Ei mina ega minu sõbrad / lähedased ei ole osalenud kaitseliidu tegevuses	0c					
Sõjalise rünnaku tõenäosus	1- Tõenäoline	0.232	0.164	0.158	1.261	0.914	1.739
	2- Mitte eriti tõenäoline	0.200	0.141	0.157	1.221	0.926	1.610
	3- Täiesti ebatõenäoline	0c					
Eestist lahkumine	1- Kindlasti mitte	2.192	0.257	0.000	8.950	5.407	14.814
	2- Tõenäoliselt mitte	2.724	0.247	0.000	15.243	9.387	24.752
	3- Tõenäoliselt jah	1.490	0.255	0.000	4.436	2.689	7.319
	4- Jah, kindlasti	0c					
Kodakondsus ja suhtluskeel	1- Eesti kodakondsus ja eesti keel	0.735	0.159	0.000	2.085	1.528	2.845
	2- Eesti kodakondsus ja vene keel	0.414	0.177	0.019	1.513	1.069	2.139
	3- Muu kodakondsus ja vene keel	0c					
Haridus	1- Kõrgharidus	0.474	0.207	0.022	1.606	1.071	2.408
	2- Kutse-, kesk, kesk-eriharidus	0.576	0.178	0.001	1.779	1.255	2.521
	1- Alg- või põhiharidus	0c					
Küsitlusaasta	2014	0.198	0.159	0.215	1.218	0.892	1.665
	2015	0.089	0.165	0.590	1.093	0.791	1.512
	2016	-0.023	0.161	0.884	0.977	0.712	1.340
	2017	0c					
	Vanus	-0.010	0.005	0.054	0.990	0.981	1.000
	Sissetulek	0.027	0.020	0.183	1.028	0.987	1.070

*Taustakategooria: tõenäoliselt ja kindlasti mitte

Tabel 6.b. Valmisolek „jah, kindlasti“ kaitsetegevuses osalemiseks 2014-2017

		kordaja B	kordaja standardhälve	olulisuse tõenäosus p	riskisuhe Exp(B)	95% riskisuhte usaldusvahemik Exp(B)	
						alumine usalduspiir	ülemine usalduspiir
Nagelkerke kordaja 0,340							
Valmisolek aktiivseks kaitsetegevuseks: Jah, kindlasti		-2.559	.382	.000			
Olen kokku puutunud kaitseväeteenistusega	0- Ma ise olen kokku puutunud kaitseväeteenistusega s.h minu lähedased / sõbrad	1.059	0.173	0.000	2.883	2.053	4.048
	1- Mina ei ole, kuid minu lähedased / sõbrad on kokku puutunud kaitseväeteenistusega	0.368	0.139	0.008	1.444	1.100	1.896
	2- Ei mina ega minu lähedased / sõbrad ei ole kokku puutunud kaitseväeteenistusega	0c					
Olen kokku puutunud kaitseliidu tegevusega	0- Mina ise olen osalenud kaitseliidu tegevuses s.h minu lähedased / sõbrad	0.913	0.267	0.001	2.492	1.477	4.203
	1- Mina ei ole, kuid lähedased / sõbrad on osalenud kaitseliidu tegevuses	0.606	0.160	0.000	1.832	1.340	2.507
	2- Ei mina ega minu sõbrad / lähedased ei ole osalenud kaitseliidu tegevuses	0c					
Sõjalise rünnaku tõenäosus	1- Tõenäoline	0.265	0.169	0.116	1.304	0.937	1.815
	2- Mitte eriti tõenäoline	0.115	0.147	0.433	1.122	0.841	1.498
	3- Täiesti ebatõenäoline	0c					
Eestist lahkumine	1- Kindlasti mitte	3.067	0.246	0.000	21.485	13.276	34.770
	2- Tõenäoliselt mitte	2.136	0.242	0.000	8.466	5.269	13.604
	3- Tõenäoliselt jah	0.124	0.274	0.652	1.132	0.661	1.938
	4- Jah, kindlasti	0c					
Kodakond sus ja suhtluske	1- Eesti kodakondus ja eesti keel	0.992	0.170	0.000	2.696	1.932	3.763
	2- Eesti kodakondus ja vene keel	0.232	0.199	0.245	1.261	0.853	1.863
	3- Muu kodakondus ja vene keel	0c					
Haridus	1- Kõrgharidus	0.555	0.210	0.008	1.743	1.155	2.630
	2- Kutse-, kesk, kesk-eriharidus	0.330	0.179	0.066	1.391	0.978	1.977
	1- Alg- või põhiharidus	0c					
Küsitlusaasta	2014	-0.182	0.167	0.276	0.834	0.601	1.156
	2015	0.156	0.169	0.359	1.168	0.838	1.629
	2016	0.129	0.164	0.434	1.137	0.824	1.569
	2017	0c					
Vanus		-0.014	0.005	0.006	0.986	0.976	0.996
Sissetulek		0.011	0.021	0.610	1.011	0.970	1.054

*Taustakategooria: tõenäoliselt ja kindlasti mitte

Tabel 7.a. Perioodi 2014-2017 lisaanalüüsi kaasatud täiendavate tunnuste kirjeldav statistika

Tunnuste kategooriad		Arv	%
Aktiivne kaitsevalmidus	1 Tõenäoliselt ja kindlasti mitte	445	20.3%
	2 Tõenäoliselt jah	716	32.7%
	3 Jah, kindlasti	1027	46.9%
Olen kokku puutunud kaitseväeteenistusega	0 Ma ise ja s.h mu sõbrad on kokku puutunud kaitseväeteenistusega	639	29.2%
	1 Mina ise ei ole, kuid minu lähedased / sõbrad on kokku puutunud kaitseväeteenistusega	812	37.1%
	2 Ei mina ega minu lähedased / sõbrad pole kokku puutunud kaitseväeteenistusega	737	33.7%
Olen kokku puutunud kaitseliidu tegevusega	0 Mina ise olen osalenud kaitseliidu tegevuses s.h minu sõbrad	184	8.4%
	1 Mina ei ole, kuid minu lähedased sõbrad on osalenud kaitseliidu tegevuses	566	25.9%
	2 Ei mina ega minu lähedased / sõbrad pole osalenud kaitseliidu tegevuses	1438	65.7%
Olen osalenud õppekogunemistel	0 Mina ise olen osalenud õppekogunemistel s.h minu sõbrad	135	6.2%
	1 Mina ei ole, kuid minu lähedased / sõbrad on osalenud õppekogunemistel	359	16.4%
	2 Ei mina ega minu lähedased / sõbrad pole osalenud õppekogunemistel	1694	77.4%
Olen osalenud riigikaitseõpetuses	0 Mina ise s.h minu sõbrad on osalenud riigikaitseõpetuses	173	7.9%
	1 Mina ei ole, kuid minu lähedased / sõbrad on osalenud riigikaitseõpetuses	203	9.3%
	2 Ei mina ega minu lähedased sõbrad pole osalenud riigikaitseõpetuses	1812	82.8%

Tabel jätkub järgmisel lehel

Tabel 7.b. Perioodi 2014-2017 lisaanalüüsi kaasatud täiendavate tunnuste kirjeldav statistika

	Tunnuste kategooriad	Arv	%
Sõjalise rünnaku tõenäosus	1 Tõenäoliseks	620	28.3%
	2 Mitte eriti tõenäoliseks	1018	46.5%
	3 Täiesti ebatõenäoliseks	550	25.1%
Eestist lahkumine	1 Kindlasti mitte	910	41.6%
	2 Tõenäoliselt mitte	832	38.0%
	3 Tõenäoliselt jah	310	14.2%
	4 Jah, kindlasti	136	6.2%
Usk kaitsevõimesse	1 Jah, tõenäoliselt või kindlasti on Eestist võimalik kaitsta liitlasvägede saabumiseni	1278	58.4%
	2 Tõenäoliselt või kindlasti mitte ei suuda Eesti ennast kaitsta	910	41.6%
Informeerituse tase sõjaolukorras tegutseda	1 Jah, piisavalt	339	15.5%
	2 Üldiselt küll	536	24.5%
	3 Pigem mitte	847	38.7%
	4 Kindlasti mitte	466	21.3%
Olen tundnud uhkust Eesti üle	1 Väga sageli pidevalt	425	19.4%
	2 Küllalt sageli	672	30.7%
	3 Mõnikord	945	43.2%
	4 Mitte kunagi	146	6.7%
Haridus	1 kõrgharidus	496	22.7%
	2 kutse-, kesk-, keskeri haridus	1463	66.9%
	3 alg- või põhiharidus	229	10.5%
Kodakondsus ja suhtluskeel	1 Eesti kodakondsus ja eesti keel	1553	71.0%
	2 Eesti kodakondsus ja vene veel	294	13.4%
	3 Muu kodakondsus ja vene keel	341	15.6%
Küsitlusaasta	2014	305	13.9%
	2015	564	25.8%
	2016	629	28.7%
	2017	690	31.5%
	kokku	2188	100.0%
	Puuduvaid väärtuseid	1267	
	KOKKU	3455	

Tabel 8. a. Aktiivse kaitsevalmiduse prognoosimudel indiviidi kokkupuute alusel kaitsestruktuuridega täiendavate tunnuste alusel 2014 – 2017

		kordaja B	kordaja standardhälve	olulisuse tõenäosus <i>p</i>	riskisuhe Exp(B)	95% riskisuhete usaldusvahemik Exp(B)	
						alumine usalduspiir	ülemine usalduspiir
Nagelkerke kordaja 0,10							
Valmisolek aktiivseks kaitsetegevuseks: tõenäoliselt jah		.004		.961			
Olen kokku puutunud kaitseväeteenistusega	0 Ma ise ja s.h mu sõbrad on kokku puutunud kaitseväeteenistusega	.858	.137	.000	2.359	1.803	3.087
	1 Mina ise ei ole, kuid minu lähedased / sõbrad on kokku puutunud kaitseväeteenistusega	.461	.113	.000	1.585	1.272	1.977
	2 Ei mina ega minu lähedased / sõbrad pole kokku puutunud kaitseväeteenistusega	0 ^b					
Olen kokku puutunud kaitseliidu tegevusega	0 Mina ise olen osalenud kaitseliidu tegevuses s.h minu sõbrad	.412	.254	.104	1.510	.918	2.483
	1 Mina ei ole, kuid minu lähedased sõbrad on osalenud kaitseliidu tegevuses	.544	.138	.000	1.722	1.315	2.255
	2 Ei mina ega minu lähedased / sõbrad pole osalenud kaitseliidu tegevuses	0 ^b					
Olen osalenud õppekogunemistel	0 Mina ise olen osalenud õppekogunemistel s.h minu sõbrad	.108	.248	.662	1.114	.686	1.811
	1 Mina ei ole, kuid minu lähedased / sõbrad on osalenud õppekogunemistel	-.243	.147	.097	.784	.588	1.045
	2 Ei mina ega minu Lähedased / sõbrad pole osalenud õppekogunemistel	0 ^b					
Olen osalenud riigikaitseõpetuses	0 Mina ise s.h minu sõbrad on osalenud riigikaitseõpetuses	.635	.211	.003	1.887	1.249	2.852
	1 Mina ei ole, kuid minu lähedased / sõbrad on osalenud riigikaitseõpetuses	.527	.192	.006	1.693	1.162	2.466
	2 Ei mina ega minu lähedased sõbrad pole osalenud riigikaitseõpetuses	0 ^b					

*Taustakategooria: tõenäoliselt ja kindlasti mitte

Tabel 8.b. Aktiivse kaitsevalmiduse prognoosimudel indiviidi kokkupuute alusel kaitsestruktuuridega täiendavate tunnuste alusel perioodil 2014 – 2017

		kordaja B	kordaja standardhälve	olulisuse tõenäosus <i>p</i>	riskisuhe Exp(B)	95% riskisuhte usaldusvahemik Exp(B)	
						alumine usalduspiir	ülemine usalduspiir
Nagelkerke kordaja 0,10							
Valmisolek aktiivseks kaitsetegevuseks: Jah kindlasti		-.219	.080	.006			
Olen kokku puutunud kaitseväätenistusega	0 Ma ise ja s.h mu sõbrad on kokku puutunud kaitseväätenistusega	1.212	.136	.000	3.360	2.575	4.382
	1 Mina ise ei ole, kuid minu lähedased / sõbrad on kokku puutunud kaitseväätenistusega	.519	.115	.000	1.681	1.343	2.104
	2 Ei mina ega minu lähedased / sõbrad pole kokku puutunud kaitseväätenistusega	0 ^b					
Olen kokku puutunud kaitseliidu tegevusega	0 Mina ise olen osalenud kaitseliidu tegevuses s.h minu sõbrad	1.387	.234	.000	4.004	2.529	6.339
	1 Mina ei ole, kuid minu lähedased sõbrad on osalenud kaitseliidu tegevuses	.978	.134	.000	2.659	2.046	3.456
	2 Ei mina ega minu lähedased / sõbrad pole osalenud kaitseliidu tegevuses	0 ^b					
Olen osalenud õppekogunemistel	0 Mina ise olen osalenud õppekogunemistel s.h minu sõbrad	.331	.240	.169	1.392	.869	2.230
	1 Mina ei ole, kuid minu lähedased / sõbrad on osalenud õppekogunemistel	.043	.142	.764	1.044	.790	1.379
	2 Ei mina ega minu Lähedased / sõbrad pole osalenud õppekogunemistel	0 ^b					
Olen osalenud riigikaitseõpetuses	0 Mina ise s.h minu sõbrad on osalenud riigikaitseõpetuses	.243	.217	.264	1.275	.833	1.951
	1 Mina ei ole, kuid minu lähedased / sõbrad on osalenud riigikaitseõpetuses	.326	.193	.092	1.386	.949	2.025
	2 Ei mina ega minu lähedased sõbrad pole osalenud riigikaitseõpetuses	0 ^b					

*Tautakategooria: tõenäoliselt ja kindlasti mitte

Tabel 9. Risttabel: olen teeninud Eesti kaitseväes ja kaitseliiduga kokku puutumise kogemus (2000-2017)

		Kaitseliidu kogemus			KOKKU
		Mina ise olen osalenud kaitseliidu tegevuses s.h minu sõbrad	Mina ei ole, kuid minu lähedased sõbrad on osalenud kaitseliidu tegevuses	Ei mina ega minu lähedased / sõbrad pole osalenud kaitseliidu tegevuses	
Ei ole teeninud EV kaitseväes	arv	361	2497	8640	11498
	%	61.9%	77.4%	84.8%	82.1%
Jah olen teeninud Eesti kaitseväes	arv	222	731	1550	2503
	%	38.1%	22.6%	15.2%	17.9%
KOKKU	arv	583	3228	10190	14001
	%	100%	100%	100%	100.0%

Tabel 10. Risttabel: olen teeninud Eesti kaitseväes ja riigikaitseõpetusega kokku puutumise kogemus (2000-2017)

		Riigikaitseõpetuses osalemise kogemus			KOKKU
		0 Mina ise olen osalenud riigikaitseõpetuses	1 Mina ei ole, kuid minu lähedased / sõbrad on osalenud riigikaitseõpetuses	2 Ei mina ega minu lähedased sõbrad pole osalenud riigikaitseõpetuses	
0 Ei ole teeninud Eesti kaitseväes	arv	341	425	4228	4994
	%	67.8%	68.2%	76.2%	74.8%
1 Jah, olen teeninud Eesti kaitseväes	arv	162	198	1319	1679
	%	32.2%	31.8%	23.8%	25.2%
KOKKU	Arv	503	623	5547	6673
	%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Tabel 11. Aktiivset kaitsevalmiduse prognoosimisel 2014. aastal kaitsestruktuuridega kokku puutumise kogemuse alusel.

	kordaja B	kordaja standardhälve	olulisuse tõenäosus p	riskisuhte Exp(B)	95% riskisuhte usaldusvahemik Exp(B)		
					alumine usalduspiir	ülemine usalduspiir	
Nagelkerke kordaja 0,136							
Valmisolek aktiivseks kaitsetegvuseks: tõenäoliselt jah	.226	.150	.133				
Olen kokku puutunud kaitseväeteenistusega	0 Ma ise ja s.h mu sõbrad on kokku puutunud kaitseväeteenistusega	1.153	.327	.000	3.169	1.670	6.012
	1 Mina ise ei ole, kuid minu lähedased / sõbrad on kokku puutunud kaitseväeteenistusega	.441	.223	.048	1.555	1.005	2.406
	2 Ei mina ega minu lähedased / sõbrad pole kokku puutunud kaitseväeteenistusega	0 ^b					
Olen kokku puutunud kaitseliidu tegevusega	0 Mina ise olen osalenud kaitseliidu tegvuses s.h minu sõbrad	.113	.509	.824	1.120	.413	3.034
	1 Mina ei ole, kuid minu lähedased sõbrad on osalenud kaitseliidu tegevuses	.731	.280	.009	2.078	1.201	3.594
	2 Ei mina ega minu lähedased / sõbrad pole osalenud kaitseliidu tegevuses	0 ^b					
Olen osalenud õppekogunemistel	0 Mina ise olen osalenud õppekogunemistel s.h minu sõbrad	.683	.646	.290	1.980	.558	7.025
	1 Mina ei ole, kuid minu lähedased / sõbrad on osalenud õppekogunemistel	-.826	.282	.003	.438	.252	.761
	2 Ei mina ega minu Lähedased / sõbrad pole osalenud õppekogunemistel	0 ^b					
Olen osalenud riigikaitseõpetuses	0 Mina ise olen osalenud riigikaitseõpetuses	.961	.464	.039	2.614	1.052	6.497
	1 Mina ei ole, kuid minu lähedased / sõbrad on osalenud riigikaitseõpetuses	.206	.349	.555	1.228	.620	2.432
	2 Ei mina ega minu lähedased sõbrad pole osalenud riigikaitseõpetuses	0 ^b					
Valmisolek aktiivseks kaitsetegvuseks: Jah kindlasti	-.295	.168	.079				
Olen kokku puutunud kaitseväeteenistusega	0 Ma ise ja s.h mu sõbrad on kokku puutunud kaitseväeteenistusega	1.387	.335	.000	4.003	2.074	7.727
	1 Mina ise ei ole, kuid minu lähedased / sõbrad on kokku puutunud kaitseväeteenistusega	.352	.243	.148	1.421	.883	2.288
	2 Ei mina ega minu lähedased / sõbrad pole kokku puutunud kaitseväeteenistusega	0 ^b					
Olen kokku puutunud kaitseliidu tegevusega	0 Mina ise olen osalenud kaitseliidu tegvuses s.h minu sõbrad	1.189	.474	.012	3.284	1.296	8.322
	1 Mina ei ole, kuid minu lähedased sõbrad on osalenud kaitseliidu tegevuses	.804	.286	.005	2.235	1.276	3.916
	2 Ei mina ega minu lähedased / sõbrad pole osalenud kaitseliidu tegevuses	0 ^b					
Olen osalenud õppekogunemistel	0 Mina ise olen osalenud õppekogunemistel s.h minu sõbrad	1.267	.640	.048	3.549	1.013	12.437
	1 Mina ei ole, kuid minu lähedased / sõbrad on osalenud õppekogunemistel	.157	.273	.566	1.170	.685	1.997
	2 Ei mina ega minu Lähedased / sõbrad pole osalenud õppekogunemistel	0 ^b					
Olen osalenud riigikaitseõpetuses	0 Mina ise olen osalenud riigikaitseõpetuses	.554	.485	.253	1.741	.673	4.503
	1 Mina ei ole, kuid minu lähedased / sõbrad on osalenud riigikaitseõpetuses	-.004	.359	.991	.996	.493	2.013
	2 Ei mina ega minu lähedased sõbrad pole osalenud riigikaitseõpetuses	0 ^b					

*Taustakategooria: tõenäoliselt ja kindlasti mitte

Tabel 12.a Aktiivse kaitsevalmiduse prognoosimudel individuaalselt tajutud tegurite alusel 2014-2017

		kordaja B	kordaja standardhälve	olulisuse tõenäosus <i>p</i>	riskisuhe Exp(B)	95% riskisuhte usaldusvahemik Exp(B)	
						alumine usalduspiir	ülemine usalduspiir
Nagelkerke kordaja 0,402							
Valmisolek aktiivseks kaitsetegevuseks: tõenäoliselt jah		-2.900	.338	.000			
Sõjalise rühmaku tõenäosus	1 Tõenäoliselt	.529	.180	.003	1.697	1.192	2.417
	2 Mitte eriti tõenäoliselt	.298	.157	.058	1.347	.990	1.834
	3 Täiesti ebatõenäoliselt	0 ^b					
Valmisolek Eestist lahkuda	1 Kindlasti mitte	2.048	.294	.000	7.755	4.356	13.806
	2 Tõenäoliselt mitte	2.501	.291	.000	12.194	6.892	21.576
	3 Tõenäoliselt jah	1.503	.297	.000	4.494	2.513	8.038
	4 Jah, kindlasti	0 ^b					
Usk kaitsevõimesse	1 Jah, tõenäoliselt või kindlasti on Eestist võimalik kaitsta	.560	.137	.000	1.751	1.337	2.292
	2 Tõenäoliselt või kindlasti mitte ei suuda Eesti end kaitsta	0 ^b					
Informeerituse tase sõjalaulukorras tegutsemiseks	1 Jah, piisavalt	.135	.272	.620	1.144	.671	1.950
	2 Üldiselt küll	1.057	.206	.000	2.877	1.922	4.306
	3 Pigem mitte	.423	.159	.008	1.526	1.116	2.086
	4 Kindlasti mitte	0 ^b					
Olen tundnud uhkust Eesti üle	1 Väga sageli pidevalt	1.039	.316	.001	2.826	1.520	5.255
	2 Küllalt sageli	.706	.260	.007	2.026	1.218	3.371
	3 Mõnikord	.475	.239	.047	1.608	1.006	2.569
	4 Mitte kunagi	0 ^b					

*Taustakategooria: tõenäoliselt ja kindlasti mitte

Tabel 12.b Aktiivse kaitsevalmiduse prognoosimudel individuaalselt tajutud tegurite alusel 2014-2017

Nagelkerke kordaja 0,402		kordaja B	kordaja standardhälve	olulisuse tõenäosus p	riskisuhe Exp(B)	95% riskisuhte usaldusvahemik Exp(B)	
						alumine usalduspiir	ülemine usalduspiir
Valmisolek aktiivseks kaitsetegevuseks: Jah kindlasti		-3.874	.366	.000			
Sõjalise rünnaku tõenäosus	1 Tõenäoliselt	.846	.187	.000	2.331	1.616	3.362
	2 Mitte eriti tõenäoliselt	.402	.166	.015	1.495	1.080	2.069
	3 Täiesti ebatõenäoliselt	0 ^b					
Valmisolek Eestist lahkuda	1 Kindlasti mitte	2.934	.290	.000	18.812	10.654	33.217
	2 Tõenäoliselt mitte	2.160	.294	.000	8.675	4.873	15.443
	3 Tõenäoliselt jah	.390	.321	.225	1.476	.787	2.770
	4 Jah, kindlasti	0 ^b					
Usk kaitsevõimesse	1 Jah, tõenäoliselt või kindlasti on Eestist võimalik kaitsta	.972	.143	.000	2.643	1.996	3.499
	2 Tõenäoliselt või kindlasti mitte	0 ^b					
Informeerituse tase sõjalulukorras tegutseda	1 Jah, piisavalt	1.956	.248	.000	7.073	4.349	11.503
	2 Üldiselt küll	1.511	.215	.000	4.531	2.971	6.909
	3 Pigem mitte	.494	.174	.004	1.640	1.167	2.304
	4 Kindlasti mitte	0 ^b					
Olen tundnud uhkust Eesti üle	1 Väga sageli pidevalt	2.139	.328	.000	8.489	4.466	16.136
	2 Küllalt sageli	1.279	.283	.000	3.593	2.063	6.256
	3 Mõnikord	.503	.269	.061	1.654	.977	2.801
	4 Mitte kunagi	0 ^b					

*Taustakategooria: tõenäoliselt ja kindlasti mitte

Tabel 13. Aktiivse kaitsevalmiduse prognoosimudel sotsiaaldemograafiliste tunnuste alusel 2014-2017

Nagelkerke kordaja = 0,102	kordaja B	kordaja standardhälve	olulisuse tõenäosus <i>p</i>	riskisuhe Exp(B)	95% riskisuhte usaldusvahemik Exp(B)	
					alumine usalduspiir	ülemine usalduspiir
Valmisolek aktiivseks kaitsetegevuseks: Tõenäoliselt jah	-0.499	0.241	0.038			
1- Eesti kodakondsus ja eesti keel	1.138	0.122	0.000	3.120	2.455	3.965
2- Eesti kodakondsus ja vene keel	0.551	0.150	0.000	1.735	1.294	2.326
3- Muu kodakondsus ja vene keel	0b					
1- Kõrg haridus	0.573	0.179	0.001	1.773	1.249	2.517
2- Kutse-, kesk, keskeri haridus	0.577	0.154	0.000	1.781	1.317	2.408
3- Alg- või põhiharidus	0b					
Vanus	-0.007	0.004	0.070	0.993	0.985	1.001
Sissetulek leibkonna liikme kohta	0.028	0.018	0.119	1.028	0.993	1.065
Valmisolek aktiivseks kaitsetegevuseks: Jah kindlasti	-0.958	0.245	0.000			
1- Eesti kodakondsus ja eesti keel	1.825	0.130	0.000	6.203	4.811	7.998
2- Eesti kodakondsus ja vene keel	0.424	0.166	0.011	1.529	1.103	2.118
3- Muu kodakondsus ja vene keel	0b					
1- Kõrgharidus	0.508	0.175	0.004	1.662	1.178	2.344
2- Kutse-, kesk, kesk-eriharidus	0.471	0.150	0.002	1.601	1.193	2.150
3- Alg- või põhiharidus	0b					
Vanus	-0.003	0.004	0.512	0.997	0.989	1.005
Sissetulek leibkonna liikme kohta	0.022	0.018	0.216	1.023	0.987	1.059

*Taustakategooria: tõenäoliselt ja kindlasti mitte

Tabel 14. a Perioodi 2014-2017 ühismudel täiendavate tunnustega

		kordaja B	kordaja standardhälve	olulisuse tõenäosus p	riskisuhe Exp(B)	95% riskisuhte usaldusvahemik Exp(B)	
						alumine usalduspiir	ülemine usalduspiir
Nagelkerke kordaja 0.439							
Valmisolek aktiivseks kaitsetegevuseks: Tõenäoliselt jah		-3.419	.507	.000			
Olen kokku puutunud kaitseväeteenistusega	0 Ma ise ja s.h mu sõbrad on kokku puutunud kaitseväeteenistusega	.494	.197	.012	1.638	1.114	2.411
	1 Mina ise ei ole, kuid minu lähedased / sõbrad on kokku puutunud kaitseväeteenistusega	.361	.165	.028	1.435	1.039	1.982
	2 Ei mina ega minu lähedased / sõbrad pole kokku puutunud kaitseväeteenistusega	0 ^b					
Olen kokku puutunud kaitseliidu tegevusega	0 Mina ise olen osalenud kaitseliidu tegevuses s.h minu sõbrad	-.288	.321	.369	.749	.400	1.405
	1 Mina ei ole, kuid minu lähedased sõbrad on osalenud kaitseliidu tegevuses	.069	.191	.718	1.072	.737	1.559
	2 Ei mina ega minu lähedased / sõbrad pole osalenud kaitseliidu tegevuses	0 ^b					
Olen osalenud õppekogunemistel	0 Mina ise olen osalenud õppekogunemistel s.h minu sõbrad	.036	.348	.918	1.037	.524	2.052
	1 Mina ei ole, kuid minu lähedased / sõbrad on osalenud õppekogunemistel	-.003	.203	.989	.997	.669	1.486
	2 Ei mina ega minu Lähedased / sõbrad pole osalenud õppekogunemistel	0 ^b					
Olen osalenud riigikaitseõpetuses	0 Mina ise s.h minu sõbrad on osalenud riigikaitseõpetuses	.478	.283	.091	1.612	.926	2.806
	1 Mina ei ole, kuid minu lähedased / sõbrad on osalenud riigikaitseõpetuses	.290	.257	.259	1.336	.808	2.211
	2 Ei mina ega minu lähedased sõbrad pole osalenud riigikaitseõpetuses	0 ^b					

Tabel jätkub järgmisel lehel.

		kordaja B	kordaja standardhälve	olulisuse tõenäosus <i>p</i>	riskisuhe Exp(B)	95% riskisuhte usaldusvahemik Exp(B)	
						alumine usalduspiir	ülemine usalduspiir
Sõjalise rünnaku tõenäosus	1 Tõenäoliseks	-.195	.198	.325	.823	.558	1.213
	2 Mitte eriti tõenäoliseks	-.177	.172	.305	.838	.598	1.174
	3 Täiesti ebatõenäoliseks	0 ^b					
Valmisolek Eestist lahkuda	1 Kindlasti mitte	2.103	.307	.000	8.190	4.485	14.957
	2 Tõenäoliselt mitte	2.541	.302	.000	12.694	7.027	22.931
	3 Tõenäoliselt jah	1.563	.305	.000	4.774	2.624	8.686
	4 Jah, kindlasti	0 ^b					
Usk kaitsevõimesse	1 Jah, tõenäoliselt või kindlasti on Eestist võimalik kaitsta	.507	.141	.000	1.660	1.259	2.189
	2 Tõenäoliselt või kindlasti mitte	0 ^b					
Informeerituse tase sõjalaolukorras tegukseda	1 Jah, piisavalt	.078	.287	.785	1.081	.616	1.897
	2 Üldiselt küll	1.006	.212	.000	2.733	1.806	4.137
	3 Pigem mitte	.357	.165	.030	1.430	1.035	1.975
	4 Kindlasti mitte	0 ^b					
Olen tundnud uhkust Eesti üle	1 Väga sageli pidevalt	.838	.332	.012	2.311	1.206	4.426
	2 Küllalt sageli	.458	.271	.092	1.580	.928	2.690
	3 Mõnikord	.287	.248	.248	1.332	.819	2.167
	4 Mitte kunagi	0 ^b					
Kodakondsus ja suhtluskeel	1 Eesti kodakondsus ja eesti keel	.779	.194	.000	2.178	1.490	3.185
	2 Eesti kodakondsus ja vene veel	.201	.219	.359	1.222	.796	1.878
	3 Muu kodakondsus ja vene keel	0 ^b					
Haridus	1 kõrgharidus	.346	.266	.193	1.414	.839	2.383
	2 kutse-, kesk-, keskeri haridus	.448	.233	.054	1.566	.993	2.470
	3 alg- või põhiharidus	0 ^b					
Küsitlusaasta	2014	.118	.220	.593	1.125	.731	1.733
	2015	-.010	.186	.956	.990	.687	1.426
	2016	.067	.180	.709	1.070	.751	1.523
	2017	0 ^b					
vanus	-.005	.006	.398	.995	.983	1.007	
sissetulek	.046	.025	.069	1.047	.996	1.100	

Taustakategooria: Tõenäoliselt ja kindlasti mitte.

Tabel 14. b Perioodi 2014-2017 ühismudel täiendavate tunnustega

		kordaja B	kordaja standardhälve	olulisuse tõenäosus p	riskisuhe Exp(B)	95% riskisuhte usaldusvahemik Exp(B)	
						alumine usalduspiir	ülemine usalduspiir
Nagelkerke kordaja 0.439							
Valmisolek aktiivseks kaitsetegevuseks: Jah kindlasti		-3.944	.538	.000			
Olen kokku puutunud kaitseväätenistusega	0 Ma ise ja s.h mu sõbrad on kokku puutunud kaitseväätenistusega	.911	.204	.000	2.488	1.667	3.712
	1 Mina ise ei ole, kuid minu lähedased / sõbrad on kokku puutunud kaitseväätenistusega	.435	.174	.012	1.545	1.099	2.172
	2 Ei mina ega minu lähedased / sõbrad pole kokku puutunud kaitseväätenistusega	0 ^b					
Olen kokku puutunud kaitseliidu tegevusega	0 Mina ise olen osalenud kaitseliidu tegevuses s.h minu sõbrad	.228	.314	.468	1.256	.679	2.322
	1 Mina ei ole, kuid minu lähedased sõbrad on osalenud kaitseliidu tegevuses	.409	.194	.035	1.506	1.030	2.202
	2 Ei mina ega minu lähedased / sõbrad pole osalenud kaitseliidu tegevuses	0 ^b					
Olen osalenud õppekogunemistel	0 Mina ise olen osalenud õppekogunemistel s.h minu sõbrad	.085	.351	.809	1.088	.547	2.164
	1 Mina ei ole, kuid minu lähedased / sõbrad on osalenud õppekogunemistel	.076	.209	.718	1.079	.716	1.625
	2 Ei mina ega minu Lähedased / sõbrad pole osalenud õppekogunemistel	0 ^b					
Olen osalenud riigikaitseõpetuses	0 Mina ise s.h minu sõbrad on osalenud riigikaitseõpetuses	.186	.301	.536	1.205	.668	2.175
	1 Mina ei ole, kuid minu lähedased / sõbrad on osalenud riigikaitseõpetuses	.360	.266	.177	1.433	.850	2.414
	2 Ei mina ega minu lähedased sõbrad pole osalenud riigikaitseõpetuses	0 ^b					

Tabel jätkub järgmisel lehel

		kordaja B	kordaja standardhälve	olulisuse tõenäosus p	riskisuhe Exp(B)	95% riskisuhte usaldusvahemik Exp(B)	
						alumine usalduspiir	ülemine usalduspiir
Sõjalise rünnaku tõenäosus	1 Tõenäoliselt	-.334	.207	.107	.716	.477	1.075
	2 Mitte eriti tõenäoliselt	-.316	.178	.076	.729	.514	1.033
	3 Täiesti ebatõenäoliselt	0 ^b					
Valmisolek Eestist lahkuda	1 Kindlasti mitte	3.024	.307	.000	20.574	11.265	37.573
	2 Tõenäoliselt mitte	2.176	.308	.000	8.808	4.817	16.108
	3 Tõenäoliselt jah	.481	.333	.148	1.618	.843	3.105
	4 Jah, kindlasti	0 ^b					
Usk kaitsevõimesse	1 Jah, tõenäoliselt või kindlasti on Eestist võimalik kaitsta	.897	.148	.000	2.451	1.833	3.277
	2 Tõenäoliselt või kindlasti mitte	0 ^b					
Informeerituse tase sõjalise tegevuse tegukseda	1 Jah, piisavalt	1.692	.267	.000	5.428	3.214	9.166
	2 Üldiselt küll	1.401	.222	.000	4.059	2.624	6.277
	3 Pigem mitte	.404	.180	.025	1.497	1.052	2.130
	4 Kindlasti mitte	0 ^b					
Olen tundnud uhkust Eesti üle	1 Väga sageli pidevalt	1.946	.347	.000	7.002	3.545	13.828
	2 Küllalt sageli	1.022	.301	.001	2.780	1.542	5.013
	3 Mõnikord	.347	.285	.222	1.415	.810	2.472
	4 Mitte kunagi	0 ^b					
Kodakondsus ja suhtluskeel	1 Eesti kodakondsus ja eesti keel	.815	.211	.000	2.259	1.493	3.417
	2 Eesti kodakondsus ja vene keel	.144	.245	.558	1.155	.714	1.868
	3 Muu kodakondsus ja vene keel	0 ^b					
Haridus	1 kõrgharidus	.151	.271	.579	1.163	.683	1.979
	2 kutse-, kesk-, keskeri haridus	.110	.236	.640	1.117	.704	1.772
	3 alg- või põhiharidus	0 ^b					
Küsitusaasta	2014	.146	.233	.529	1.158	.734	1.827
	2015	.176	.195	.366	1.193	.814	1.749
	2016	.120	.189	.527	1.127	.778	1.633
	2017	0 ^b					
vanus		-.009	.006	.146	.991	.978	1.003
sissetulek		.018	.027	.506	1.018	.966	1.072

Taustakategooria: Tõenäoliselt ja kindlasti mitte.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Ulvi Uulimaa

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose

„Kaitseväekohutuse eas Eesti meeste aktiivne kaitsetahe aastatel 2000-2017“

mille juhendaja on PhD Kairi Kasearu

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Ulvi Uulimaa
27.05.2019